

NADRUK VERBODEN
volgens de Auteurswet 1912.

Tot het overnemen van gedeelten uit dit rapport kan in bepaalde gevallen verlof worden bekomen op schriftelijke aanvraag aan Prof. Dr G. Ch. AALDERS, Nassaulaan 17, Hilversum.

VI. RAPPORT inzake het concipieeren van Belijdenis-vragen, de herziening van de Liturgie, en het overzien en de uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen,” door Deputaten ad hoc, aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland, saam te komen te Utrecht in het jaar 1923.

Naar aanleiding van verschillende voorstellen van onderscheidene Particuliere Synoden en van de kerk van Amsterdam-Zuid nam de Generale Synode der Gereformeerde kerken in Nederland, gehouden te Leeuwarden in 1920, een drietal besluiten, waaruit voortvloeide de benoeming van een zestal Deputaten, aan wie werd opgedragen: enkele vragen te concipieeren ten gebruike bij het afleggen van de openbare belijdenis des geloofs; de liturgische geschriften in hun geheel te overzien en zoo noodig eene herziening voor te bereiden; alsmede den bundel „Eenige Gezangen” te overzien en te trachten dien met eenige andere berijmde of onberijmde Schriftgedeelten uit te breiden (Artt. 88, 116, 117 en 152 der Acta).

Gevolg gevende aan deze opdracht hebben Deputaten het wenschelijk geacht, eer zij met hun eigenlijken arbeid een aanvang maakten, zich op de hoogte te stellen van eventueele wenschen of opmerkingen die in den boezem der kerken gevonden mochten worden. Zij hebben daartoe in November 1920 in alle kerkelijke bladen eene uitnoodiging geplaatst aan kerkeraden en leden der Gereformeerde kerken om deze bij hen bekend te maken. Met de ingekomen brieven hebben zij, zooveel mogelijk en wenschelijk was, rekening gehouden.

Wat dezen arbeid zelf aangaat, het resultaat daarvan bieden zij in dit rapport aan de kerken aan. Het is hun eene voldoening er daarbij op te mogen wijzen dat het hun gelukken mocht op alle punten tot eenstemmigheid te komen, zoodat zij aan de kerken één enkel rapport kunnen aanbieden.

Het spreekt schier vanzelf, dat Deputaten bij hun werk, met name wat betreft de poging om onzen bundel „Eenige Gezangen” uit te breiden, de medewerking van anderen niet konden ontberen. Waar het hier gaat om een arbeid die uitsluitend Gods eere en het heil der kerken bedoelt, oordeelden Deputaten het gewenscht en verkregen zij daartoe gereedelijk de bewilliging der betrokkenen, dat hunne namen niet zouden worden genoemd.

Deputaten wezen als hun voorzitter aan Dr DE MOOR, en als hun scriba, tevens rapporteur, Prof. AALDERS; terwijl ter Synode de overige deputaten over verschillende onderdeelen zullen rapporteeren.

De tekst der Statenvertaling dien Deputaten gevolgd hebben is die van de verbeterde editie der Wed. PAULUS VAN RAVESTEYN van 1657 en volgende jaren.

Naar de driedelige opdracht, aan Deputaten verstrekt, splitst zich dit rapport in een drietal deelen, waarvan het eerste handelt over de Belijdenisvragen, het tweede over de Liturgie, en het derde over de Gezangen.

I^e Deel : DE BELIJDENISVRAGEN.

Aan Deputaten werd in de eerste plaats blijkens Art. 88 van de Acta der Synode van Leeuwarden opgedragen „enkele vragen te concipieeren, welke aan de kerken zullen worden aanbevolen, om bij het afleggen der openbare belijdenis te worden gebruikt.”

Ten einde aan deze opdracht te kunnen voldoen, achtten zij het noodig zich allereerst op de hoogte te stellen van de vragen welke thans bij de verschillende kerken gebruikelijk zijn. Zij verzochten daarom aan alle kerken toezending van de bij hen in gebruik zijnde vragen, met vermelding of deze ook door eene meerdere vergadering waren aanbevolen dan wel door de betrokken kerk geheel uit eigen initiatief vastgesteld.

Hierop werd van 283 kerken antwoord ontvangen. Naar alle waarschijnlijkheid zou dit getal nog belangrijk hooger zijn geweest, indien niet een aantal kerken, ressorteerende onder Classes, welke bepaalde vragen hadden aanbevolen, het deswege overbodig hadden geacht hunne vragen in te zenden. Soms kwam namens een geheele Classis één antwoord binnen, soms waren het slechts enkele kerken der Classis die iets van zich lieten hooren. Onder de ingekomen berichten waren er een 7-tal van kerken die meldden dat ze geen vaste vragen hadden.

Uit de ingekomen antwoorden blijkt, dat tot dusverre geen enkele *Particuliere Synode* er toe is overgegaan bepaalde vragen voor de kerken binnen haar ressort aan te bevelen. Op de *Particuliere Synode* van Groningen is deze zaak wel ter sprake geweest, maar na de beslissing der *Generale Synode* op haar verzoek waaruit de benoeming van deze deputaten voortvloeide, heeft ze geen verdere stappen in die richting gedaan. Wel zijn er een aantal *Classes* die voor de kerken binnen hun ressort vragen hebben aanbevolen, n.l. de *Classes* Appingedam, Axel, Beilen, Breukelen, Coevorden, Goes, Grootegast, Harderwijk, Leiden en Utrecht. Overigens is de vaststelling der gebruikelijke vragen aan het initiatief der plaatselijke kerken te danken.

Het talrijkst zijn de kerken bij wie in gebruik zijn de vragen van VOETIUS, *Pol. Eccl. Pars Prima, Lib. II, Tract. II, Sect. IV, Cap. III, Quaest. 5.* (Vol. I, pag. 756/7);¹⁾ hetzij in de formulering die gegeven wordt door KOEL-

¹⁾ De Latijnsche tekst luidt hier:

Declaratisne vos doctrinam Ecclesiae nostrae, quousque eam didicistis, audivistis, et professi estis, habere pro verâ et salutari doctrina, Sacris literis conformi. *Respondent, ita.*

Promittitisne vos per Dei gratiam in salutaris illius doctrinae professione constanter permansuros, inque eâ victuros et morituros. *Respondent, ita.*

Promittitisne vos conformiter huic sanctae doctrinae, piè, honestè, et inculpatè,

MAN, *Het ambt en de pligten der Ouderlingen en Diakenen*, bldz. 213 v., die aldus luidt :

1. Verklaart en erkent gijlieden, dat gij de Leere onzer Kerke, voor zooverre gij dezelve geleerd, gehoord en beleden hebt, houdt voor de ware en zaligmakende Leere, overeenkomstig met de Heilige Schrift? Zij antwoorden : ja.

2. Belooft gijlieden, dat gij door Gods genade in de belijdenis van die zaligmakende Leere standvastig zult blijven, en daarin leven en sterven? Zij antwoorden : ja.

3. Belooft gijlieden, dat gij volgens deze Heilige Leere uw leven altijd, door Christus hulp en genade, godzalig, eerlijk en onstraffelijk zult aanstellen, en ulieder belijdenis met goede werken versieren? Zij antwoorden : ja.

4. Belooft gijlieden, dat gij u wilt onderwerpen, en onderdanig zult zijn, aan de opwekkingen, bestraffingen en Kerkelijke tucht, bijaldien het kwam te gebeuren (het welk God verhoede) dat gij ulieden in leer of zeden kwaamt te buiten te gaan? Zij antwoorden : ja.

en die met zeer geringe wijziging in den vorm wordt overgenomen door H. DE COCK, *De kerkorde van Dordrecht Ao. 1618-19 en de Synodale Bepalingen der Christelijke Gereformeerde kerk, met eenige aanteekeningen*, Groningen 1886, bldz. 68; hetzij in de vertaling die geboden wordt door P. BIESTERVELD, *Het Gereformeerde Kerkboek* 1903, bldz. 236, n.l.:

1°. Verklaart gij de leer onzer kerk, voor zoover gij haar geleerd, gehoord en beleden hebt, te houden voor de ware en zaligmakende leer, overeenkomende met de Heilige Schrift?

2°. Belooft gij, door de genade Gods, in de belijdenis van de zaligmakende leer volstandig te zullen blijven, en in haar te zullen leven en sterven?

3°. Belooft gij, overeenkomstig deze leer, trouw, eerlijk en onberispelijk steeds uw leven te zullen inrichten, en uwe belijdenis met goede werken te zullen versieren?

4°. Belooft gij, u aan de vermaning, terechtwijzing en kerkelijke tucht te willen onderwerpen en onderworpen te zullen zijn, indien het gebeurde (wat God verhoede) dat gij u in leer of leven kwaamt te misgaan?

in verschillende gevallen met geringe redactiewijzigingen, vooral met verandering van het „voor zoover” uit de eerste vraag in „die” (gelijk ook door Prof. BIESTERVELD t.a.p. wordt aanbevolen). Benevens de kerken der Classis Beilen zijn het niet minder dan 55 kerken die zich van deze vragen bedienen. Bovendien worden ze door nog enkele andere kerken met toepassing van eenige meerdere vrijheid in de formulering gebezigd.

semper vitam institutos, et professionem vestram bonis operibus ornatos. *Respondent, ita.*

Promittitisne, vos hortationi, correptioni, et disciplinae ecclesiasticae subijci velle et subjectos fore; siquidem (quod Deus avertat) contingeret vos in doctrinâ aut moribus exorbitare. *Respondent, ita.*

Door de kerken der Classis Goes zijn dezelfde vragen vrijwel letterlijk overgenomen, echter met inlassing van eene nieuwe vraag tusschen de derde en de vierde: „beloofst gij dat gij te dien einde getrouw en naarstig de middelen der genade, Woord en Sacramenten, zult gebruiken en de gemeenschap der heiligen naar Gods Woord zult onderhouden?” De vijf vragen van deze Classis zijn ook in gebruik bij de kerken van Almelo en van Beilen (in afwijking van de overige kerken der gelijknamige Classis). Hierbij dienen ook vermeld de vragen welke in gebruik zijn bij de kerken van Aduard, Epe, Oude Leije en Zaandam, welke, elk op eigen wijze de formulering van VOETIUS met eenige uitbreiding navolgende, met de Classis Goes hierin overeenstemmen dat zij de belofte van getrouwheid in het gebruik van Woord en Sacramenten opnemen.

Bij verscheidene kerken wordt eene redactie van VOETIUS' vragen gevolgd, die afkomstig is van Dr H. H. KUYPER en door dezen tijdens zijn ambtsbediening bij de kerk van Leeuwarden in de Friesche Kerkbode werd gepubliceerd.

De vier vragen zijn hier door combinatie van de eerste twee tot drie teruggebracht, terwijl ook de derde vraag eene sterke redactie-wijziging heeft ondergaan. Ze luiden dan als volgt:

1. Verklaart gij, dat gij de leer onzer kerk, die gij geleerd, gehoord en beleden hebt, houdt voor de ware, zaligmakende leer, overeenkomende met de H. Schrift, en belooft gij door Gods genade in de belijdenis van die leer standvastig te willen blijven in leven en sterven?
2. Belooft gij, dat gij volgens deze leer de wereld zult verzaken en uw leven altijd (door Gods genade) godzalig en onstraffelijk zult aanstellen?
3. Belooft gij, dat gij u wilt onderwerpen aan de vermaning, bestraffing en kerkelijke tucht, bijaldien het kwam te gebeuren (hetwelk God genadiglijk verhoede) dat gij in leer of leven u kwaamt te misgaan?

Deze vragen zijn vooral bij kerken in het Noorden in gebruik; door de Classis Grootegast zijn ze aan de kerken binnen haar ressort aanbevolen, terwijl ook enkele andere kerken ze overnamen.

Dit geschiedde in sommige gevallen niet zonder min of meer ingrijpende wijzigingen, waarvan de belangrijkste zijn: de opname eener zinsnede in een van de vragen, waardoor getrouwheid in het gebruik van Woord en Sacramenten wordt beloofd; of de toevoeging eener vraag van die strekking, waarbij in één geval daaraan verbonden wordt de erkenning „dat de Gereformeerde kerk de meest zuivere openbaring van het lichaam van Christus is” (Heerjansdam); voorts de nadere bepaling van de in de eerste vraag genoemde „leer onzer kerk” als „uitgedrukt in de Belijdenisschriften der Gereformeerde kerken in Nederland” (Elst en Westervoort); de inlassing in de tweede vraag van de uitspraak dat de belijder „zijne zaligheid buiten zichzelf in Christus zoekt” (Elst en Westervoort, Gouda); of de inschuiving van eene geheel nieuwe vraag, zich aansluitend aan vraag 81 van onzen Catechismus: „belijdt gij dat gij uzelf vanwege uwe zonden mishaagt en nochtans gelooft dat zij u om Christus' wille vergeven zijn, en

ook uwe overblijvende zwakheid met Zijn lijden en sterven bedekt is, en begeert gij uw geloof te sterken door een getrouw gebruik van de Bediening des Woords en der H. Sacramenten?" (Sneek).

Eene andere redactie is die welke door de Classis Harderwijk aan de onder haar ressorteerende kerken is aanbevolen, en door al deze wordt gebruikt, behalve door de kerk van Putten welke zich aan de gewone vragen van VOETIUS houdt. Deze redactie stemt met de tevoren genoemde in zooverre overeen dat de eerste twee vragen van VOETIUS gecombineerd zijn, doch daaraan wordt dan nog eene clausule over het gebruik van Woord en Sacramenten toegevoegd. De tweede vraag heeft hier eene formulering verkregen welke zich aansluit bij de bewoordingen waarin door ons Doopformulier de verplichtingen van den gedoopte worden omschreven, klaarblijkelijk om te doen uitkomen dat de belijdenis des geloofs eene persoonlijke aanvaarding van deze verplichtingen door den gedoopte beteekent. Zoo luiden dan deze vragen:

1. Verklaart gij dat gij de leer onzer kerk, die gij gehoord, geleerd en beleden hebt, van harte gelooft en houdt voor de ware zaligmakende leer, overeenkomende met de H. Schrift; dat gij in de belijdenis daarvan, door Gods genade, standvastig wilt blijven in leven en sterven, en dat gij mitsdien getrouw wenscht te zijn, niet alleen in het gehoor des Woords, maar ook in het gebruik der Sacramenten (zoowel het H. Avondmaal als den H. Doop)?

2. Belijdt gij dat het uwe oprechte begeerte is om den Heere naar Zijn Woord te dienen en alzoo door Gods genade Hem van harte lief te hebben, de wereld te verzaken, uwe oude natuur te dooden en in een godzalig, onstraffelijk leven te wandelen?

3. Beloofd gij dat gij u wilt onderwerpen aan de vermaning en kerkelijke tucht, indien het mocht gebeuren (wat God genadiglijk verhoede), dat gij in leer of leven u kwaamt te misgaan?

Ze zijn eveneens aan de onder haar ressorteerende kerken aanbevolen door de Classis Coevorden, en worden door al deze gebruikt, behalve door de kerk van Gees, die de in Kampen (= Utrecht) gebruikelijke vragen heeft overgenomen. Voorts treffen wij ze nog bij een aantal andere kerken aan, waarvan enkele de in de eerste vraag tusschen haakjes geplaatste woorden weglaten (die trouwens ook in de Classis Harderwijk facultatief zijn), en de kerk van Enter zelfs de geheele slotclausule doet vervallen.

Bij de kerken van Oosthem c.a., Molenaarsgraaf-Brandwijk, Koudekerke (Z.) en Enschedé zijn een viertal vragen in gebruik, aan welke blijkbaar de vragen der Classis Harderwijk ten grondslag gelegen hebben. De meest beteekenende wijzigingen zijn: dat in de eerste vraag de leer nader wordt gepreciseerd als „die uitgedrukt is in de belijdenisschriften der Gereformeerde kerken in Nederland”, dat voorts deze vraag in tweeën is gesplitst, terwijl in de tweede, die dan handelt over de roeping ten opzichte van Woord en Sacrament, nog voorafgaat het getuigenis van den belijder dat het zijn ernstig voornemen is „om steeds in leven en sterven volgens deze leer in Christus alleen zijne zaligheid te zoeken”, eindelijk dat in de laatste

vraag bij de tuchtclausule is ingelascht „naar uitwijzen der H. Schrift”.

De invloed van VOETIUS' vragen is evenwel ook nog verder na te gaan. Zoo in de vragen van de Classis Axel, waar de eerste, evenals bij VOETIUS, betrekking heeft op de instemming met de leer, al is hier de formulering met eene zeer kleine redactiewijziging ontleend aan de tweede doopvraag uit het formulier voor den kinderdoop; de tweede zakelijk hetzelfde inhoudt als de tweede en derde van VOETIUS; en de vierde een eenigszins gewijzigde weergave van VOETIUS' laatste vraag biedt. Tusschen die beide in staat een nieuwe vraag die op het gebruik der genademiddelen doelt. Deze vragen, die ook door de kerken van Spijkenisse en Winschoten zijn overgenomen, en door die van Twijzel (met saamvoeging van de derde en de vierde), alsook van Oosterend op Texel (met combinatie van de tweede en de derde) vrij zijn nagevolgd, luiden :

1. Of gij bekent de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament en in de artikelen des Christelijken geloofs begrepen is en in de Christelijke kerk alhier geleerd wordt, de waarachtige en volkomene leer der zaligheid te wezen?
2. Of gij u voorneemt door Gods genade bij deze leer te volharden, de wereld te verzaken en deze uwe geloofsbelijdenis met een Christelijken wandel te versieren?
3. Of gij belooft de bediening des Woords en der Sacramenten naarstig te zullen zoeken?
4. Of gij verklaart, indien gij in leer of leven u kwaamt te misgaan (hetgeen God verhoede) u aan de kerkelijke vermaning en tucht te zullen onderwerpen?

De kerk van Axel voegt aan de eerste vraag nog toe: „en mitsdien belijdt van ganscher harte te gelooven in Jezus Christus als uw Zaligmaker”, ten einde er vollen nadruk op te laten vallen dat de belijdenis een zaak is van persoonlijk geloof.

Onder denzelfden invloed van VOETIUS staan ook de veel gebruikte vragen der kerk van Rotterdam, afgedrukt in H. C. VAN DEN BRINK, *Volharden tot het Einde*. Deze hebben met de vragen der Classis Axel gemeen, dat de eerste zich aansluit bij de tweede doopvraag. Een nieuw element vormt daarbij de vervanging van de „artikelen des Christelijken geloofs” door de „Formulieren van Eenigheid der Gereformeerde kerken”, in sommige redacties ook met name genoemd „de Geloofsbelijdenis, de Catechismus en de Leerregels van Dordrecht.” De tweede vraag geeft aan die van de Classis Axel uitbreiding door toevoeging van de zinsnee „en zoo uw leven en zaligheid buiten uzelfen in Christus te zoeken”, alsmede door verwijzing naar de doopverplichting, gelijk indirect in de vragen der Classis Harderwijk, maar hier in duidelijke bewoordingen geschiedt. Terwijl hier ten slotte de derde en vierde vraag der Classis Axel saamvereinigd voorkomen.

Deze vragen zijn aldus geformuleerd :

1. Of gij de leer die in het Oude en Nieuwe Testament begrepen en in de Formulieren van eenigheid der Gereformeerde kerken is

samengevat, en die in de Christelijke kerk alhier geleerd wordt, niet bekend de waarachtige en volkomene leer der zaligheid te wezen?

2. Of gij u voorneemt (d.i. bij uzelfen besluit), bij die leer te blijven, en zoo uw leven en zaligheid buiten uzelfen in Christus te zoeken, den God uws Doops lief te hebben, de wereld verzakende, uwe oude natuur doodende, om deze belijdenis des geloofs door een godzalig leven te bevestigen?

3. Of gij des zins en willens zijt, de Bediening des Woords en der Sacramenten voor uzelfen naarstig te zoeken, als waardige leden van de kerk van Christus, mits, indien gij u in leer of leven kwaamt te misgaan (wat God verhoede) u onderwerpende aan de Christelijke vermaning en tucht?

Zoo althans luidt de oorspronkelijke redactie, waarop echter verschillende variatiën voorkomen; ook de kerk van Rotterdam zelf heeft later eene bekorte redactie in gebruik genomen. Nog nauwer zich aansluitend bij het Doopformulier zijn de vragen van de kerk van Utrecht, ook in de Classis van dien naam in gebruik, waar de tweede vraag weer gesplitst is en, naar VOETIUS' voorbeeld, de volharding in de leer en de godzalige wandel elk aan eene afzonderlijke vraag worden toegewezen.

Het zijn de volgende:

1. Of gij van harte gelooft en dies oprechtelijk belijdt, dat de leer die in 't Oude en Nieuwe Testament vervat is, en in de artikelen des Christelijken geloofs begrepen is, en in de Christelijke kerk alhier geleerd wordt, de waarachtige en volkomene leer der zaligheid is en mitsdien alle leer verwerpt, die daarmede strijdt?

2. Of gij een ernstig voornemen hebt om door Gods genade in de belijdenis dezer leer tot den einde toe te volharden?

3. Of gij van harte begeert en u voorgenomen hebt, om, naar eisch dezer belijdenis en naar de verplichting door uwen Doop u opgelegd, den eenigen waarachtigen God: Vader, Zoon en Heiligen Geest, aan te hangen, te betrouwen en lief te hebben van ganscher harte, van ganscher ziele, van ganschen gemoede en met alle krachten, de wereld te verlaten, uwe oude natuur te doodden, en in een nieuw godzalig leven te wandelen?

4. Of gij gelooft in de gemeenschap der Christelijke kerk, inzonderheid door een getrouw gebruik der genademiddelen, de bediening des Woords en der Sacramenten, te zullen volharden, en zoo gij — wat de Heere verhoede — u ooit in leer of leven kwaamt te misgaan, u te zullen onderwerpen aan de kerkelijke tucht?

Ook van deze vragen wordt door onderscheidene kerken, soms weer in min of meer gewijzigden vorm, gebruik gemaakt: door de kerk van Ottoland met inlassching van eene vraag die op de persoonlijke gemeenschap met Christus ziet: desgelijks door die van Augustinusga, waarbij de bewoordingen zijn ontleend aan het tweede stuk der zelfbeproeving in ons Avondmaal-formulier. Bij de kerken van Lexmond en Veenendaal zijn vragen in gebruik

die ten deele het Rotterdamsche en ten deele het Utrechtsche voorbeeld schijnen te volgen.

De vragen door de Classis Appingedam aanbevolen zijn geen andere dan de redactie — met ietwat gewijzigde vragen — van Utrecht.

Eindelijk zijn er nog een zeker aantal kerken die vragen hebben, welke ten aanzien van hunne formulering niet zoo precies onder een der besproken groepen te rangschikken zijn, maar zakelijk toch geheel met de vragen van VOETIUS overeenkomen, zonder bepaalde elementen te bevatten of te missen waardoor ze de bijzondere aandacht verdienen.

Een viertal kerken berichtte dat zij zich bedienen van de vragen welke achter het Kort Begrip voorkomen. Daarmede zullen wel bedoeld zijn de vragen waarvan sprake is in de noot welke in onze Liturgie aan het Avondmaalformulier voorafgaat, en die soms achter het Kort Begrip staat afgedrukt. Deze vragen komen zakelijk neer op datgene wat in VOETIUS' vragen ligt uitgedrukt.

Nevens de vragen van VOETIUS, en die welke daarvan zijn afgeleid, worden in onze kerken ook de vragen gebezigd uit het Formulier om den H. Doop aan de volwassenen te bedienen. Dit is in een 23-tal kerken het geval, waaraan nog moeten worden toegevoegd een viertal, die voor zichzelf afzonderlijke vragen hebben vastgesteld, welke echter, met meerdere of mindere afwijkingen op verschillende punten, aan de 5 doopvragen voor volwassenen zijn ontleend.

Nog een eenigszins ander beeld vertoonen de vragen welke in de Classes Leiden en Breukelen gebruikelijk zijn, en die ook bij andere kerken meer of minder letterlijk navolging hebben gevonden. Wat deze vragen onderscheidt is het opzettelijk naar voren brengen van het element der persoonlijke heilstoeëigening. We zagen reeds hoe dat op verschillende manier door onderscheidene kerken met inlasschingen in de vragen van VOETIUS is beproefd (vooral Sneek en Axel, maar ook Gouda, Elst en Westervoort, Oosthem c.a. en de Rotterdamsche en Utrechtsche vragen). Bij de vragen van Leiden en Breukelen blijkt echter duidelijk de bedoeling om aan dat element der persoonlijke heilstoeëigening een meer vooraanstaande plaats te geven. In de drie vragen van Leiden vindt men allereerst de belijdenis van de leer der waarheid (in eene aan de vragen der kerk van Rotterdam herinnerende formulering), en aan het slot de belofte van trouw aan die belijdenis, naarstigheid in het zoeken der genademiddelen en onderwerping aan de kerkelijke tucht, terwijl daar tusschen in de persoonlijke elementen van de drie stukken van onzen eenigen troost: ellende, verlossing en dankbaarheid worden ter sprake gebracht. De Classis Breukelen geeft vijf vragen, waarbij het persoonlijke element over twee daarvan is verdeeld: ééne raakt de belijdenis van schuld, en ééne de aanvaarding van de beloftenissen des Evangelies. De overige vragen bevatten de gewone elementen van erkenning der Schriftuurlijke leer, getrouwheid in de gemeenschap der kerk en belofte van een godzalig leven met onderwerping aan de kerkelijke tucht.

De beide vragen-stellen volgen hier.

Die van Leiden zijn:

1. Geloof gij dat de Schriften des Ouden en des Nieuwen Testaments zijn het Woord Gods, en dat de leer die in de Belijdenisschriften der Gereformeerde Kerken uitgesproken en in de Gereformeerde kerk alhier geleerd wordt, de waarachtige en volkomene leer der zaligheid is?

2. Belijdt gij dat uwe zonde u van harte leed is, en gij u deswege voor God verootmoedigt; geloovende dat alleen in het bloed van Jezus Christus ligt de reinigmaking van al uwe zonde; en is het uwe hartelijke keuze in een godzaligen wandel te leven?

3. Beloof gij door Gods genade bij deze belijdenis te blijven, en in de gemeenschap der Gereformeerde kerk te volharden in het gehoor des Woords en het gebruik der H. Sacramenten, en u te onderwerpen aan de kerkelijke vermaning en tucht, indien gij u kwaamt te misgaan in leer of leven, hetgeen God genadiglijk verhoede?

Die van Breukelen :

1. Belijdt gij te gelooven alles wat in de Schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds begrepen is, en bekent gij de leer die op grond van het Woord Gods in de Artikelen van ons Christelijk geloof is saamgevat en in de Christelijke kerk alhier geleerd wordt de waarachtige en volkomene leer der zaligheid te wezen, en verwerpt gij alles wat daartegen strijdt?

2. Belijdt gij voor God en deze Zijne heilige gemeente dat uwe zonden u van harte leed zijn, zoodat gij uzelf mishaaft en u deswege voor God verootmoedigt?

3. Geloof gij de beloftenissen Gods van de vergeving der zonden in het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon; en is het uw hartelijke keuze u in leven en sterven aan den Heere als zijn eigendom toe te vertrouwen en Christus als uw Koning en Zaligmaker te volgen, te dienen en lief te hebben?

4. Vereenigt gij u ook met de kerk des Heeren in de onderhouding van de gemeenschap der heiligen, niet alleen in het gehoor des Woords, maar ook in het gebruik der Sacramenten?

5. Beloof gij door Gods genade bij de zuivere leer te blijven, de wereld te verzaken, een Christelijk leven te leiden, naar de geboden Gods in alle goede werken te wandelen en u te onderwerpen aan de Christelijke tucht?

Onder de door sommige kerken bij de overname aangebrachte wijzigingen verdient opmerking de inlassching van eene heenwijzing naar den Doop in de vragen welke het element der persoonlijke heilstoeëigening bevatten (zoo Buitenpost, Garijp, Haastrecht, Engwierum, Suameer, Berkel en Rodenrijs op verschillende wijze).

Veel overeenkomst met de vragen van Leiden vertoonen die van Groningen A, eveneens in 'gebruik bij Zoutkamp en De Glindhorst, waar, benevens eenige redactioneele afwijkingen in de eerste en derde vraag, de tweede aldus is ingekleed: „belijdt gij dat gij uwe zaligheid zoekt buiten uzelfen alleen in het bloed van Jezus Christus, en dat gij in dien weg

alleen verwacht de vergeving der zonden, en alzoo een lidmaat der kerk van Christus zijt?"

Bovendien zijn er nog verschillende kerken die vragen in gebruik hebben welke — al is niet duidelijk aan te wijzen dat ze aan de genoemde vragen-stellen zijn ontleend — met deze toch hierin overeenkomen dat zij nevens de belijdenis der waarheid en de getrouwheid in leer en leven in een of meer vragen het persoonlijke geloofsleven plaats geven (Culemborg, waarmee Eindhoven gelijkkluidend is, Delfshaven, Haarlem, Heerlen, Klundert, Kralingen en Zalk). Onder deze zijn ook weder enkele die het persoonlijke element in verband brengen met den Doop (Culemborg, Eindhoven en Zalk), terwijl door de kerk van Oudega (W) dit element geheel aan het aanvaarden van den Doop wordt ondergeschikt gemaakt in dezer voege: „aanvaardt gij van harte uwen Doop waarin de Drieëenige God u zegt dat ge uit uzelf onrein zijt voor Zijn aangezicht; dat Hij u reinigde van uwe zonden in Jezus Christus; en van u eischt te wandelen in een godzaligen en onstrafelijken wandel?" Op eenigszins andere wijze vinden we hetzelfde bij Lekkerkerk: „erkent gij den Drieëenigen God des Verbonds en uws Doops als den God uwer Belijdenis, en begeert gij u in leven en sterven aan Hem over te geven en toe te vertrouwen?"

Ten slotte rest Deputaten nog melding te maken van enkele bijzondere elementen die in de vragen, bij sommige kerken gebruikelijk, worden aangetroffen, en tot dusverre nog niet ter sprake kwamen.

Zoo vinden we bij een tweetal kerken, die van Kockengen en Oost- en West-Souburg, een afzonderlijke plaats gegeven aan eene vraag die tot erkenning van de Gereformeerde kerken als de zuiverste openbaring van het lichaam van Christus noopt, een element dat in het voorbijgaan reeds eerder ter sprake kwam (bij de kerk van Heerjansdam). Door Gorinchem, Haarlem en Kockengen wordt de bepaalde erkenning gevraagd van de H. Schrift als het „onfeilbare" Woord Gods. Door de kerk van Rijswijk wordt de belijdenis van de waarheid der Schriftuurlijke leer ingekleed in eene formule welke de belijdenis der Drieëenheid tot grondslag heeft: „belijdt gij te gelooven in God den Vader, den Almachtige, Schepper van hemel en aarde, en in Jezus Christus, Zijnen eeniggeboren Zoon, onzen Heere, en in den Heiligen Geest als den Drieëenigen God uws Doops, zooals Hij zich in Zijn Woord geopenbaard heeft tot zaligheid en naar de belijdenis onzer Gereformeerde kerken?" Door Zevenbergen, Reitsum en Houwerzijl wordt het ook reeds bij VOETIUS voorkomende element van het belijden voor den kerkeraad meer opzettelijk uitgedrukt. Amsterdam, benevens Witmarsum (zoomede Pingjum en Zurich), en Wommels (waarvan de vragen met die van Witmarsum wel niet woordelijk maar toch zakelijk geheel gelijkkluidend zijn) vragen eene verklaring omtrent de behoefte aan het H. Avondmaal; bij Witmarsum en Wommels aldus: „Verklaart gij voor God en Zijne gemeente dat het u een behoefte des harten is, om, als kinderen des Verbonds, uit gehoorzaamheid aan het bevel des Heeren, door de goede belijdenis, u den toegang tot het Heilig Avondmaal te zien ontsloten?" en bij Amsterdam in dezen vorm: „geloofd en belijdt gij het Verbond Gods, waarvan u het zegel in den Heiligen Doop geschonken is, en verlangt gij mitsdien ook het zegel van het Heilig

Avondmaal te ontvangen, uzelfen mishagende vanwege uwe zonden, nochtans vertrouwend, dat deze u om Christus' wil vergeven zijn, en dat ook de overblijvende zwakheid met Zijn lijden en sterven bedekt is, en ook begeerende hoe langer hoe meer uw geloof te sterken en uw leven te beteren?" waarbij in het bijzonder nog valt op te merken hoe hier tusschen de beide Sacramenten wordt verband gelegd. De aansluiting bij vraag 81 van den Catechismus constateerden we ook reeds bij de kerk van Sneek. Voorts vragen Witmarsum en Wommels nog: „beloof gij dat gij zoo met uw geestelijke als stoffelijke gaven mede zult arbeiden tot den bloei van het Koninkrijk onzes Gods?" eene vraag die in eenigszins anderen vorm en dan geheel tot het stoffelijke beperkt ook in Gorinchem — doch dan alleen in de vergadering des kerkerads — wordt gesteld. Ten slotte dient nog genoemd de derde der vier vragen van Reitsum (welke door Houwerzijl, echter juist met weglating van deze derde, overgenomen zijn): „aangezien onwettig verzuim van den Dienst des Woords is verachting van Christus' genademiddel, en mitsdien van Christus zelf, of ge belooft naarstiglijk, zoo mogelijk tweemaal elken rustdag, de sterking uws geloofs te zoeken in de bediening des Woords."

Bovendien mogen Deputaten met dankbaarheid vermelden de ontvangst van het Agendum der Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde kerk in N. Amerika, waarop voorkomt een door daartoe benoemde Deputaten opgesteld Concept-Formulier voor de Openbare Belijdenis, waarbij, behalve de bekende vragen van VOETIUS, ter overweging van die Synode worden aangeboden de navolgende vragen, door de voornoemde Deputaten zelf geformuleerd:

1^e Belijdt gij de leer die in het Oude en Nieuwe Testament, en in de Artikelen des Christelijken Geloofs begrepen is en in de Christelijke kerk alhier geleerd wordt, de waarachtige en volkomene leer der zaligheid te wezen?

2^e Belijdt gij vanwege uwe zonden een mishagen in uzelfen te hebben, en u daarom voor God verootmoedigt¹⁾; en is het uwe hartelijke keuze Jezus Christus, Gods Zoon, als uw hoogsten Profeet, eenigen Hoogepriester, en eeuwigten Koning lief te hebben en te dienen?

3^e Beloof gij door de genade Gods bij de zuivere leer te blijven, de wereld te verzaken, een nieuw Christelijk leven te leiden, en indien gij u kwaamt te misgaan (wat God genadiglijk verhoede) te onderwerpen²⁾ aan de kerkelijke tucht?

Als zegenbede, na het antwoord dergenen die belijdenis doen, wordt door deze Deputaten voorgesteld te gebruiken 1 Petr. 5 : 10, 11.

De Synode, gehouden van 21 Juni tot 5 Juli 1922 te Orange City, Iowa, nam echter nog geene beslissing in deze zaak. Zij stelde, blijkens Art. 40 harer Acta, het haar aangeboden concept in handen van eene door de

¹⁾ te verootmoedigen?

²⁾ u te onderwerpen?

Synode van 1920 benoemde commissie om in verband met de Geref. kerken in Nederland en Zuid-Afrika de herziening der kerkelijke Formulieren te overwegen, welke commissie blijkens haar rapport (Bijlage XVII der Acta) toen met haar arbeid nog niet gereed was gekomen.

Na zich aldus te hebben op de hoogte gesteld van de thans in gebruik zijnde vragen meenden Deputaten zich in de tweede plaats helder voor oogen te moeten stellen wat eigenlijk de handeling der openbare belijdenis inhoudt en wat daarvan de strekking is.

Zij achten in aansluiting aan de historie onzer kerken en in overeenstemming met de uit het vorenstaande blijkende praktijk dit dan aldus te mogen formuleeren :

de openbare belijdenis is het door openlijke verklaring persoonlijk aanvaardden van den Doop door den gedoopte zelf ; waardoor deze treedt in de volle rechten van een lid der kerk en mitsdien toegang erlangt tot het tweede Sacrament des Heeren, het Sacrament des Avondmaals.

Wel verliezen zij niet uit het oog dat de openbare belijdenis ook wel eens het karakter kan en zal dragen van het openlijk getuigenis aangaande zijne bekeering, afgelegd door iemand die tevoren geheel vreemd van God en Zijn dienst voortleefde. Maar ten eerste zal dit zeker niet de regel doch eene uitzondering zijn, en ten tweede zal zulk een persoon meestentijds ook wel niet gedoopt zijn, en dan treedt inplaats van de gewone openbare belijdenis des geloofs de beantwoording van de vragen uit het Formulier om den Heiligen Doop aan de volwassenen te bedienen.

Welnu, indien het karakter der openbare belijdenis door Deputaten terecht aldus is omschreven, dan vloeit daaruit voort dat in de vragen welke bij die gelegenheid te stellen zijn de volgende elementen behooren voor te komen :

1^e eene heenwijzing naar den Doop ; en voor hem die openbare belijdenis doet zelf, en voor heel de gemeente dient duidelijk uit de vragen zelf te blijken dat het gaat om de aanvaarding van den Doop.

2^e eene uitdrukking van de persoonlijke toeëigening van de Verbondsweldaden die door den Doop verzegeld zijn ; het mag, tegenover allerlei verkeerde voorstelling die soms bestaat, wel uitkomen dat de openbare belijdenis niet opgaat in eene algemeene toestemming, maar eene zeer persoonlijke zaak is van ieder individueel. Daarbij dient echter aanstonds opgemerkt, dat juist het karakter van deze belijdenis als de aanvaarding van den Doop medebrengt, dat degenen die belijdenis doen in den regel jeugdigen van jaren zullen zijn, zoodat de formulering van het persoonlijke element in geen geval zodanig mag wezen, dat daarop alleen bevestigde geloovigen zouden kunnen antwoorden ; meer de behoefte dan het bezit, meer de begeerte dan de zekerheid dient daarin tot uitdrukking te worden gebracht.

3^e eene heenleiding van de gedachten naar het H. Avondmaal ; waar de openbare belijdenis dient om den toegang tot den H. Verbondsdisch te ontsluiten, behoort dat in de wijze waarop zij geschiedt ook voelbaar te worden gemaakt. In vele onzer kerken is het terecht gewoonte tot dien einde de openbare belijdenis te laten plaats hebben in denzelfden dienst waarin de voorbereidingspredikatie wordt gehouden. Maar ook in de vragen die gedaan worden dient het verband met het H. Avondmaal uit te komen.

Voorts dienen de te stellen vragen ook zoo duidelijk en (zooverre als dit daarmee vereenigbaar is) tevens zoo kort mogelijk geformuleerd te zijn.

Rekening houdende met de aldus ontwikkelde eischen, en zoo nauw mogelijk zich aansluitende bij de bestaande practijk, hebben Deputaten een drietal vragen ontworpen die zij den kerken ter overweging aanbieden. Zij meenden goed te doen deze vragen te laten voorafgaan door eene korte formule waarin degenen die belijdenis wenschen af te leggen op de beteekenis en het gewicht van hetgeen zij gaan doen worden gewezen, en ze — in overeenstemming met bestaand gebruik — te laten volgen door eene zegenbede.

In dezer voege :

Geliefden in onzen Heere Jezus Christus,

Gij zijt hier verschenen om voor God en Zijne heilige gemeente belijdenis te doen van uw geloof, waardoor gij voor uzelve(n) aanvaardt het Verbond des Heeren, dat u in uwen Doop is beteekend en verzegeld geworden, teneinde alzoo te treden in de volle rechten van lidmaten der kerk, en mitsdien ook toegang te erlangen tot des Heeren Heilig Avondmaal.

Wil(t) daartoe ongeveinsdelijk antwoorden op de navolgende vragen :

Ten eerste. Verklaart gij, dat gij de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament en in de artikelen des Christelijken geloofs begrepen is, en in de Christelijke kerk alhier geleerd wordt, houdt voor de waarachtige en volkomene leer der zaligheid; en belooft gij, met verwerping van alle dwaling, in de belijdenis van die leer, door Gods genade, standvastig te zullen blijven in leven en sterven?

Ten tweede. Aanvaardt gij de belofte en verplichting van uwen Doop als teeken en zegel van Gods Verbond, en belijdt gij, thans den toegang tot het Heilig Avondmaal vragende, dat gij u vanwege uwe zonden mishaaft en u daarover voor God verootmoedigt, uw leven buiten uzelfen in Jezus Christus den eenigen Zaligmaker zoekt, en het uwe hartelijke begeerte is, den Drieëenigen God lief te hebben en te dienen naar Zijn Woord, de wereld te verzaken, uwe oude natuur te dooden en in een godzalig leven te wandelen?

Ten derde. Is het uw oprechte voornemen te volharden in de gemeenschap der Christelijke kerk, inzonderheid door een getrouw gebruik der genademiddelen, de Bediening des Woords en der Sacramenten, en u te onderwerpen aan de kerkelijke vermaning en tucht, indien het mocht gebeuren (wat God genadiglijk verhoede), dat gij in leer of leven u kwaamt te misgaan?

N. N. Wat is daarop uw antwoord?

Antw. Ja, (zoo er meerdere personen zijn door ieder hoofd voor hoofd te geven).

God, die dit goede werk in u begonnen heeft, voleindige het tot op den dag van Jezus Christus. Amen. (Phil. 1 : 6.)

CONCLUSIE :

Deputaten stellen aan de Generale Synode voor, het vorenstaande *Formulier voor de openbare belijdenis des geloofs* te aanvaarden, in de Liturgie onzer kerken tusschen het *Formulier om den Heiligen Doop aan de volwassenen te bedienen* en het *Formulier om het Heilig Avondmaal te houden* op te nemen, en alzoo aan onze kerken ten gebruike aan te bevelen.

 IIe Deel : DE LITURGIE.

Aan Deputaten werd in de tweede plaats, blijkens Art. 116 van de Acta der Synode van Leeuwarden, opgedragen :

1. de liturgische geschriften in hun geheel te overzien en zoo noodig eene herziening voor te bereiden ;
2. in het bijzonder bij dezen arbeid de aandacht te schenken aan eene revisie van het huwelijksformulier en van het formulier van bevestiging der ouderlingen en diakenen ; en
3. dienaangaande aan de eerstvolgende Generale Synode rapport uit te brengen.

Gevolg gevende aan deze opdracht, en haar beschouwende in het licht van de op de Synode gevoerde discussie, en van hetgeen door deze uitdrukkelijk werd uitgesproken dat bij de onder 1 genoemde herziening uitbreiding niet is uitgesloten, hebben Deputaten allereerst de vraag onder de oogen gezien, of het niet gewenscht is, dat de Synode eene liturgische orde voor de morgen- en namiddaggodsdiensttoefening op den dag des Heeren vaststelle en deze aan de kerken aanbevele. Zij hebben die vraag bevestigend beantwoord op gronden die zij hierna kortelijk zullen uiteenzetten, zoodat zij als eerste hoofdstuk in dit deel van hun rapport handelen van de Orde der Liturgie.

Vervolgens komende tot de eigenlijke herziening onzer liturgische geschriften, merken zij op dat de Synode van Leeuwarden blijkbaar onderscheid maakte tusschen eene meer ingrijpende herziening welke voor het huwelijksformulier en het formulier van bevestiging der ouderlingen en diakenen eisch is, en eene minder diepgaande herziening aan welke de overige liturgische geschriften zullen dienen te worden onderworpen. Deputaten hebben dan ook dit onderscheid in acht genomen, echter met dien verstande dat zij de meer ingrijpende herziening ook lieten gaan over het Formulier om te bevestigen de Dienaars des Woords. Dies geven zij in een tweede hoofdstuk aan, welke wijzigingen naar hun gevoelen in de liturgische geschriften in het gemeen zouden behooren te worden aangebracht, terwijl zij in een derde hoofdstuk de concepten aanbieden voor een drietal geheel vernieuwde Formulieren : om te bevestigen de Dienaren des Woords, voor de bevestiging van Ouderlingen en Diakenen, en om den huwelijken staat voor de gemeente van Christus te bevestigen.

HOOFDSTUK I. De orde der Liturgie.

De Synode van Dordrecht, gehouden in de jaren 1618 en 1619, is voor onze liturgie van beteekenis, maar heeft geen vaste orde voor den eeredienst gegeven. Te dien opzichte heeft zij het bij enkele aanwijzingen gelaten; uit de officieele liturgie is duidelijk op te maken op welke wijze de dienst geopend en gesloten moet worden, maar het verdere verloop er van wordt niet aangegeven. In de negentiende eeuw hebben de Synoden onzer kerken de liturgie uit het gezichtspunt van de orde in den eeredienst niet herzien. Het gevolg daarvan is geweest, dat in de laatste jaren sommige kerkeraden eigener beweging een orde voor den eeredienst ontworpen hebben. Andere kerken laten de bepaling van de liturgische orde aan den dienstdoenden predikant over. Thans is de variatie reeds vrij groot en het is te vreezen, dat, wanneer dit proces in hetzelfde tempo als van de laatste tien jaren voortgaat, de eenheid van liturgie in onze kerken schade zal lijden. En eenheid van liturgie is zoowel om principieele als om praktische redenen voor de kerken van het hoogste belang. Het is daarom, dat Deputaten een ontwerp aanbieden, vertrouwend, dat, wanneer het (gewijzigd of ongewijzigd) zal goedgekeurd zijn, de kerken deze liturgische orde zullen invoeren en de eenheid der kerk ook in dit opzicht tot uiting zal komen.

Bij het ontwerpen van een orde voor den eeredienst hebben Deputaten zich door een drietal overwegingen laten leiden.

De eerste is, dat het Gereformeerd karakter onzer liturgie ongerept moet gehandhaafd blijven.

De tweede is, dat de te ontwerpen liturgie zooveel mogelijk in overeenstemming dient te zijn met en zich aan te sluiten bij de liturgie, zooals die zich in de Gereformeerde kerken hier te lande sinds de zeventiende eeuw heeft ontwikkeld.

De derde overweging is, dat, wanneer ter verrijking van de liturgie nieuwe elementen zullen ingevoegd worden, alleen zulke elementen gekozen moeten worden, die geheel in het kader onzer liturgie passen.

CALVIJN wijst er in zijne *Institutie* terecht op, dat een bepaalde orde van eeredienst in de H. Schrift niet is voorgeschreven en wijzigingen in de liturgie dus toelaatbaar zijn, doch dat men anderzijds zich in het aanbrengen van wijzigingen moet beperken. Het godsdienstig leven, dat in den publieken eeredienst zich bepaalde vormen schiep, welke vormen in verband staan met de historische ontwikkeling en de psychische gesteldheid van een volk, kan zich het best in die vastgestelde vormen uiten, en voelt zich in zijn uiting belemmerd, wanneer die vormen te vaak en in te sterke mate veranderd worden. In zijn *Institutie* IV, 10, 30, zegt CALVIJN zelf: „Maar overmits Hij, wat de uitwendige orde en ceremoniën betreft, geen bijzonder voorschrift heeft willen geven van hetgeen wij daarin moeten volgen (omdat Hij voorzag dat dit afhangt van de gelegenheid der tijden, en ook oordeelde dat dezelfde vorm aan alle tijden niet voegde), zoo moeten wij hier de toevlucht nemen tot de door Hem gegevene algemeene regelen, om naar dezelve al die instellingen te schikken, welke de behoefte

der kerk tot bewaring van orde en eerlijkheid zal vorderen. Eindelijk, dewijl Hij dus daarvan niets uitdrukkelijk geleerd heeft, omdat zij tot zaligheid niet noodig zijn, en naar de zeden van ieder volk en elken tijd onderscheidenlijk moeten worden toegepast tot opbouw der kerk, zoo mag men zoowel de gebruikelijke veranderen en afschaffen, als nieuwe instellen, zooals het nut der kerk mocht vereischen. Ik beken dat men niet lichtvaardig, noch dikwijls, om onbeduidende redenen tot het invoeren van iets nieuws overgaan moet. Maar de liefde zal zeer wel oordeelen wat schaadt of sticht; en zoo wij haar het beleid laten hebben, zoo zullen alle dingen wèl gaan!"¹⁾

Overzien wij nu de elementen, waaruit in verreweg de meeste Gereformeerde kerken in Nederland de eeredienst is samengesteld, dan moeten de volgende genoemd worden:

1. *De openingsspreuk of het votum* naar Ps. 124 : 8. Dit votum komt voor in den officieelen tekst onzer liturgie, is om den inhoud zeer aanbevelenswaardig en daarom te handhaven.

2. *De groetzingen* aan het begin van den dienst, waarin de Heere verklaart, dat Hij met Zijne genade en vrede in het midden is. Het is gewenscht voor dezen zegen te kiezen de taal der H. Schrift. Als zoodanig komen in aanmerking de groetzingen in het begin van de brieven van Paulus en die in Openbaring 1. Deputaten stellen voor, de keuze tusschen die twee aan den dienstdoenden liturg over te laten.

3. *Het gezang*. Meestal wordt in den dienst viermaal gezongen, n.l. bij het begin van den dienst, vóór de predikatie, in het midden van de preek en aan het einde van den dienst. Er is geen motief, hier eenige wijziging voor te stellen.

4. *De voorlezing der H. Schrift*. In de oude Gereformeerde kerk was er in den eeredienst geen afzonderlijke, van de voorlezing van den tekst onderscheiden, voorlezing van de H. Schrift. Vóór het begin van den dienst, terwijl de gemeente samenkwam, werd een gedeelte der H. Schrift gelezen. Dit was tot onderwijzing en stichting bedoeld, maar was door uitwendige oorzaken dikwijls zeer onstichtelijk. Terecht is daarom de voorlezing van de H. Schrift, na een tijdlang aan den dienst vastgekoppeld te zijn geweest, verlegd in den dienst zelf. Thans is hare plaats in de morgengodsdienst-oefening na de wet en in de namiddaggodsdienst-oefening na de geloofsbelijdenis. Deze plaatsing is liturgisch niet op goede gronden te verdedigen. De voorlezing der H. Schrift behoort tot die elementen in den eeredienst die onder het hoofd „dienst des Woords” worden saamgevat. Deputaten stellen derhalve voor, aan dit element de plaats te geven die het toekomt, n.l. onmiddellijk vóór het lezen van den tekst. In het liturgisch deel, dat aan den dienst des Woords is gewijd, komt dan eerst het voorlezen van een gedeelte der H. Schrift, dat verband houdt met het onderwerp van de predikatie. Zonder toevoeging of verklaring weerklinkt in de vergadering der gemeente de stem uit Zijn Woord. Daarna volgt de voorlezing van den tekst en de verklaring en toepassing van dit Woord Gods in de prediking.

5. *De Wet* (naar Exodus 20). In de Heilige Wet des Heeren wordt der

¹⁾ Editie Zalsman, Kampen 1868, III bldz. 240.

gemeente voorgehouden hoe zij als een volk Gods, dankbaar voor de verlossing, moet leven. Verneemt de geloovige den eisch van Gods Wet, dan ziet hij opnieuw zijn onvolkomenheid en afwijking, komt tot verootmoediging, belijdt zijn zonde en bidt om vergeving. Daarom moet in de liturgie op de Wet volgen de belijdenis van zonden (zie beneden).

6. *Het gebed.* De officieele liturgie van de Gereformeerde kerken kent blijkens de formuliergebeden een tweetal gebeden in den eeredienst, n.l. het gebed vóór de predikatie en het gebed na de predikatie. Het *gebed vóór de predikatie* bestaat uit een belijdenis van zonden en een bede om zegen over de bediening des Woords; *het gebed na de predikatie* is in hoofdzaak een gebed voor allen nood der Christenheid. Het komt Deputaten voor, dat zoowel het gebed vóór de predikatie als het gebed na de predikatie behouden moet blijven. Alleen zou de wijziging aanbeveling verdienen, dat de belijdenis van zonden uit het gebed vóór de predikatie weggenomen wordt, indien n.l. naar hun voorstel de schuldbelijdenis als een zelfstandig element in den eeredienst een plaats verkrijgt. Ten tweede verdient het de voorkeur, de bijzondere voorbeden en het gebed voor allen nood der Christenheid op te nemen in het gebed vóór de predikatie. Dit is in overeenstemming met de tegenwoordige practijk in de meeste Gereformeerde kerken. Daarvoor kan verder nog aangevoerd worden, dat de gemeente, die nog maar pas is saamgekomen, bij een langer gebed beter haar aandacht kan concentreren, dan wanneer zij met inspanning naar de preek heeft geluisterd. Eindelijk is het ook zeer vermoeiend voor den dienaar des Woords, terstond na de preek voor te gaan in een gebed, waarin de nood der Christenheid een plaats heeft. Uit psychologisch oogpunt, zoowel met betrekking tot de gemeente als met betrekking tot den dienaar des Woords, zou het goed wezen het nagebed kort te doen zijn. In dit gebed worde God gedankt voor de bediening des Woords en dit gebed loope uit in lofverheffing en aanbidding, die in het gebed der gemeente ook een plaats moeten hebben. Aangezien het gewenscht is, het allervolmaaktste gebed een plaats te geven onder de vaste elementen in den eeredienst, wordt voorgesteld, in de namiddaggodsdienstoefening als gebed na de predikatie bij voorkeur het „onze Vader” te gebruiken.

7. *De preek.* De preek, onderdeel van den dienst des Woords, staat in het middelpunt van den eeredienst. Ten opzichte van de liturgie is aan te bevelen, de preek onmiddellijk op de voorlezing van den tekst te doen volgen, opdat in de liturgie uitkome, dat de preek is bediening des Woords. Om de aandacht zoo weinig mogelijk af te leiden en de preek als een eenheid tot het bewustzijn van de hoorders te brengen, mag deze ten hoogste éénmaal door gezang onderbroken worden. Wanneer de preek op een hoogtepunt is gekomen, kan aan de gemeente de gelegenheid geboden worden, in haar lied uiting te geven aan hetgeen haar hart vervult.

8. *De collecte* is een zelfstandig element in de liturgie. Hier oefent de gemeente den dienst der barmhartigheid. Zij brengt den Heere hare offers. Als zelfstandig element in den eeredienst kan zij dus niet gehouden worden na het sluiten van den dienst, maar moet komen na het votum en vóór den slotzegen. In het liturgisch samenstel dient duidelijk uit te komen, dat de collecte een eigen plaats heeft en het is aanbevelenswaardig, ze te houden

op een wijze als Dr A. KUYPER in zijn werk *Onze Eeredienst* (blz. 346 v.v.) heeft aanbevolen. Onmiddellijk na de collecte voor de behoeftige broeders en zusters wordt eventueel de inzameling voor bijzondere doeleinden als Zending, Opleiding tot den dienst des Woords, enz. gehouden. Wordt ook voor den kerkedienst gecollecteerd, dan schuive men deze collecte tusschen de twee bovengenoemde in. Deze dienst worde op de volgende wijze uitgericht. De dienaar des Woords deelt mede, dat de collecte gehouden zal worden en wekt tot blijmoedig geven op met een woord der H. Schrift als: „Ziet toe dat gij in deze gave overvloedig zijt. Want gij weet de genade onzes Heeren Jezus Christus, dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijne armoede zoudt rijk worden” (2 Cor. 8 : 7—9); of: „Deelt mede tot de behoeften der heiligen” (Rom. 12 : 13); en: „Gedenkt aan de woorden des Heeren Jezus, dat Hij gezegd heeft: Het is zaliger te geven dan te ontvangen” (Hand. 20 : 35). Terwijl het orgel zacht speelt, houden de diakenen en hunne helpers de inzameling, en leggen daarna de verzamelde gaven op een tafel, die vóór den kansel geplaatst is. De gemeente heeft den dienst der barmhartigheid geoefend en haar offer den Heere aangeboden. Na de inzameling der gaven spreekt de dienaar: „Wij danken u, o onze God, en loven den naam uwer heerlijkheid, want van u hebben wij de macht verkregen om u dit vrijwillig te geven. Want het is alles van u en wij geven het u uit uwe hand” (1 Kron. 29 : 13 en 14). Beschikt men over een voldoende aantal broeders die de gaven inzamelen, dan is de collecte binnen vijf minuten afgelopen. Mocht de verwerkelijking van dezen voorslag in sommige kerken stuiten op praktische moeilijkheden, dan worde de collecte gehouden onder het gezang, dat den overgang vormt tot den dienst des Woords, maar richte men het toch zoo in, dat de collecte onder het zingen afloopt.

9. *De slotzegen* is aangegeven in de officieele liturgie. Wilt 2 Cor. 13 : 13 in sommige kerken ook gebruikt wordt, deze zegen niet minder rijk is dan die van Num. 6, en het aanbeveling verdient, ook een aan het N. Testament ontleenden slotzegen te hebben, wordt voorgesteld beide te handhaven.

10. *De apostolische geloofsbelijdenis* heeft thans in de meeste kerken een plaats in de namiddaggodsdiensttoefening. Deputaten stellen voor dit gebruik te bestendigen. Plaatst men de geloofsbelijdenis in de morgengodsdiensttoefening na de verkondiging van de vergeving (gelijk bij à LASCO), dan wordt de liturgie in dezen dienst wel wat overladen en ontvangt de namiddaggodsdiensttoefening eenigszins het karakter als te zijn van secundaire aard. In schier al onze kerken doet de gemeente, naar luid van de twaalf artikelen, des namiddags belijdenis van haar algemeen ongetwijfeld Christelijk geloof. Deputaten zijn van oordeel dat dit gebruik dient gehandhaafd te worden. Evenwel komt nog beter uit dat de geloofsbelijdenis een acte van de zijde der gemeente is, wanneer deze de geloofsbelijdenis naar de elders in dit rapport opgenomen melodie onberijmd zingt. Mocht dit in den eersten tijd om praktische bezwaren nog niet te verwezenlijken zijn, dan leze een ouderling de Geloofsbelijdenis en zinge de gemeente onmiddellijk daarna van den Avondzang het zevende vers. Het is af te keuren dat in de namiddaggodsdiensttoefening in plaats van de apostolische geloofsbelijdenis een artikel van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis wordt gelezen, wyl de

gemeente juist in haar *Credo* het algemeen Christelijk geloof belijdt en haar katholiek standpunt handhaaft.

Deputaten stellen voor, bij deze tien elementen van den eeredienst nog een tweetal te voegen, n.l. de schuldbelijdenis en de verkondiging van vergeving. Dit voorstel bedoelt niet iets geheel nieuws in te voeren, maar terug te keeren tot de oorspronkelijke Gereformeerde liturgie. Het wordt allereerst aanbevolen om historische redenen. In de Straatsburger uitgave van CALVIJN's liturgie waren de schuldbelijdenis en de verkondiging van vergeving opgenomen (CALVINI Opera, Corp. Ref. XXXIV, 173); eveneens in de liturgie van à LASCO (à LASCO Opera ed. KUYPER II, 85). En in de eerste volledige editie van onze Nederlandsche liturgie, die van DATHEEN uit het jaar 1566, staat: „Nadat men in de gemeente Christi des Zondags voormiddags de tien geboden Godes gelezen of gezongen heeft, neemt de kerkedienaar daaruit oorzaak de gemeente te vermanen tot boete en bekentenis harer overtredingen en te gelooven de evangelische beloften van Christus, dewelke beide hij met getuigenis der Schrift bewijst. Waarop hij den onboetvaardigen de straf Gods en den boetvaardigen geloovigen de genade Gods in Christus verkondigt.”

Ten tweede is om liturgische motieven de wederinvoering van deze in den loop der tijden verloren gegane elementen aan te raden. Wanneer de gemeente zich bij den aanvang plaatst voor het aangezicht van den heiligen God, wordt zij gedrongen tot belijdenis van hare overtredingen. De zielsgestalte van den tollenaar past ons altijd, maar inzonderheid als we Hem, onzen God, ontmoeten in het huis des gebeds. In de liturgie en wel in een eigen liturgische acte moet dan tot uiting komen, wat er in het hart van Gods kind omgaat. Het moet zijn zonden belijden en bidden om genade. Tot die schulderkentenis en schuldbelijdenis wordt de gemeente opgewekt door het hooren van de Wet des Heeren, die richtsnoer is voor haar leven. Hoe ver staat zij beneden den eisch der Wet! Hoevele zijn de overtredingen! Het lezen van de Wet moet derhalve aan de belijdenis van zonden voorafgaan. CALVIJN liet in de Straatsburger uitgave de Wet op de schuldbelijdenis en de verkondiging van vergeving volgen, maar à LASCO en DATHEEN (1566) plaatsen haar vóór de schuldbelijdenis. Dit laatste is liturgisch meer juist. Van CALVIJN is wel over te nemen het formulier van schuldbelijdenis, dat ook in onze liturgie een plaats gekregen heeft in het kort formulier des gebeds vóór de predikatie. Hier is zakelijk niets nieuws in te voeren, we gebruiken wat we bezitten. De schuldbelijdenis worde gelezen door den dienaar des Woords en onmiddellijk na het Amen belijde de gemeente zelf hare zonden door te zingen Berijmde gebed des Heeren : 6. Dit vers is bij uitstek geschikt, wijl het niet alleen eene belijdenis van schuld inhoudt, maar ook eene bede om vergeving, en in die bede om vergeving gepleit wordt op het borgtochtelijk lijden van den Heere Jezus Christus.

Op deze belijdenis van zonden moet nu gelijk bij CALVIJN, à LASCO en DATHEEN de verkondiging van vergeving volgen. Er is een verkondiging van vergeving in de bediening des Woords. Onze Catechismus zegt (Zondag 31) dat door de prediking des Evangelies het Koninkrijk der Hemelen met de sleutelen des Hemelrijks wordt geopend en toegesloten. Naast deze

verkondiging van vergeving aan alle oprechte boetvaardigen is in den eeredienst de verkondiging van schuldvergeving als zelfstandige liturgische acte op haar plaats. Deputaten stellen voor, die van CALVIJN in hoofdzaak over te nemen, welke uitmunt door beknoptheid en kernachtigheid. Een vaste formule wordt aanbevolen, daar het niet gewenscht is, bij zoo gewichtige liturgische handeling de formuleering aan den dienstdoenden liturg over te laten.

Op de vraag, door wien belijdenis van zonden (in naam der gemeente) en verkondiging van vergeving (in den naam des Heeren) uitgesproken zullen worden, zij geantwoord, dat dit geschieden moet door denzelfden persoon, die de tolk der gemeente is in de toenadering tot God en die de sleutelen des Hemelrijks in de prediking bedient.

Ten slotte nog een tweetal opmerkingen. Het is uit liturgisch oogpunt niet goed te keuren, dat alle acten in den eeredienst behalve gezang en collecte verricht worden door den dienaar des Woords. De dienaar des Woords heeft de leiding van de vergadering, maar dit wil niet zeggen, dat hij alleen het woord voeren moet en alle anderen moeten zwijgen en luisteren. De eeredienst draagt het karakter van een vergadering, en dit karakter van vergadering brengt met zich mede, dat wel één de leiding heeft, maar naast hem meerdere personen optreden. Eén van de liturgische beginselen is het beginsel van gemeenschappelijkheid en uit kracht van dit beginsel treedt de gemeente werkzaam op o.a. in haar lied, en is de voorlezing van de Wet des Heeren en het uitspreken van de Geloofsbelijdenis door een ander dan den dienaar des Woords te handhaven. Aan de diakenen en hun helpers wordt de inzameling der gaven toevertrouwd.

Ten tweede zij er op gewezen dat de afkondigingen in den eeredienst zooveel mogelijk moeten beperkt worden. De plaats der afkondigingen te bepalen, zij aan de plaatselijke kerkeraden overgelaten; alleen worde deze vingerwijzing gegeven, dat de afkondigingen in geen geval geschieden, wanneer de gemeente aan het eind van den dienst gereed staat den zegen te ontvangen.

Wanneer we de hierboven omschreven elementen van den eeredienst tot één geheel samenvoegen, wordt het best aan historische, liturgische en logische motieven voldaan bij het volgende samenstel:

I. *Aanvangsliturgie*: De dienst wordt geopend met votum, groetzingen en het zingen van een lied.

II. *Dienst der gebeden*: Na het voorlezen van de Wet des Heeren volgen schuldbelijdenis en verkondiging van vergeving. Daarna het algemeen gebed: om zegen over de bediening des Woords, voor bijzondere personen, voor allen nood der Christenheid.

III. *Dienst der Barmhartigheid*: Na aanbeveling van de collecte met een woord der H. Schrift wordt, terwijl het orgel speelt, de collecte gehouden. De acte wordt met een dankwoord aan God besloten.

IV. *Dienst des Woords*: Nadat een lied, dat den overgang vormt tot den dienst des Woords, gezongen is, wordt een gedeelte der H. Schrift gelezen, daarna doet de dienaar des Woords voorlezing van den tekst,

waarop onmiddellijk de preek volgt, die hoogstens éénmaal door gezang wordt onderbroken.

V. *Slotliturgie*: Dankzegging, Slotzang, Slotzegen.

Naar de hierboven omschreven gegevens en op de aangevoerde gronden, stellen Deputaten voor, onderstaande liturgie voor morgengodsdienstoefening en namiddaggodsdienstoefening den kerken aan te bevelen. Aan de Kerkeraden wordt dan overgelaten, deze liturgie te wijzigen voor een eventueel derden dienst des Zondags en voor de godsdienstoefeningen in de week, of aan te vullen met kerkelijke plechtigheden als de bediening van Doop en Avondmaal, de bevestiging van ambtsdragers, enz.

LITURGIE VOOR DE MORGENGODSDIENSTOEFENING
OP DEN DAG DES HEEREN.

AANVANGSLITURGIE.

1. *Votum*: Onze hulpe is in den naam des HEEREN, die hemel en aarde gemaakt heeft. Amen.

2. *Groetzegen*: Genade zij u en vrede van God onzen Vader en den Heere Jezus Christus, Amen.

of:

Genade zij u en vrede van Hem Die is, en Die was, en Die komen zal; en van de zeven Geesten die voor Zijnen troon zijn; en van Jezus Christus, Die de getrouwe getuige is, de eerstgeborene uit de dooden, en de Overste der Koningen der aarde. Amen.

3. *Zingen*.

DIENST DER GEBEDEN.

4. *De Wet des Heeren* naar Exod. 20 : 2—17.

5. *Belijdenis van zonden*. De dienaar des Woords spreekt: Hemelsche Vader, eeuwige en barmhartige God, wij erkennen en belijden voor Uwe Goddelijke Majesteit, dat wij arme ellendige zondaren zijn, ontvangen en geboren in alle boosheid en verdorvenheid, geneigd tot alle kwaad, en onnut tot eenig goed, en dat wij met ons zondig leven zonder ophouden Uwe heilige geboden overtreden, waardoor wij Uwen toorn tegen ons verwekken, en naar Uw rechtvaardig oordeel op ons laden de eeuwige verdoemenis. Maar, o Heere, wij hebben berouw en leedwezen, dat wij U vertoornd hebben; wij beschuldigen ons zelve en doen aanklacht van onze misdaden, begeerende dat Gij genadiglijk onze ellendigheid wilt aanzien. Wil U over ons ontfermen, o allergoedertierenste God en Vader, en ons vergeven alle onze zonden, om het heilig lijden van Uwen lieven Zoon Jezus Christus. Wil ons ook verleenen de genade Uws Heiligen Geestes, die ons leere onze ongerechtigheid van ganscher harte te erkennen, en onszelve recht te mishagen, opdat de zonde in ons moge gedood worden, en wij in een nieuw leven weder opstaan, in hetwelk wij waarachtige vruchten der heiligheid en ge-

rechtigheid voortbrengen, die U kunnen aangenaam zijn door Jezus Christus, onzen Heere, Amen.

De gemeente zingt :

Vergeef ons onze schulden, Heer ;
 Wij schonden al te snood Uw eer ;
 De boosheid kleeft ons altijd aan.
 Wie onzer zou voor U bestaan,
 Had Jezus niet voor ons geleên ?
 Wij schelden kwijt, die ons misdeên.

6. *Verkondiging van vergeving der zonden.* De dienaar spreekt : Allen, die oprecht berouw hebben over hunne zonden en hunne toevlucht nemen tot den eenigen Zaligmaker Jezus Christus, verkondig ik de vergeving der zonden in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, Amen.

7. *Gebed* (om zegen over de bediening des Woords, voor bijzondere personen, voor allen nood der Christenheid).

DIENST DER BARMHARTIGHEID.

8. *Collecte(n).* De dienaar des Woords kondigt de collecte(n) aan en spreekt daarna :

Ziet toe, dat gij in deze gave overvloedig zijt. Want gij weet de genade onzes Heeren Jezus Christus, dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijne armoede zoudt rijk worden.

of :

Deelt mede tot de behoeften der heiligen en gedenkt aan de woorden des Heeren Jezus, dat Hij gezegd heeft : Het is zaliger te geven dan te ontvangen.

Terwijl de gaven worden ingezameld, speelt het orgel.

Na de inzameling der gaven spreekt de dienaar :

Wij danken U, o onze God, en loven den naam Uwer heerlijkheid, want van U hebben wij de macht verkregen, om U dit vrijwillig te geven. Want het is alles van U, en wij geven het U uit Uwe hand, Amen.

DIENST DES WOORDS.

9. *Zingen.*
10. *Voorlezing van een gedeelte der H. Schrift.*
11. *Voorlezing van den tekst.*
12. *Bediening des Woords.*

SLOT-LITURGIE.

13. *Dankzegging.*
14. *Slotzang.*
15. *Slotzegen.* De dienaar spreekt :
 Verheft uwe harten tot God en ontvangt den zegen des Heeren :

De HEERE zegene u en behoede u;
 De HEERE doe Zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig;
 De HEERE verheffe Zijn aangezicht over u en geve u vrede, Amen.
 of:
 De genade des Heeren Jezus Christus en de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen. Amen.

LITURGIE VOOR DE NAMIDDAGGODSDIENSTOEFENING
 OP DEN DAG DES HEEREN.

AANVANGSLITURGIE.

1. *Votum* : Onze hulpe is in den naam des HEEREN, die hemel en aarde gemaakt heeft. Amen.

2. *Groetzingen* : Genade zij u en vrede van God onzen Vader en den Heere Jezus Christus, Amen.

of:

Genade zij u en vrede van Hem Die is, en Die was, en Die komen zal; en van de zeven Geesten die voor Zijnen troon zijn; en van Jezus Christus, Die de getrouwe getuige is, de eerstgeborene uit de dooden, en de Overste der Koningen der aarde. Amen.

3. *Zingen*.

DIENST DER GEBEDEN.

4. *Belijdenis des geloofs*. De gemeente zingt de apostolische geloofsbelijdenis onberijmd

of

de apostolische geloofsbelijdenis wordt gelezen, waarna de gemeente zingt:

O Vader, dat Uw liefde ons blijk';
 O Zoon, maak ons Uw beeld gelijk;
 O Geest, zend Uwen troost ons neer;
 Drieëenig God, U zij al d' eer.

5. *Gebet* (om zegen over de bediening des Woords).

DIENST DER BARMHARTIGHEID.

6. *Collecte(n)* gelijk in de morgengodsdiensttoefening.

DIENST DES WOORDS.

7. *Zingen*

8. *Voorlezing van een gedeelte der H. Schrift.*

9. *Voorlezing van de Zondagsafdeeling van den Catechismus.*

10. *Bediening des Woords.*

SLOT-LITURGIE.

11. *Dankzegging* (bij voorkeur het „Onze Vader.”)
12. *Slotzang*.
13. *Slotzegen*. De dienaar spreekt :
Verheft uwe harten tot God en ontvangt den zegen des Heeren :
De HEERE zegene u en behoede u ;
De HEERE doe Zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig ;
De HEERE verheffe Zijn aangezicht over u en geve u vrede, Amen.
of
De genade des Heeren Jezus Christus en de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen, Amen.

CONCLUSIE :

Deputaten stellen aan de Generale Synode voor, de vorenstaande *Liturgieën voor de morgen- en namiddaggodsdienst oefeningen op den dag des Heeren* te aanvaarden, in de Liturgie onzer kerken op te nemen en daarin te plaatsen vóór de *Christelijke Gebeden* en de *Liturgische Formulieren*, en alzoo aan onze kerken ten gebruike aan te bevelen.

HOOFDSTUK II. Herziening der liturgische geschriften met uitzondering van de Formulieren om te Bevestigen de Dienaars des Woords, van Bevestiging der Ouderlingen en Diakenen, en om den huwelijken staat voor de Gemeente van Christus te bevestigen.

Gelijk bleek uit bij Deputaten ingekomen brieven wordt over veranderingen in de liturgische geschriften in onze kerken zeer verschillend gedacht.

Eén kerkeraad schreef „dat hij in de liturgische geschriften geen verandering gedooft.” Anderen daarentegen stelden meer of min diep ingrijpende veranderingen voor.

Deputaten zijn van de gedachte uitgegaan dat in het gedeelte onzer Liturgie waarvan dit Hoofdstuk handelt, zooveel mogelijk het bestaande moet behouden blijven, en de veranderingen die worden voorgesteld tot het noodzakelijkste dienen beperkt te worden.

De veranderingen, die zij gaan voorstellen, betreffen dan ook alleen zulke uitdrukkingen, die òf te zeer verouderd, òf voor onzen tijd te onduidelijk zijn, òf niet meer weergeven de inzichten, die thans gelden.

Ten grondslag van deze herziening namen zij de uitgave onzer liturgische geschriften van Dr F. L. RUTGERS, onder medewerking van Dr H. BAVINCK en Dr A. KUYPER.

A. DE CHRISTELIJKE GEBEDEN.

De officieele volgorde dier gebeden wordt aangegeven in het opschrift:

„die in de vergaderingen der geloovigen, in de huizen der Christenen, en elders gebruikt worden.”

Deputaten hebben gemeend te moeten voorstellen, na de gebeden „in de vergaderingen der geloovigen” te doen volgen die, welke voor de kerkelijke samenkomsten bestemd zijn, en de huisgebeden uit de Liturgie te lichten en als aanhangsel achteraan te plaatsen. Immers dragen deze geen liturgisch karakter en worden ook in den eeredienst niet gebruikt. Deshalve het voorstel, ze in een „Aanhangsel” te bewaren.

Bovendien kunnen, indien de Synode het voorstel van Deputaten inzake de orde der Liturgie aanvaardt, uit dit gedeelte onzer Liturgie nog wegvallen de *Bede bij den aanvang van de samenkomst der gemeente* (votum), wijl deze in de voorgestelde *Liturgieën voor de godsdienstoefeningen op den dag des Heeren* reeds is opgenomen; alsmede de *Algemeene belijdenis der zonden, en gebed des Zondags vóór de Predikatie* en de *Openlijke Belijdenis der zonden en korter Formulier des gebeds vóór de Predikatie*, aangezien zulk eene belijdenis ook in die Liturgie heeft plaats verkregen, en het gebed vóór de bediening des Woords dan een enigszins ander karakter zal moeten dragen. Deputaten stellen voor, deze gebeden bij de huisgebeden in het Aanhangsel te plaatsen.

Eindelijk achten Deputaten het *Gebed na de leer van den Catechismus* ongeschikt om thans nog in de namiddaggodsdienstoefening als nagebed gebruikt te worden. Zij stellen voor, het eveneens onder te brengen in het Aanhangsel.

De gebeden die zij voorstellen in het Aanhangsel saam te voegen mogen dan geheel onveranderd gelaten worden. Slechts deze opmerking omtrent het Morgengebed, dat hier in elk geval het *Amen*, waarmee thans het „Onze Vader” sluit, dient verplaatst te worden naar het einde van de Tien Geboden, en de rangtelwoorden enz. boven de afzonderlijke geboden dienen te vervallen.

Omtrent den tekst der gebeden die zij in de eigenlijke Liturgie wenschen te behouden bieden zij de navolgende opmerkingen ter overweging aan.

1. *Gebed voor allen nood der Christenheid.*

Het opschrift van dit gebed dient in overeenstemming met hetgeen in hoofdstuk I wordt voorgesteld enigszins gewijzigd te worden, en wel gelijk hierboven is aangegeven.

Op verschillende uitdrukkingen in dit gebed vestigen Deputaten de aandacht. Ook op wat hier en daar moet uitgelaten, veranderd of ingevoegd worden.

Zoo in alinea 3 stellen zij voor in plaats van „en die alzoo begaven” te lezen „en die alzoo bekwamen”. Deze laatste uitdrukking geeft toch beter weer, wat bedoeld wordt. In onze taal wordt tegenwoordig wel „begaafd” en „begaafdheid”, niet meer „begaven” gebruikt.

In alinea 5 worde gelezen in plaats van „voor alle Koningen, Vorsten en Heeren” „voor alle Overheid.” De uitdrukking „die Gij over ons gesteld hebt” . . . kan in een noot verduidelijkt worden als te doelen op alle Overheid van land, gewest en plaats, voor wie de voorbede dan door den dienaar zelve verder kan worden geformuleerd.

In alinea 6 wordt gebeden „voor alle onze medebroeders, die onder den Paus of Turk vervolging lijden”, eene uitdrukking, die al te zeer herinnert aan den tijd, waarin dit gebed is opgesteld. Met insluiting van alle vervolging, die nog van Paus of Turk kunnen uitgaan, stellen Deputaten voor, dit aldus te veralgemeenen dat gelezen worde „voor alle onze medebroeders, die om den naam en het Evangelie van onzen Heere Jezus Christus vervolging lijden.”

In alinea 7 worde de zin, die begint met „Wil alle(n) bevruchte(n) vrouwen”, aldus gewijzigd: „wil de bevruchte vrouwen bijstaan en de kraamvrouwen oprichten”.

In alinea 8 ontbreekt eene voorbede, die voortweldt uit den tegenwoordigen omvang, dien de arbeid in Gods Koninkrijk verkregen heeft. 't Is de bede voor de zending, het Christelijk onderwijs en het Christelijk vereenigingsleven. Vóór den tweeden volzin, die aanvangt met het woord „Zegen”, stellen Deputaten derhalve voor, de volgende bede in te lasschen:

„Zegen geheel den arbeid der zending onder Joden, Mohammedanen en Heidenen, ook den arbeid onder hen, die nog den naam van Christenen dragen maar van Uwe waarheid verre zijn afgeweken. Zegen het Christelijk onderwijs, met allen, die daarin arbeiden of daarvoor zorgen. Zegen alle vereenigingen van ouderen en jongeren, die, naar den regel van Uw Woord, bedoelen de heiliging Uws Naams, de komst van Uw rijk, en den opbouw in het geloof, daarbij ook de bevordering van den welstand van staat en maatschappij”.

Ten slotte. Dit gebed eindige met het „Onze Vader”. De Geloofsbelijdenis kan wegvallen, daar deze in de Orde der Liturgie is opgenomen.

Ook de zegen dient hier te worden uitgelaten, om dezelfde reden.

2. Kort Gebed na de Predikatie.

Omtrent dit gebed deze opmerking. De voorbeden, aangeduid door den zin „Inzonderheid bidden wij u voor N”, kunnen hier wegvallen, dewijl regel geworden is, die voorbeden in het vóórgebed te doen, welke practijk Deputaten blijkens hoofdstuk I aanbevelen.

In dit gebed ontbreekt echter alle dankzegging. Daarom worde aan het slot na de bede „Sterk ook alle zwakke en bedroefde harten” ingelascht: „Ook danken wij U voor al Uwe zegeningen in natuur en genade, bijzonder daarvoor, dat Gij ons Uw heilig Woord hebt gegeven en Uwen dienaar tot de verkondiging van dat Woord hebt gesterkt”. Daarop volge als slotzin: „En zend ons Uwen vrede,” enz. eindigend in het „Onze Vader.”

3. Gebed vóór de leer van den Catechismus.

Ook dit gebed draagt, evenals het *Gebed na de leer van den Catechismus*, al is het niet in zóó sterke mate, het stempel van den tijd der opstelling, toen „de leer van den Catechismus” zoo geheel anders opgevat werd dan thans en bepaaldelijk de onderwijzing der jeugdigen bedoelde.

In dit vóórgebed is echter niets, waarom het nu niet in den tweeden dienst des Zondags zou kunnen worden gebruikt.

Deputaten stellen alleen voor, het „Onze Vader” weg te laten. Het gebed eindige dan aldus: „Dit begeeren wij alleen om Christus' wille. Amen.”

4. *Gebed vóór de handeling der kerkelijke bijeenkomsten.*

Hierin stellen Deputaten slechts deze redactiewijziging voor, dat de woorden „verzamelen” en „verzameld zijn” worden vervangen door „vergaderen” en „vergaderd zijn.”

5. *Gebed na de handeling der kerkelijke bijeenkomsten.*

Eerst stellen Deputaten voor enkele redactiewijzigingen.

Het woord „raadslagen” worde vervangen door „beraadslagingen” en „verzamelende” door „vergaderende”. Zoo meenen Deputaten dat naar ons tegenwoordig taalgebruik beter de bedoeling wordt weergegeven.

Voorts, als de voorbiddingen aanvangen, den volzin, die begint met „Sterk ook alle Kerkedienaren” te sluiten met „verkondigen”. Daarna worde ingevoegd eene voorbede voor de zending en de evangelisatie, bijv. in dezer voege: „Zegen het werk der zending onder de Joden, Mohammedanen en Heidenen, ook den arbeid onder hen, die nog den Christennaam voeren, maar van U zijn vervreemd; met allen die daarin arbeiden en daarvoor zorgen.”

Vervolgens kome eene voorbede voor onze emeriti en weduwen en weezen van predikanten, die in de kerkelijke voorbeden al te zeer vergeten worden. Bijv. aldus: „Gedenk ook naar den rijkdom Uwer ontferming al Uwe dienaren in ruste en Uwer dienaren weduwen en weezen.”

Volge nu nog een voorbede, voor onderwijs en vereeniging, bijv. „Breid Uw koninkrijk uit ook door ons Christelijk onderwijs in al zijn verscheidenheid en ons Christelijk vereenigingsleven in elk zijner schakeeringen.”

Daarna komen weer de woorden van het bestaande gebed, waarbij voor „en de Overheid” gelezen worde: „Steun de Overheid.”

De invoeging dier voorbeden heeft hare verdediging in den nauwen samenhang tusschen ons kerkelijk leven en datgene, wat in die voorbeden den Heere wordt opgedragen.

6. *Gebed vóór de vergadering der Diakenen.*

Deputaten stellen voor, dit gebed thans officieel in onze Liturgie op te nemen, echter met wijziging van het woord „ledematen” in „lidmaten”.

De volgorde der Christelijke gebeden behoort dan naar het voorstel van Deputaten aldus te worden:

1. Gebed voor allen nood der Christenheid.
2. Kort gebed na de Predikatie.
3. Gebed vóór de leer van den Catechismus.
4. Gebed vóór de handeling der kerkelijke bijeenkomsten.
5. Gebed na de handeling der kerkelijke bijeenkomsten.

6. Gebed vóór de vergadering der Diakenen.

En aan het einde der Liturgie in een Aanhangsel :

1. Algemeene Belijdenis der zonden en gebed des Zondags vóór de Predikatie, en op vast- en biddagen.
2. Openlijke Belijdenis der zonden, en korter Formulier des gebeds vóór de Predikatie.
3. Gebed na de leer van den Catechismus.
4. Gebed voor kranke en aangevochtene menschen.
5. id.
6. Morgengebed.
7. Avondgebed.
8. Gebed vóór het eten.
9. Gebed na het eten.

Hoewel de *Ziekentroost* met de daaraan toegevoegde „Troostelijke uitspraken der H. Schrift” zeker niet tot de Liturgie onzer kerken behoort, en Deputaten deze, als vallende geheel buiten hunne opdracht, buiten beschouwing konden laten, meenen zij echter te moeten voorstellen, ze toch nog als een toevoegsel bij het Aanhangsel te doen afdrukken.

B. DE FORMULIEREN VOOR DE BEDIENING DER SACRAMENTEN EN DE OEFENING DER KERKELIJKE TUCHT.

Het heeft de aandacht van Deputaten getrokken, dat in de uitgave onzer liturgische geschriften door Dr F. L. RUTGERS, met medewerking van Dr H. BAVINCK en Dr A. KUYPER, in den titel het woord *inzegening* van het huwelijksformulier gebruikt wordt. Dewijl het formulier zelf in den titel het woord *bevestigen* heeft, en dit beter het karakter van de bedoelde liturgische handeling aangeeft, stellen zij voor, ook in den titel van alle formulieren te zamen het woord *bevestiging* te gebruiken.

1. De Formulieren om den H. Doop te bedienen.

a. Aan de Kinderen.

In den tekst van dit formulier zijn naar het oordeel van Deputaten enkele wijzigingen aan te brengen.

In de 2e alinea staat „met onze kinderen in *zonden* ontvangen en geboren.” Dewijl dit eene aanhaling is van, althans teruggiet op Ps. 51 : 7, en aldaar staat „in *zonde*”, zoo stellen zij voor, ook in dit formulier, zoowel hier als in de eerste doopvraag, te lezen „in *zonde* ontvangen en geboren”.

Hoewel toestemmend, dat in den tweeden volgzin dezer alinea het woord „*ondergang*” niet tot misverstand kan aanleiding geven, stellen zij toch voor, het te vervangen door het in ieder geval duidelijker „*onderdompeling*”, wat juist uitdrukt de handeling, die hier bedoeld wordt, en ook om zijn meer actieve beteekenis de voorkeur verdient.

In de 4e alinea stellen zij voor, de uitdrukking „de wereld verlaten” te vervangen door „de wereld verzaken”. Het laatste woord drukt sterker uit, wat hier bedoeld wordt, en juister.

In het gebed vóór de doopbediening bevelen zij slechts eene enkele verandering aan, in verband met het bezwaar van Prof. L. LINDEBOOM tegen de uitdrukking „opdat het met Hem in Zijnen dood begraven worde”, volgens dezen ontleend aan Rom. 6 : 4. Nu moet in het midden gelaten of werkelijk eene aanhaling van Rom. 6 : 4 bedoeld is. Wel moet erkend, dat op de zaak, die daar genoemd wordt, deze uitdrukking terugziet. De exegese, die Prof. L. LINDEBOOM van dezen tekst geeft, is naar de meening van Deputaten de juiste. Om nu aan zijn bezwaar tegemoet te komen, en tevens de exegese van dit woord, waarover toch altijd nog verschillend gedacht wordt, buiten beschouwing te laten, maar ook de gedachte te behouden, die de opsteller van dit gebed in deze woorden heeft willen neerleggen, stellen zij voor, in de plaats van bedoelde woorden te lezen de woorden uit Rom. 6 : 4, letterlijk overgenomen. Deze perikope zou dan aldus moeten luiden : „Opdat het met Hem begraven worde, door den doop in den dood, en met Hem moge opstaan in een nieuw leven.” Zij doen dit voorstel in verband met wat aangaande het gravamen van Prof. L. LINDEBOOM gerapporteerd en besloten is op de Generale Synode van Rotterdam, zie Acta dier Synode, bldz. 20, 3, a en b en Bijlage II, III bldz. 67—74.

Het opschrift boven de doopvragen luidt thans : „Vermaning aan de Ouders, *en die mede ten Doop komen.*” De laatste zes woorden wenschen Deputaten te vervangen door *of Getuigen*, waarmede dan bedoeld worden zij, die optreden bij ontstentenis der ouders.

In de derde doopvraag stellen zij voor, de oude lezing *voor u neemt* te herstellen. Het is ook in ons tegenwoordig taalgebruik een goed verstaanbare uitdrukking, die toch iets anders eischt dan „u voorneemt.” Dewijl in deze derde vraag niet onderzocht wordt naar de goede bedoeling der ouders of getuigen, maar of zij de verplichting van den doop voor het kind op zich nemen, heeft h.i. de oude lezing de voorkeur.

Verder stellen zij voor, in deze vraag den tusschenzin : „waarvan gij vader of getuige zijt” aldus te wijzigen : „waarvan gij vader (moeder, ouders, getuige) zijt”. Natuurlijk bij den daarachter tusschen haakjes staanden meervoudsvorm eveneens : „waarvan hij (zij) vader (moeder, ouders, getuige) is (zijn)”. Bij eene dus veranderde uitgave kan òf verschillende vorm van haakjes, òf verscheidenheid van lettersoort ter verduidelijking dienstig zijn.

Aan het slot der vraag kunnen de woorden „of te doen en te helpen onderwijzen” wegvallen. Deze woorden houden toch blijkbaar verband met het „die mede ten Doop komen” boven de vragen. Deze herinnering aan de vroegere beduidenis van doopgetuigen kan in onzen tijd overbodig worden geacht, terwijl in het „onderwijzen” toch heel de verplichting dergenen, die de doopvragen beantwoorden, besloten ligt.

Op het antwoord „Ja” volge nu de zegenwensch, die ook voorkomt in het Formulier om den H. Doop aan de volwassenen te bedienen. Liturgisch eischt het antwoord der ouders of getuigen nog een wederwoord van den dienaar. In al onze formulieren, waarin een antwoord „Ja” gegeven wordt,

komt zulk een wederwoord in den vorm eener zegenbede voor. Het schijnt ons eene liturgische gaping, dat dit in ons Formulier voor den Kinderdoop ontbreekt. Reeds vroeger werd dat gevoeld. Door de terecht gewraakte „toespraak” zocht men deze gaping aan te vullen. Toch mag dit niet aan de vrijheid van den dienaar overgelaten worden. Derhalve stellen Deputaten voor, na het „Antwoord: Ja” te laten volgen deze woorden:

„De goede en groote God verleene goedertierenlijk tot dit uw heilig voornemen Zijne Goddelijke genade en zegen, door onzen Heere Jezus Christus. Amen.”

Of na de bediening van den Doop een psalmvers en welk psalmvers zal gezongen worden, blijve in de vrijheid der kerken.

b. Aan de Volwassenen.

Allereerst stellen Deputaten voor, het opschrift boven dit formulier, beginnende met de woorden „Als degenen, die in hunne jonkheid” en eindigende met „en in het bedienen daarvan dit navolgende formulier gebruiken” te laten vervallen. Feitelijk spreekt dit vanzelf en kan daarom overbodig geacht worden.

Verder, voor het gedeelte van dit formulier, dat gelijk is aan het formulier voor den Kinderdoop, gelden natuurlijk dezelfde voorstellen tot wijziging van enkele uitdrukkingen.

Zij zijn, dat in de 2^e alinea en in de 2^e doopvraag *in zonden ontvangen* veranderd worde in *in zonde ontvangen*; dat, alinea 4, voor *de wereld verlaten* gelezen worde *de wereld verzaken*; en dat in het voorgebed *opdat het met Hem in Zijnen dood begraven worde* plaats make voor *opdat het met Hem begraven worde, door den doop in den dood* enz. Van alle welke veranderingen reeds boven is rekenschap gegeven.

Wat dan het andere gedeelte van dit formulier betreft, zoo meenen Deputaten dat in de 5^e alinea de reeks teksten uit de Handelingen bij het voorlezen ongenoemd kunnen blijven. Dit gedeelte zal dan aldus te veranderen zijn: „gelijk ook de Apostelen (Hand. 2 : 38; 8 : 36, 37; 10 : 47, 48; 16 : 14, 15, 31—33) volgens dezen regel geene andere volwassenen” enz.

In de „Aanspraak tot den volwassene, die gedoopt zal worden” valle het woord *privatelijk* weg. Overbodig mag geacht, in dit formulier uitdrukkelijk te vermelden de wijze, waarop het onderwijs gegeven is geworden aan hen, die zullen gedoopt worden.

Het beantwoorden van iedere doopvraag afzonderlijk is vrijwel in onbruik gekomen, zooals het ook niet meer gebruikelijk is, op iedere vraag van het Formulier om den H. Doop aan de kinderen te bedienen antwoord te geven. Deputaten stellen voor, het vijfmaal „Ja” tot één keer „Ja” na de laatste vraag terug te brengen.

Eindelijk worde in de Dankzegging het woord *persoon* vervangen door *broeder (zuster)*, wat meer in overeenstemming is met de positie, die de thans gedoopte inneemt.

2. *Het Formulier om het H. Avondmaal te houden.*

Boven het Formulier des Avondmaals staat onder den titel: „Van het Heilig Avondmaal des Heeren” wat wij thans noemen de vragen voor het afleggen der Geloofsbelijdenis. Deputaten stellen voor dit te laten wegvallen.

Omtrent den inhoud van dit formulier slechts deze opmerkingen.

Overwogen werd de wensch van één onzer kerken om heel de lijst van ergerlijke zonden uit alinea 8 te laten vervallen. Men meende aldaar, dat door de kerkelijke tucht allen, die aan één dezer zonden schuldig zijn, van het H. Avondmaal moeten geweerd worden en het daarom overbodig is den leden, die niet onder de tucht staan, deze lijst voor te houden. Dewijl echter dit stuk van het formulier handelt over het zelfonderzoek, het onderzoeken van eens iegelijks consciëntie, het getuigenis in eigen hart; en wat niet openbaar is voor de opzieners der gemeente, in 't verborgen kan doen schuldig zijn voor God, oordeelen Deputaten, dat deze leidraad bij de zelfbeproeving den leden der gemeente niet mag ontnomen worden.

Bij alinea 11 hebben zij deze opmerking. Als in de vorige alinea gezegd is „maar aldus zullen wij Zijner daarbij gedenken”, staat hier een „Eerstelijk”, waarop nergens een „Ten andere” of een „Ten derde” volgt.

Daarom stellen zij voor, het slot van alinea 11 en het begin van alinea 12 aldus te lezen:

„... namelijk, dat wij zulks doen zouden tot Zijne gedachtenis.

Maar aldus zullen wij Zijner daarbij gedenken, dat wij ganschelijk in onze harten vertrouwen...”

Verder vestigen Deputaten de aandacht op de toespraak vóór de uitreiking van het Sacrament, en wel op de woorden „niet aan het uiterlijke brood en wijn blijven hangen”, en aan 't eind „als wij het heilige brood en drank tot Zijne gedachtenis ontvangen.” Zij stellen voor, dit te lezen „aan het uiterlijke brood en den wijn” en „als wij het heilige brood en den drank, enz.”

Eindelijk meenen zij, dat het „Onze Vader” na het dankgebed kan weggelaten worden. Tweemaal in één dienst, in één formulier, dit gebed uitspreken strookt h. i. niet met de heiligheid van het gebed, dreigt het tot eene formule te maken en geeft in liturgischen zin den indruk van overlading. Bovendien ontbreekt in het oorspronkelijk formulier van den Paltz, dat aan het onze tot voorbeeld heeft gediend, ook het „Onze Vader” aan het slot. De dankzegging eindige daarom aldus: „door Hem, Uwen lieven Zoon Jezus Christus. Amen.”

De Synode van Leeuwarden heeft niet voldaan aan het verzoek van den kerkeraad van Amsterdam-Zuid om een korter Avondmaalformulier. Zij kon geen enkel gegrond motief vinden om aan te dringen op verkorting van dat formulier, dat naar de overtuiging der praeadviseerende commissie, welke zij niet weersprak, en wat inhoud en wat vorm betreft tot de schoonste en heerlijkste gedeelten van onze liturgische geschriften behoort.

Intusschen sprak de Synode zich niet uit vóór of tegen een verkort Formulier om het Heilig Avondmaal te houden *voor de tweede bediening daarvan op denzelfden dag*. Naar het oordeel van Deputaten was het gewenscht,

een concept daarvoor te ontwerpen, omdat in vele kerken de moeilijkheid gevoeld wordt, tweemaal op één dag een vrij groot formulier te doen lezen en hooren, waarop dan de nabetrachtings-predikatie nog moet volgen. Dit vraagt wel wat te groote geestelijke spanning; terwijl het toch ook geen aanbeveling verdient, alsdan in de tweede godsdienstoefening het formulier *niet* te lezen, of wel in de eerste godsdienstoefening de dankzegging na te laten en die in den tweeden dienst op de bediening van het Sacrament te doen volgen. Bij de eerste methode hebben degenen, die des avonds aanzitten, geenerlei voorbereiding tijdens den dienst; bij de tweede methode gaat men uit van de onjuiste voorstelling, dat de godsdienstoefening voor eenige uren werd geschorst. Door Deputaten is daarom getracht, te voldoen aan den wensch van sommige kerken naar een verkort formulier; doch zij hebben dit zóó ingericht, dat het niet gebruikt kan worden bij de eerste bediening van het H. Avondmaal; terwijl het bovendien goed zou zijn, dat de Synode, b.v. door een noot bij den titel, nadrukkelijk uitsprak, dat het niet geoorloofd zal zijn, dit formulier bij de eerste bediening des Avondmaals te gebruiken.

Zij bieden daarom het navolgende concept aan de kerken aan:

VERKORT FORMULIER OM HET HEILIG AVONDMAAL TE HOUDEN,
VOOR DE TWEEDE BEDIENING DAARVAN OP DENZELFDEN DAG.

Geliefden in den Heere Jezus Christus!

Alreede heeft het den Heere behaagd, dezen morgen Zijne gemeente aan den Disch des Nieuwen Verbonds met Zijn gekruisigd lichaam en vergoten bloed tot het eeuwige leven te spijzen en te laven. Aan al zulken, die toen Zijnen dood niet hebben kunnen verkondigen, wordt thans nog de gelegenheid daartoe geboden. Daarom herinneren wij u aan de woorden der inzetting van het Heilig Avondmaal van onzen Heere Jezus Christus, welke ons beschrijft de Heilige Apostel Paulus, 1 Kor. XI : 23—29:

Ik heb van den Heere ontvangen, hetgene Ik u ook overgegeven heb, dat de Heere Jezus, in den nacht in welken Hij verraden werd, het brood nam; en als Hij gedankt had, brak Hij het, en zeide: Neemt, eet; dat is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt; doet dat tot Mijne gedachtenis. Desgelijks nam Hij ook den drinkbeker na het eten des Avondmaals, en zeide: Deze drinkbeker is het nieuwe Testament in Mijn bloed; doet dat, zoo dikwijls als gij dien zult drinken, tot Mijne gedachtenis. Want zoo dikwijls als gij dit brood zult eten, en dezen drinkbeker zult drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren, totdat Hij komt. Zoo dan, wie onwaardiglijk dit brood eet, of den drinkbeker des Heeren drinkt, die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren. Maar de mensch beproeve zichzelf, en ete alzoo van het brood, en drinke van den drinkbeker. Want die onwaardiglijk eet en drinkt, die eet en drinkt zichzelf een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren.

Opdat ook deze broeders en zusters tot hunnen troost des Heeren Avondmaal mogen houden, is hun vóór alle dingen noodig, dat zij zich tevoren recht beproeven; ten andere, dat zij het tot dat einde richten, waartoe het de Heere Christus verordineerd en ingesteld heeft, namelijk tot Zijne gedachtenis.

De waarachtige zelfbeproeving bestaat in deze drie stukken:

Ten eerste, bedenke een iegelijk bij zichzelf zijn zonden en vervloeking, opdat hij zichzelf mishage, en zich voor God verootmoedige; aangezien de toorn Gods tegen de zonde zóó groot is, dat Hij die (eer Hij ze ongestraft liet blijven) aan Zijnen lieven Zoon Jezus Christus met den bitteren en smadelijken dood des kruises gestraft heeft.

Ten andere, onderzoek een iegelijk zijn hart, of hij ook deze gewisse belofte Gods gelooft, dat hem alle zijne zonden, alleen om het lijden en sterven van Jezus Christus, vergeven zijn, en de volkomene gerechtigheid van Christus hem als zijne eigene toegerekend en geschonken is, ja zoo volkomen, alsof hij zelf in eigen persoon voor alle zijne zonden betaald, en alle gerechtigheid volbracht had.

Ten derde, onderzoek een iegelijk zijne consciëntie, of hij ook gezind is, voortaan met zijn gansche leven waarachtige dankbaarheid jegens God den Heere te bewijzen, en voor het aangezichte Gods oprechtelijk te wandelen; insgelijks, of hij zonder eenige geveinsdheid (alle vijandschap, haat en nijd van harte afleggende) een ernstig voornemen heeft, om van nu voortaan in waarachtige liefde en eenigheid met zijne naasten te leven.

Allen dan die alzo gezind zijn, die wil God gewisselijk in genade aannemen, en voor waardige medegenooten van de tafel Zijns Zoons Jezus Christus houden. Daarentegen die dit getuigenis in hunne harten niet gevoelen, die eten en drinken zichzelf een oordeel. Waarom wij ook, naar het bevel van Christus en van den Apostel Paulus, allen, die zich met ergerlijke zonden besmet weten, vermanen, van de tafel des Heeren zich te onthouden en hun verkondigen, dat zij geen deel in het rijk van Christus hebben, zoolang zij zich niet bekeeren.

Dit wil echter niet zeggen, dat niemand tot het Avondmaal des Heeren gaan mocht, dan die zonder eenige zonde ware. Want wij komen niet tot dit Avondmaal, om daarmede te betuigen, dat wij in onszelven volkomen en rechtvaardig zijn; maar integendeel, aangezien wij ons leven buiten onszelven in Jezus Christus zoeken, zoo bekennen wij daarmede, dat wij midden in den dood liggen. Daarom, al is het dat wij nog vele gebreken en ellendigheid in ons bevinden, als namelijk: dat wij geen volkomen geloof hebben, dat wij ons ook met zulken ijver om God te dienen niet begeven, als wij schuldig zijn; maar dagelijks met de zwakheid onzes geloofs, en de booze lusten onzes vleesches te strijden hebben; nochtans, desniettegenstaande, overmits ons (door de genade des Heiligen Geestes) zulke gebreken van harte leed zijn, en wij begeeren tegen ons ongelooft te strijden, en naar alle geboden Gods te leven; zoo zullen wij gewis en zeker zijn, dat geene zonde noch zwakheid, die nog (tegen onzen wil) in ons overgebleven is, ons kan

hinderen, dat ons God niet in genade zoude aannemen, en alzoo dezer hemelsche spijs en drank waardig en deelachtig maken.

Ten andere, laat ons nu ook overdenken, waartoe ons de Heere Zijn Avondmaal heeft ingezet: namelijk, dat wij zulks doen zouden tot Zijne gedachtenis.

Maar aldus zullen wij Zijner daarbij gedenken, dat wij ganschelijk in onze harten vertrouwen, dat onze Heere Jezus Christus van den Vader in deze wereld gezonden is, ons vleesch en bloed heeft aangenomen, den toorn Gods (onder welken wij eeuwiglijk hadden moeten verzinken) van het begin Zijner menschwording tot het einde Zijns levens op aarde voor ons heeft gedragen, en alle gehoorzaamheid en gerechtigheid der Goddelijke wet voor ons heeft vervuld.

En opdat wij vastelijk gelooven, dat wij tot het genadeverbond behooren, heeft onze Heere Jezus Christus het Heilig Avondmaal ingezet om ons, zoo dikwijls wij dit brood eten en van dezen beker drinken, als door eene gewisse gedachtenis en pand te vermanen en te verzekeren dat Zijn gekruisigd lichaam en vergoten bloed de waarachtige spijs en drank zijn, waardoor onze zielen tot het eeuwige leven gevoed worden, even zekerlijk als een iegelijk dit brood voor zijne oogen gebroken en deze beker hem gegeven wordt en wij die tot Zijne gedachtenis met onzen mond eten en drinken.

Zoo zien wij, hoe onze Heere Jezus Christus ons geloof en betrouwen op Zijne volkomene offerande (die eenmaal aan het kruis geschied is) als op den eenigen grond en fundament onzer zaligheid wijst, waardoor Hij de oorzaak van onzen eeuwigen honger en kommer, namelijk de zonde, heeft weggenomen en ons den levendmakenden Geest verworven, opdat wij door dien Geest (die in Christus, als in het Hoofd, en in ons als Zijne lidmaten woont) met Hem waarachtige gemeenschap zouden hebben, en alle Zijne goederen, het eeuwige leven, de gerechtigheid en de heerlijkheid, deelachtig worden.

Daarbenevens, dat wij ook door denzelfden Geest onder malkanderen, als lidmaten van één lichaam, in waarachtige broederlijke liefde verbonden worden; gelijk de Heilige Apostel spreekt: *Eén brood is het, zoo zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen ééns broods deelachtig zijn.* Want gelijk uit vele graankorrels één meel gemalen, en één brood gebakken wordt, en uit vele beziën, samengeperst zijnde, één wijn en drank vliet, en zich ondereen vermengt; alzoo zullen wij allen, die door het waarachtig geloof Christus ingelijfd zijn, door broederlijke liefde, om Christus' onzes lieven Zaligmakers wille, Die ons te voren zoo uitnemend heeft liefgehad, allen te zamen één lichaam zijn, en zulks niet alleen met woorden, maar ook met de daad jegens malkanderen bewijzen.

Daartoe helpe ons de almachtige, barmhartige God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, door Zijnen Heiligen Geest. Amen.

Opdat wij dan dit alles mogen verkrijgen, laat ons onszelven voor God verootmoedigen, en Hem met waarachtig geloof om Zijne genade aanroepen:

Barmhartige God en Vader, wij bidden U, dat Gij in dit Avondmaal (waarin wij oefenen de heerlijke gedachtenis van den bitteren dood van Uwen lieven Zoon Jezus Christus) door Uwen Heiligen Geest in onze harten wilt bewerken, dat wij ons met waarachtig vertrouwen aan Uwen Zoon Jezus Christus hoe langer hoe meer overgeven, opdat onze bezwaarde en verslagene harten met Zijn waarachtig lichaam en bloed, ja met Hem, waarachtig God en mensch, het eenige hemelsche brood, door de kracht des Heiligen Geestes gespijzigd en gelaafd worden; en dat wij niet meer in onze zonden, maar Hij in ons, en wij in Hem leven, en zóó waarachtiglijk het nieuwe en eeuwige Testament en Verbond der genade deelachtig zijn mogen, dat wij niet twijfelen, of Gij zult eeuwiglijk onze genadige Vader zijn, ons onze zonden nimmermeer toerekenende, en met alle dingen aan lichaam en ziele verzorgende, als Uwe lieve kinderen en erfgenamen.

Verleen ons ook Uwe genade, dat wij, getroost ons kruis op ons nemende, onszelven verloochenen, onzen Heiland belijden, en in alle droefenis met een opgeheven hoofd onzen Heere Jezus Christus uit den hemel verwachten, waar Hij onze sterfelijke lichamen aan Zijn verheerlijkt lichaam gelijk maken, en ons tot Zich nemen zal in eeuwigheid. Amen.

Opdat wij dan met het waarachtige hemelsche brood Christus gespijzigd mogen worden, zoo laat ons met onze harten niet aan het uiterlijke brood en den wijn blijven hangen; maar onze harten opwaarts in den hemel verheffen, waar Jezus Christus is, onze Voorspraak, ter rechterhand Zijns hemelschen Vaders, waarheen ons ook de Artikelen van ons Christelijk geloof wijzen; niet twijfelende, of wij zullen zoo waarachtiglijk door de werking des Heiligen Geestes met Zijn lichaam en bloed aan onze zielen gespijzigd en gelaafd worden, als wij het heilige brood en den drank tot Zijne gedachtenis ontvangen.

Bij het breken en het uitdeelen des Broods spreekt de Dienaar:

Het brood, dat wij breken, is de gemeenschap des lichaams van Christus. Neemt, eet, gedenkt en gelooft, dat het lichaam onzes Heeren Jezus Christus gebroken is tot eene volkomene verzoening van alle onze zonden.

En als hij den Drinkbeker geeft:

De drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende zegenen, is de gemeenschap des bloeds van Christus. Neemt, drinkt allen daaruit, gedenkt en gelooft, dat het dierbaar bloed onzes Heeren Jezus Christus vergoten is tot eene volkomene verzoening van alle onze zonden.

Terwijl men communiceert, zal men stichtelijk zingen, of sommige kapittelen lezen, ter gedachtenis des lijdens van Christus dienende, als Jes. LIII, Joh. VI, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, of dergelijke.

De bediening geëindigd zijnde, zal de Dienaar spreken:

Geliefden in den Heere, dewijl de Heere nu aan Zijne tafel onze zielen gespijzigt heeft, zoo laat ons altezamen Zijnen naam met dankzegging prijzen; en een iegelijk spreke in zijn hart aldus:

O barmhartige God en Vader, wij danken U van ganscher harte, dat Gij uit grondelooze barmhartigheid ons Uwen eeniggeborenen Zoon tot eenen Middelaar en offer voor onze zonden, en tot eene spijsje en drank des eeuwigen levens geschonken hebt; en dat Gij ons geeft een waarachtig geloof, waardoor wij zulke Uwe weldaden deelachtig worden. Gij hebt ons ook, tot sterking daarvan, door Uwen lieven Zoon Jezus Christus het Heilig Avondmaal laten instellen en verordenen. Wij bidden U, o getrouwe God en Vader, dat Gij door de werking uws Heiligen Geestes de gedachtenis van onzen Heere Jezus Christus, en de verkondiging van Zijnen dood, ons tot dagelijksch toenemen in het rechte geloof, en in de zalige gemeenschap van Christus wilt laten gedijen; door Hem, Uwen lieven Zoon Jezus Christus. Amen.

3. *De Formulieren voor de oefening der kerkelijke tucht.*

a. *Formulier der Afsnijding.*

Aan het tweede formulier, dat der Wederopneming, gaat vooraf eene aankondiging dier voorgenomen wederopneming. Zoo dient ook kerkelijk geformuleerd de aankondiging der Afsnijding, breeder: de afkondiging der verschillende vermaningen welke naar Art. 77 K.O. tot de gemeente moeten gericht worden, welke afkondiging ook eene liturgische handeling is.

Deshalve bieden Deputaten de volgende formuleering der verschillende vermaningen aan, gedeeltelijk ontleend aan wat reeds in enkele kerken gebruikelijk is:

Eerste vermaning.

Geliefden. De kerkeraad is in de droeve noodzakelijkheid aan de gemeente mede te deelen dat een broeder (zuster) der gemeente zich heeft schuldig gemaakt aan ergerlijke overtreding van het... gebod des Heeren (bestaande in...¹⁾); en dat hij (zij) in weerwil van vele ernstige vermaningen geene blijken van ware boetvaardigheid heeft gegeven, zoodat hij (zij) is moeten afgehouden worden van de gemeenschap aan de tafel des Heeren.

Intusschen heeft dit niet mogen baten, en heeft hij (zij) zich ook voor de voortgaande vermaningen onontvankelijk bewezen.

Daarom heeft de kerkeraad tot zijne diepe droefheid met hem (haar) verder te handelen en, zoo hij (zij) volhardt in zijn (haar) zonde, tot de afsnijding voort te varen.

Thans daartoe voor de eerste maal hiervan mededeeling doende, wekt hij u met den meesten ernst op, voor dezen zondaar (zondares) gedurig te bidden of het den Heere behagen mocht hem (haar) te brengen tot bekeering.

¹⁾ facultatief.

Tweede vermaning.

Geliefden. De kerkeraad was reeds eenmaal in de droeve noodzakelijkheid aan de gemeente mede te deelen, dat een broeder (zuster) zich heeft schuldig gemaakt aan ergerlijke overtreding van het . . . gebod des Heeren (bestaande in . . .¹⁾) en dat hij (zij) wegens zijne (hare) kennelijke onboetvaardigheid niet slechts van het H. Avondmaal is afgehouden geweest, maar dat de kerkeraad ook verder met hem (haar) had te handelen.

Nu kan de kerkeraad met groote droefheid u niet verbergen, dat tot hertoe van waarachtige bekeering bij deze(n) broeder (zuster) niets is gebleken, maar integendeel aan de menigvuldige bestraffingen en vermaningen door hem (haar) geen gevolg is gegeven.

Daarom wordt met de afsnijding thans voortgevaren, en, na ingewonnen advies der Classis voor de tweede maal hiervan mededeeling gedaan, thans met het noemen van den naam des zondaars (der zondares).

Deze is: N. N., wonende . . . . .

Wij wekken u met den meesten ernst op hem (haar) gedurig liefderijk te vermanen en voor hem (haar) naarstiglijk te bidden, of het den Heere behagen mocht hem (haar) tot bekeering te leiden, opdat hij (zij) zich niet tot het uiterste verharde.

Derde vermaning.

Geliefden. De kerkeraad was reeds één en andermaal in de droeve noodzakelijkheid aan de gemeente mede te deelen dat broeder (zuster) N. N. zich heeft schuldig gemaakt aan ergerlijke overtreding van het . . . gebod des Heeren (bestaande in . . .¹⁾); en dat hij (zij) wegens kennelijke onboetvaardigheid niet slechts van het H. Avondmaal is afgehouden geweest, maar dat de kerkeraad ook tot zijne (hare) afsnijding had voort te varen. Aangezien den kerkeraad tot hertoe nog immer van waarachtige bekeering niets is gebleken, maar integendeel aan de menigvuldige bestraffingen en vermaningen door hem (haar) geen gevolg is gegeven, wordt in de droeve zaak der afsnijding verder voortgevaren en u voor de derde en laatste maal hiervan mededeeling gedaan, en u te kennen gegeven dat hij (zij), tenzij hij (zij) zich alsnog bekeere, op den naasten rustdag²⁾ van de gemeenschap der kerk zal worden uitgesloten.

Wij wekken u voor het laatst met den meesten ernst op, om deze(n) zondaar (zondares) liefderijk te vermanen en voor hem (haar) te bidden, of het den Heere behagen mocht, hem (haar) alsnog tot bekeering te leiden, opdat hij (zij) zich niet tot het uiterste verharde.

Omtrent den inhoud van het Formulier der Afsnijding brengen Deputaten onder de aandacht, dat h. i. enkele uitdrukkingen verandering vragen.

Zoo worde in alinea 1 aan het slot voor „verrottend lid” gelezen „bedorven lid”. De gepastheid dezer verandering behoeft ongetwijfeld niet nader bewezen te worden.

¹⁾ facultatief.

²⁾ voor wijziging vatbaar.

In den aanhef van alinea 2 worde de benaming „Voorstanders”, thans minder gebruikelijk voor Ouderlingen, vervangen door „Opziensers”.

En in alinea 4, in 't midden ongeveer, waar staat: „Zoo wacht u dan mede voor de minste beginselen”, make „minste” plaats voor „geringste”, wat duidelijker de bedoeling weergeeft.

b. Formulier van Wederopneming.

Omtrent dit formulier hebben Deputaten geene voorstellen te doen.

CONCLUSIES :

Deputaten stellen aan de Generale Synode voor :

1. Voor het *Gebed voor allen nood der Christenheid, om gebruikt te worden op den rustdag na de eerste Predikatie* den verkorten titel te aanvaarden, en de door Deputaten aangegeven wijzigingen aan te brengen ;
2. Voor het *Kort formulier des gebeds na de Predikatie* de voorgestelde wijzigingen te aanvaarden ;
3. In het *Gebed vóór de leer van den Catechismus* het „Onze Vader” weg te laten ;
4. In het *Gebed vóór de handeling der kerkelijke bijeenkomsten* de voorgestelde wijzigingen aan te brengen ;
5. In het *Gebed na de handeling der kerkelijke bijeenkomsten* eveneens de voorgestelde wijzigingen aan te brengen ;
6. Het *Gebed vóór de vergadering der Diakenen* in de Liturgie op te nemen, en daarin de voorgestelde wijziging aan te brengen ;
7. De *Bede bij den aanvang van de samenkomst der gemeente* en den *zegen* aan het einde der godsdienstoefening uit den bundel der liturgische gebeden te lichten ;
8. De *Algemeene Belijdenis der zonden en gebed des Zondags vóór de Predikatie*, de *Openlijke Belijdenis der zonden en korter formulier des gebeds vóór de Predikatie*, het *Gebed na de leer van den Catechismus*, het *Gebed vóór het eten*, het *Gebed na het eten*, het *Gebed voor kranke en aangevochtene menschen*, het *Morgengebed* en het *Avondgebed* uit de Liturgie te verwijderen, en te besluiten deze voortaan, met het tweede gebed voor zieken, als een Aanhangsel aan het einde der Liturgie te doen drukken, en daaraan nog toe te voegen den *Ziekentroost* en de daarachter geplaatste „Troostelijke uitspraken der H. Schrift” ;
9. Daarbij in het *Morgengebed* de wijzigingen aan te brengen die door Deputaten worden aangegeven ;
10. Voor de liturgische gebeden, zoowel als voor het Aanhangsel der Liturgie, te aanvaarden de volgorde welke door Deputaten wordt voorgesteld ;
11. Voor de *Formulieren om den H. Doop aan de kinderen en aan de volwassenen te bedienen* de voorgestelde veranderingen te aanvaarden ;

12. Voor het *Formulier om het H. Avondmaal te houden*, weg te laten wat daaraan onder den titel *Van het Heilig Avondmaal des Heeren* voorafgaat, en in het *Formulier* zelf de voorgestelde wijzigingen aan te brengen;
13. Het aangeboden *Verkorte Formulier om het H. Avondmaal te houden, voor de tweede bediening daarvan op denzelfden dag* te aanvaarden;
14. Voor de *Formulieren voor de oefening der Kerkelijke Tucht* de voorgestelde formuleeringen voor de drie vermaningen naar Art. 77 K. O. te aanvaarden, en in het *Formulier der Afsnijding* de voorgestelde wijzigingen aan te brengen;
15. In den ondertitel van het deel der Liturgie dat de *Formulieren* bevat inplaats van *inzegening* te lezen *bevestiging* des huwelijks.

HOOFDSTUK III. De Formulieren om te bevestigen de Dienaars des Woords, van Bevestiging der Ouderlingen en Diakenen, en om den huwelijken staat voor de Gemeente van Christus te bevestigen.

Waar reeds de Leeuwarder Synode zelve aan Deputaten aanbeval, bijzonder de aandacht te schenken aan eene revisie van het Huwelijksformulier en van het formulier van Bevestiging der Ouderlingen en Diakenen, behoeft het wel geen rechtvaardiging dat zij zich hier niet bepaalden tot wijziging, toevoeging of uitlating van eene enkele uitdrukking, maar eene poging deden om tot algeheele vernieuwing te komen. Dat zij meenden op gelijke wijze te moeten handelen met het formulier om te bevestigen de Dienaars des Woords zal, hopen zij, zijne verklaring vinden in de wijzigingen die zij daarin voorstellen.

Zoo bieden zij dan de navolgende concepten aan de kerken aan :

A. FORMULIER OM TE BEVESTIGEN DE DIENAREN DES WOORDS.

Geliefde Christenen, het is u bekend, dat wij, tot drie onderscheidene malen, den naam van onzen medebroeder N., hier tegenwoordig, openlijk voorgesteld hebben om te vernemen, of iemand iets had, omtrent zijne leer of zijn leven, waarom hij niet zou mogen bevestigd worden in den dienst des Woords. Omdat niemand eenig wettig bezwaar tegen zijn persoon heeft ingebracht, zullen wij thans in den naam des Heeren tot zijne bevestiging voortvaren.

Daartoe zult gij N., en allen die hier tegenwoordig zijt, vóór alle dingen aanhooren uit den Woorde Gods eene korte verklaring van de instelling en het ambt der Dienaren des Woords.

Omtrent de instelling van het ambt der Dienaren des Woords leert ons de Heilige Schrift, dat God, onze hemelsche Vader, willende uit het verdorven menschelijk geslacht eene gemeente roepen en vergaderen ten eeuwig en levend, door eene bijzondere genade daartoe gebruikt den dienst van menschen. Daartoe heeft, gelijk de Apostel Paulus getuigt,

de Heere Christus *gegeven sommigen tot Apostelen, en sommigen tot Profeten, en sommigen tot Evangelisten, en sommigen tot Herders en Leeraars, tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwning des lichaams van Christus; totdat wij allen zullen komen tot de eenigheid des geloofs en der kennis des Zoons Gods, tot eenen volkomenen man, tot de mate der grootte der volheid van Christus* (Ef. 4 : 11—13). Hieruit zien wij, dat het ambt van Herder en Leeraar eene instelling van Jezus Christus is. Immers is het onder de leiding des Heiligen Geestes geschied, dat aan een deel van de Ouderlingen of Opzieners, welke met de regeering en verzorging der gemeente waren belast, meer in het bijzonder nog werd opgedragen *te arbeiden in het woord en de leer* (1 Tim. 5 : 17); en dat het alzoo de taak van de zoodanigen werd, de gemeente mede te onderrichten uit het Woord des Heeren, waarom zij met den afzonderlijken naam van *Leeraars* (1 Cor. 12 : 28) worden aangeduid.

En het is des Heeren wil, dat dit ambt altijd zal blijven. Want Christus, Zijne Apostelen uitzendende, spreekt: *Ziet, Ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleinding der wereld*, hetgeen niet alleen ziet op hunne personen (want zij konden niet leven tot de voleinding der wereld), maar ook op al de bedienaren des Evangelies, die geroepen zijn om te onderwijzen en te doopen. En hierom vermaant de Apostel Paulus zijnen zoon Timothëus: *En 't geen gij van mij gehoord hebt, betrouw dat aan getrouwe menschen, welke bekwaam zullen zijn om ook anderen te leeren* (2 Tim. 2 : 2).

Hieruit volgt dat het ambt der Dienaren des Woords is:

Ten eerste, dat zij des Heeren Woord, in het Oude en Nieuwe Testament vervat, getrouw en grondig zullen verklaren en toepassen, zoowel in het algemeen als in het bijzonder; met onderwijzen, vermanen, vertroosten, en bestraffen, naar eens iegelijken behoefte, verkondigende de bekeering tot God, de verzoening met Hem door het geloof in Christus, en wederleggende met de H. Schrift alle dwalingen en ketterijen, die tegen de zuivere leer strijden. Mede is hun ambt, het zaad der kerk te onderwijzen, de leden der gemeente aan de huizen te onderrichten, te vermanen of te vertroosten, de zieken te bezoeken, en aan de sponde der stervenden het licht van Christus ten eeuwigen leven te laten schijnen. Zoo verklaart Paulus aan de Ouderlingen van Efeze: *Gijlieden weet hoe ik niets achtergehouden heb van 't geen nuttig was, dat ik u niet zoude verkondigd, en u geleerd hebben, in 't openbaar en bij de huizen, betuigende beiden Joden en Grieken de bekeering tot God en het geloof in onzen Heere Jezus Christus* (Hand. 20 : 20, 21). En in Tit. 1 : 9 leert hij ons, dat een Opziener moet *vast houden aan het getrouwe woord dat naar de leer is, opdat hij machtig zij beide om te vermanen door de gezonde leer, en om de tegensprekers te wederleggen*. Doch de heerlijkheid en de beteekenis van de zending en het ambt eens Dienaars wordt bijzonder duidelijk voorgesteld in 2 Cor. 5 : 18—20: *En alle deze dingen zijn uit God, die ons met zichzelf verzoend heeft door Jezus Christus, en ons de bediening der verzoening gegeven heeft. Want God was in Christus de wereld met*

zichzelven verzoenende; hunne zonden hun niet toerekenende; en heeft het woord der verzoening in ons gelegd. Zoo zijn wij dan gezanten van Christus' wege, alsof God door ons bade: wij bidden van Christus' wege, laat u met God verzoenen.

Ten tweede is het ambt van de Dienaren des Woords, de Sacramenten te bedienen, die de Heere heeft ingesteld tot zegelen Zijner genade; gelijk blijkt uit het bevel, door Christus aan Zijne Apostelen en aan de Dienaren des Woords gegeven bij de inzetting van den H. Doop en van het H. Avondmaal (Matth. 28 : 19 en 1 Cor. 11 : 23—26).

Ten derde is hun ambt, de openbare aanroeping van Gods naam vanwege de geheele gemeente. Gelijk de Apostelen verklaarden: *Wij zullen volharden in het gebed, en in de bediening des Woords* (Hand. 6 : 4), en de Heilige Paulus spreekt tot Timothëus: *Ik vermaan dan voor alle dingen, dat gedaan worden smeekingen, gebeden, voorbiddingen, dankzeggingen* (1 Tim. 2 : 1).

Ten laatste is het ambt van de Dienaren des Woords, met de Ouderlingen, de gemeente Gods in goede tucht en orde te houden en haar te regeeren, op zulk eene wijze als de Heere verordineerd heeft. Zij zijn mede als Opzieners over haar gesteld, en hebben naarstig toe te zien, dat de geloovigen in belijdenis en wandel zich naar den Woorde Gods gedragen. Ook zullen zij mede acht hebben, dat de Sacramenten niet ontheiligd worden, degenen die zich onstichtelijk gedragen vermanen, en tegen de onboetvaardigen handelen met de kerkelijke tucht, en de boetvaardigen weder in de gemeenschap der kerk opnemen.

Nademaal het dus Gode liefd heeft, door de prediking des Evangelies de menschen tot de zaligheid te brengen en Zijne gemeente te onderwijzen en te leiden, zoo zien wij daaruit, hoe noodzakelijk en treffelijk het ambt van den Dienaar des Woords is. Want, door de ambtelijke bediening wil de Heere Zijne gemeente toebereiden tot den dag der wederkomst van Christus, wanneer Satan en Zijn rijk zal zijn overwonnen, wanneer de geloovigen met Christus worden verheerlijkt, en in vervulling gaat het woord: *De Koninkrijken der wereld zijn geworden onzes Heeren, en van Zijnen Christus, en Hij zal als Koning heerschen in alle eeuwigheid* (Openb. 11 : 15).

Nadat wij dan gehoord hebben uit den Woorde Gods, eene korte verklaring van de instelling en het ambt der Dienaren des Woords, zoo zult gij, N., antwoorden op hetgeen u voorgehouden wordt, ten einde een iegelijk moge hooren, dat gij gezind zijt, den voorzeiden dienst, zooals het behoorlijk is, aan te nemen.

Ten eerste vraag ik u, of gij gevoelt in uw hart, dat gij wettiglijk van Gods gemeente, en mitsdien van God zelve, tot dezen heiligen dienst geroepen zijt?

Ten tweede, of gij de Schriften des Ouden en Nieuwen Testaments voor het eenige Woord Gods en de volkomene leer der zaligheid houdt, en alle leeringen verwerpt, die daartegen strijden?

Ten derde, of gij belooft uw ambt, gelijk dit voorhenen beschreven

is, naar deze leer getrouwelijk te bedienen, en uwe leering te versieren met een Godzalig leven; mede u onderwerpende aan de kerkelijke vermaning, volgens de gemeene ordening der Kerken, indien gij in leer of leven u kwaamt te misgaan?

Hierop zal hij antwoorden:

Ja ik, van ganscher harte.

Dit gedeelte zal men niet gebruiken bij de bevestiging dergenen die te voren gediend hebben.

Daarna zal de Dienaar, die bevestigd wordt, nederknielen.
De Dienaar, die de vragen gesteld heeft, legt hem de rechterhand op het hoofd (zoo er meer Dienaren des Woords tegenwoordig zijn, doen deze desgelijks), en spreekt:
In den naam des Heeren verleen ik u de macht en het recht, het Woord en de Sacramenten te bedienen, en de schapen van den Goeden Herder te weiden.

God, onze hemelsche Vader, die u geroepen heeft tot dezen heiligen dienst, verlichte u door Zijnen Geest, versterke u door Zijne hand, en regeere u zóó in uwe bediening, dat gij daarin behoorlijk en vruchtbaar moogt wandelen, tot grootmaking Zijns naams, en tot uitbreiding van het Rijk Zijns Zoons Jezus Christus, Amen.

Daarna zal de Dienaar van den Stoel den bevestigden Dienaar, en vervolgens de gansche gemeente, aldus vermanen:

Zoo heb dan nu, geliefde Broeder en mededienaar in Christus, acht op uzelf en op de geheele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot een opziener gesteld heeft, om de gemeente Gods te weiden, welke Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed. Heb Christus lief, en weid Zijne schapen, hebbende opzicht daarover, niet uit bedwang, maar gewilliglijk; noch om vuil gewin, maar met een volvaardig gemoed; noch als heerschappij voerende over het erfdeel des Heeren, maar als een voorbeeld der kudde geworden zijnde. Wees een voorbeeld der geloovigen, in het woord, in wandel, in liefde, in den Geest, in geloof, in reinigheid. Houd aan in het lezen, in het vermanen, in het leeren; en verzuim de gave niet, die u gegeven is. Bedenk deze dingen, en wees hierin bezig, opdat uw toenemen openbaar zij in alles. Heb acht op de leer, en volhard daarin. Lijd geduldiglijk alle lijden en verdrukking, als een goed krijgsknecht van Christus. Deze dingen doende, zult gij en uzelf behouden, en die u hooren. En als de overste Herder verschenen zal zijn, zoo zult gij de onverwelkelijke kroon der heerlijkheid behalen.

En gijlieden ook, geliefde Christenen, ontvangt dezen uwen Dienaar in den Heere met alle blijdschap, en houdt de zoodanigen in groote waarde. Gedenkt, dat God zelf u door hem aanspreekt en bidt. Neemt dan het woord aan, hetwelk hij u volgens de Heilige Schrift zal verkondigen, niet als der menschen woord, maar (gelijk het waarlijk is) als Gods woord. Laat u liefelijk en aangenaam zijn de voeten dergenen, die vrede verkondigen, die het goede verkondigen. Zijt uwen voorgangeren

gehoorzaam; want zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven zullen; opdat zij dat doen mogen met vreugde, en niet al zuchtende; want dat is u niet nuttig. Dit doende, zal het geschieden, dat de vrede Gods zal komen in uwe huizen, en dat gijlieden, die dezen aanneemt in den naam eens profeten, eens profeten loon zult ontvangen, en, door zijn woord in Christus geloovende, door Christus zult beërven het eeuwige leven.

Doch aangezien niemand tot iets van alle deze dingen van zichzelf bekwaam is, zoo laat ons God aldus met dankzegging bidden:

Barmhartige Vader, wij danken U, dat het U belijft, uit het verloren menschelijk geslacht door den dienst der menschen U eene gemeente te vergaderen ten eeuwigen leven; en dat Gij de Kerk hier ter plaatse nog zoo genadiglijk voorzien hebt met eenen getrouwen Dienaar. Wij bidden U, wil hem door uwen Geest hoe langer hoe bekwamer maken tot den dienst, waartoe Gij hem bereid en geroepen hebt, hem openende het verstand, om uwe Heilige Schrift te verstaan, en hem sprake gevende tot opening zijns monds, om met vrijmoedigheid de verborgenheden des Evangelies te kennen te geven, en te bedienen. Begiftig hem met wijsheid en kloekheid, om het volk, waarover hij gesteld is, recht te regeeren, en in Christelijken vrede te onderhouden, ten einde uwe Kerk onder zijne bediening, en door zijnen goeden voorgang, toeneme in menigte en in deugden. Verleen hem kloekmoedigheid in alle voorvallende moeiten en zwaarigheden, die hem in zijnen dienst zullen ontmoeten; opdat hij, door den troost uws Geestes gesterkt zijnde, en ten einde toe standvastig blijvende, met de getrouwe dienstknechten ontvangen worde in de vreugde zijns Heeren. Wil ook aan dit volk en deze gemeente uwe genade verleen, dat zij zich behoorlijk gedragen jegens dezen hunnen Herder, hem erkennende als van U gezonden, zijne leer aannemende met allen eerbied, en aan zijne vermaning zich onderwerpende; ten einde zij, door zijn woord in Christus geloovende, des eeuwigen levens deelachtig mogen worden. Verhoor ons, o Vader, door uwen lieven Zoon, die ons aldus heeft leeren bidden:

Onze Vader, die in de hemelen zijt;

Uw naam worde geheiligd.

Uw Koninkrijk kome.

Uw wil geschiede gelijk in den hemel alzo ook op de aarde.

Geef ons heden ons dagelijksch brood.

En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren.

En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den booze.

Want uw is het Koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid in der eeuwigheid, Amen.

B. FORMULIER VAN BEVESTIGING DER OUDERLINGEN EN DIAKENEN.

Geliefde Christenen, gij weet, dat wij u onderscheidene malen de namen van de hier tegenwoordige broeders, die tot den dienst van

Ouderling en Diaken in deze gemeente verkozen zijn, hebben voorgesteld, om te vernemen of iemand iets had, waarom zij niet in hun ambt zouden behooren bevestigd te worden.

Omdat niemand eenig wettig bezwaar heeft ingebracht, zullen wij thans in den naam des Heeren tot de bevestiging voortvaren, en daartoe allereerst uit den Woorde Gods eene korte verklaring van de instelling en het ambt der Ouderlingen en Diakenen vernemen.

Aangaande de instelling van het ambt der Ouderlingen leert ons de Heilige Schrift, dat de Heere, om zijne kerk te vergaderen en te verzorgen, gebruikt den dienst van menschen, die als zijne dienaren medearbeiden aan *de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouw des lichaams van Christus* (Ef. 4 : 10, 11). Naar den rijkdom zijner genade gaf Hij in de bediening der ambten mannen, wien, onder Hem, den oversten Herder der schapen, in het bijzonder is opgedragen de gemeente te regeeren, orde en tucht te handhaven, opdat de geloovigen geleid worden in de wegen des Heeren, en zich openbaren als een heilig volk, geroepen om de eere des Heeren te zoeken, en zijn werk te volbrengen. Deze geestelijke regeering hebben de Ouderlingen gemeen met de Dienaren des Woords.

Dit blijkt duidelijk waar de Apostel Paulus spreekt van Ouderlingen, die door den Heiligen Geest gesteld zijn *tot Opzieners, om de gemeente Gods te weiden, welke Hij verkregen heeft door zijn eigen bloed* (Hand. 20 : 28), en als hij zegt: *dat de Ouderlingen die wel regeeren dubbele eer waardig geacht worden, voornamelijk die arbeiden in het woord en de leer* (1 Tim. 5 : 17), waar hij onderscheidt tusschen Ouderlingen, die het Woord en de Sacramenten bedienden, en Ouderlingen, wien alleen de regeering is toebetrouwd. Deze laatste zijn het van wie hij ook schrijft dat zij de *voorstanders* der gemeente zijn (Rom. 12 : 8, 1 Thess. 5 : 12).

Opdat nu deze regeering in de Kerk recht worde uitgeoefend, en alle tyrannie en heerschappij worde geweerd, is het noodig, dat de ambtsdragers samen uitmaken den Raad der Kerk, en met elkander overleggen en besluiten wat heilzaam is voor de gemeente. Als zoodanig vormen zij hare vertegenwoordiging, houden zij geestelijk opzicht over haar, en bevorderen door al hun arbeid hare opbouw. En, naar den wil des Heeren, is het de roeping der geloovigen, om, in gebondenheid aan het Woord des Heeren, hunne voorgangers te eeren en gehoorzaam te zijn (1 Tim. 5 : 17, Hebr. 13 : 17).

Daarom is der Ouderlingen ambt:

Ten eerste, met de Dienaren des Woords, opzicht te hebben over de gemeente, waarover zij als wachters zijn gesteld. Zij hebben naarstig toe te zien, dat de geloovigen in belijdenis en wandel zich naar den Woorde Gods gedragen, en hen met onderwijzing en vertroosting te dienen, alsook acht te nemen op het zaad der kerk. Ook zullen zij zorg dragen, dat de Sacramenten niet ontheilgd worden, degenen, die zich onstichtelijk gedragen, vermanen, en tegen de onboetvaardigen handelen met de kerkelijke tucht, en de boetvaardigen weder in de gemeenschap der kerk opnemen.

Ten tweede zullen zij, opdat het onder de Christenen alles betamelijk en ordelijk toega, acht geven, dat bekwame en godzalige mannen gekozen worden voor het ambt, en dat niemand anders dan door wettige beroeping, volgens de daarvoor gestelde orde, in eene kerkelijke bediening worde gesteld.

Ten derde is hun ambt, te waken, dat de Dienaren des Woords, mitsgaders hunne mede-Ouderlingen en de Diakenen, hun ambt getrouw bedienen. Inzonderheid zijn zij geroepen mede toezicht te houden op de leer en den wandel der Dienaren des Woords, ten einde alles tot stichting der gemeente gericht moge worden, en dat geen vreemde leer worde voorgesteld, gelijk wij lezen in Hand. 20 : 29, waar de Apostel vermaant, naarstige wacht te houden tegen de wolven, die in de schaapskooi van Christus mochten komen.

Eindelijk zullen zij in alle voorvallende zaken, die den welstand en de goede orde der Kerk betreffen, de Dienaren des Woords met raad en daad bijstaan.

Om deze gewichtige roeping naar behooren te kunnen volbrengen, zijn de Ouderlingen schuldig, Gods Woord naarstig te onderzoeken, en zichzelf gedurig te oefenen in de verborgenheden des geloofs. Voorts is het voor de rechte vervulling van hun ambt noodig, dat de liefde van Christus hen beziele in woord en daad, in bestraffing en vertroosting.

Van den oorsprong en de instelling van het ambt der Diakenen lezen wij in Hand. 6. Daar vinden wij, dat aanvankelijk de Apostelen, van de verkochte en aan hunne voeten gelegde goederen, de armen verzorgd, en aan een iegelijk, naar dat hij van noode had, medegedeeld hebben. Maar toen er eene murmureering ontstond, omdat de weduwen der Griekschen in de dagelijksche bediening verwaarloosd werden, zijn volgens de vermaning der Apostelen mannen gekozen, die bijzonderlijk hun werk van de bediening der armen zouden maken, opdat de Apostelen in het gebed en de bediening des Woords mochten volharden. Volgens dit apostolisch voorbeeld werden ook in andere gemeenten voor den dienst der tafelen Diakenen aangesteld (Rom. 12 : 8, Phil. 1 : 1 ; 1 Tim. 3 : 8 v.v.).

Door deze instelling van het Diakenambt leert ons de Heilige Schrift, dat Christus naast het Leeraars- en het Ouderlingenambt ook een afzonderlijken dienst der barmhartigheid in de gemeente heeft verordend. Gelijk Christus als de hoogste Profeet zijne gemeente onderwijst door het Leeraarsambt, als de eeuwige Koning haar leidt door het Opziensambt, zoo wil Hij in haar als de eenige Hoogepriester door het Diakenambt den rijkdom zijner barmhartigheid openbaren. Wij gelooven mitsdien, dat het ambt der Diakenen is van goddelijke instelling, en dat de Kerk daardoor in den naam van Christus barmhartigheid heeft te oefenen.

Ter vervulling nu van dezen dienst moeten de Diakenen zich beijveren te voorkomen, dat in de gemeente van Christus gebrek geleden wordt; moeten zij dengenen, die in armoede verkeerden, bijstand en steun verleenen; den hulpbehoevenden broederlijke liefde betoonen, en de ellendigen vertroosten; waartoe zij ook met vermaning en bestiering

naar Gods Woord de behoeftigen moeten onderwijzen. Daarbenevens is hun taak, toe te zien, dat den noodlijdenden in krankheid verzorging, en in alle nooddrift des levens leniging worde geboden. Waartoe zij ook door woord en voorbeeld de gemeente moeten opwekken tot het offer der stoffelijke gave, opdat een iegelijk leere de zijnen te verzorgen, den verdrukten genoegzame hulp te bieden, en tot alle goed werk bereid te zijn.

Ten einde dan, geliefde Broeders N. N., een iegelijk moge hooren, dat gij gezind zijt den voorzeiden dienst (of, de voorzeide diensten, elk in het zijne) aan te nemen, zoo zult gij antwoorden op hetgene u voorgehouden zal worden.

En eerstelijk vraag ik u, Ouderlingen en Diakenen, of gij niet gevoelt in uwe harten, dat gij wettiglijk van Gods gemeente, en mitsdien van God zelven, tot dezen heiligen dienst (of, tot deze heilige diensten, elk in het zijne) beroepen zijt?

Ten tweede, of gij de Schriften des Ouden en Nieuwen Testaments houdt voor het eenige Woord Gods en de volkomene leer der zaligheid, en alle leeringen verwerpt, die daartegen strijden?

Ten derde, of gij belooft, uw ambt, gelijk dit hiervoor beschreven is, volgens deze leer getrouwelijk naar uw vermogen te bedienen; gij Ouderlingen N. N., in de regeering der kerk nevens de Dienaren des Woords, en gij Diakenen N. N., in de oefening der barmhartigheid; en ook gezamenlijk belooft, u in alle Godzaligheid te gedragen; mede u onderwerpende aan de kerkelijke vermaningen, indien gij u kwaamt te misgaan?

Hierop zullen zij antwoorden:

Ja.

En daarop zal de Dienaar zeggen:

De almogende God en Vader geve u allen te zamen zijne genade, dat gij in dezen uwen dienst (of, in deze uwe diensten) getrouwelijk en vruchtbaar moogt verkeerren, Amen.

En voorts zal hij hen (mitsgaders ook, de geheele gemeente) vermanen:

Zoo weest dan, gij Ouderlingen, naarstig in de regeering der Kerk, die u nevens de Dienaren des Woords bevolen is. Zijt mede wachters over het huis en de stad Gods, om een ieder getrouwelijk te vermanen, en te waarschuwen voor zijn verderf. Hebt acht op de onderhouding van de zuiverheid der leer en de vroomheid des levens in de gemeente des Heeren. Leeft gaarne mede met het volk des Heeren, komt den bedrukten te hulp, troost de bedroefden. Sterkt de zwakken, onderwijst de dwalenden, waakt over de lammeren der kudde. Weest een voorbeeld in geloof, en liefde, en heiligheid van wandel.

En gij, Diakenen, weest in blijmoedigheid en eenvoudigheid bereid om met een bewogen hart en toegenegen gemoed de behoeftigen te helpen. Bidt, dat gij niet alleen met de uiterlijke gift, maar ook met troostrijke redenen uit het Woord Gods den armen en ellendigen hulpe moogt bewijzen. Weest ook naarstig in het verzamelen en getrouw beheeren der gaven, die den armen worden geschonken; en vlijtig om te helpen toezien, dat tot hunne hulp vele goede middelen worden gevonden. Staat de nooddriftigen bij, verzorgt de rechte weduwen en weezen.

Zijt allen gezamenlijk in uwen dienst getrouw en behoudt de verborgenheid des geloofs in een rein geweten, goede voorgangers zijnde voor geheel het volk. Alzoo zult gij uzelf eenen goeden opgang verkrijgen en veel vrijmoedigheid in het geloof, hetwelk in Christus Jezus is, en hierna maals ingaan in de vreugde uws Heeren.

Aan de andere zijde, geliefde Christenen, ontvangt deze mannen als dienstknechten Gods.

Wilt de Ouderlingen, die wèl regeeren, dubbele eer waardig achten, begeeft u gewillig onder hun opzicht en regeering. *Erkent degenen, die onder u arbeiden, en uwe voorstanders zijn in den Heere, en u vermanen; en acht ze zeer veel in liefde, om huns werks wil* (1 Thess. 5 : 12, 13).

Voorziet de Diakenen met goede middelen tot hulpe der armen. *Want gij weet de genade onzes Heeren Jezus Christus, dat Hij om uwentwille is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door zijne armoede zoudt rijk worden* (2 Cor. 8 : 9). Zijt dan weldadig, geeft mildelijk en deelt gaarne mede. Zoo zal aan u worden bevestigd het woord van den Apostel, *dat gij in alles rijk wordt tot alle goeddadigheid, welke door ons werkt dankzegging tot God* (2 Cor. 9 : 11).

En gij, die in nooddrift verkeert, zwijgt Gode, en ziet uit uwen nood op tot Hem, die *aan allen goed is en wiens barmhartigheden zijn over alle zijne werken* (Ps. 145 : 9).

Dit doende, elk in het zijne, zult gij van den Heere ontvangen het loon der gerechtigheid.

Doch alzoo wij van onszelfen hiertoe onbekwaam zijn, zoo laat ons den almachtigen God aldus aanroepen :

Heere God, hemelsche Vader, wij danken U, dat het U beliefd heeft, tot meerderen wasdom uwer Kerk, daarin te verordenen, nevens de Dienaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen, waardoor uwe gemeente in goeden vrede en welstand zoude kunnen bewaard worden, en den behoeftigen hulpe worden geboden; en dat Gij ons thans in deze plaats verleend hebt mannen van goede getuigenis, en die begraafd zijn met uwen Geest. Wij bidden U, verleen hun meer en meer zoodanige gaven, als hun in hunne bediening noodig zijn; de gave der wijsheid, der kloekheid, der onderscheiding en der weldadigheid; ten einde een ieder zich behoorlijk kwijte in zijn ambt: de Ouderlingen in vlijtig opzicht te nemen op de leer en den wandel, in het weren der

wolven uit de schaapskooi van uwen lieven Zoon, en in het vermanen en bestraffen der ongeregelde menschen; insgelijks de Diakenen in het naarstig ontvangen en mild en voorzichtig uitdeelen der gaven, ook mede in het liefelijk vertroosten van de behoeftigen met uw heilig Woord. Schenk aan beiden, de Ouderlingen en de Diakenen, uwe genade, dat zij in hunnen getrouwen arbeid volstandiglijk voortgaan, zonder door eenige moeite, verdriet, of vervolging der wereld, immermeer te vertragen. Verleen ook inzonderheid uwen Goddelijken zegen aan dit volk, waarover zij gesteld zijn, opdat zij zichzelven aan de goede vermaning der Ouderlingen gaarne onderwerpen, hen in eere houdende om huns ambts wille; geef ons vurige liefde onder elkander, opdat wij milde handreiking doen; leer ons in alle nooddrift een goed toevorzicht hebben op uwe barmhartigheid; ten einde een iegelijk zich alzoo kwijte van zijn ambt, dat uw heilige naam daardoor groot gemaakt, en het Rijk uws Zoons Christus bevorderd moge worden; in wiens naam wij ons gebed besluiten, zeggende:

Onze Vader, die in de hemelen zijt;
 Uw naam worde geheiligd.
 Uw Koninkrijk kome.
 Uw wil geschiede gelijk in den hemel alzoo ook op de aarde.
 Geef ons heden ons dagelijksch brood.
 En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren.
 En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den booze.
 Want uw is het Koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid in der eeuwigheid, Amen.

C. FORMULIER OM DEN HUWELIJKEN STAAT VOOR DE GEMEENTE VAN CHRISTUS TE BEVESTIGEN.

1. AFKONDIGING DER HUWELIJSBEVESTIGING.

Geliefden in den Heere Christus,

N. N. en N. N. willen zich naar Gods ordening tot den heiligen huwelijken staat begeven en hebben daartoe de kerkelijke bevestiging van hun huwelijk aangevraagd, daar zij dezen Christelijken staat begeeren in Gods naam te beginnen en zaliglijk tot zijnen lof te voleindigen. Indien er geen wettig bezwaar wordt ingebracht, zal deze bevestiging, zoo de Heere wil, geschieden den . . . .

2. FORMULIER.

Geliefden in den Heere Christus,

Wij zijn hier tegenwoordig voor het aangezicht des Heeren, opdat deze personen, die naar Goddelijke ordening als echtelieden willen samenwonen, in den heiligen staat des huwelijks zouden worden be-

vestigd. Aangezien hiertegen van de zijde der gemeente geen wettig bezwaar bestaat, zoo laat ons, vóór wij tot de bevestiging zelve overgaan, allereerst hooren uit het Woord Gods hoe eerbaar en heilig de huwelijke staat is, en dat hij eene inzetting Gods is, die Hem behaagt, zoodat zij, die zich tot dezen staat begeven, verzekerd mogen zijn van Gods zegen over hunne echtvereeniging en van zijne gewisse hulp bij alle kruis.

Eerstelijk zult gij weten dat God onze Vader, nadat Hij hemel en aarde, en alles wat daarin is, geschapen had, den mensch schiep, naar zijn beeld en zijne gelijkenis. En nadat Hij den mensch geschapen had, sprak Hij: *Het is niet goed dat de mensch alleen zij; ik zal hem eene hulpe maken, die als tegen hem over zij. Toen deed de HEERE God eenen diepen slaap op Adam vallen en hij sliep; en hij nam eene van zijne ribben, en sloot derzelver plaats toe met vleesch. En de HEERE God bouwde de ribbe, die hij van Adam genomen had, tot eene vrouw; en hij bracht ze tot Adam. Toen zeide Adam: Deze is ditmaal been van mijne beenen en vleesch van mijn vleesch; men zal ze Manninne heeten, omdat zij uit den man genomen is. Daarom zal de man zijnen vader en zijne moeder verlaten, en zijne vrouw aankleven, en zij zullen tot één vleesch zijn* (Gen. 2 : 18, 21—24).

Doch de Heere heeft niet alleen den huwelijksband gelegd tusschen het eerste menschenpaar, maar Hij heeft ook deze instelling voor alle tijden beschikt, zoodat Hij nog heden ten dage een iegelijk zijne huisvrouw als met zijne hand toebrengt.

Deze huwelijke staat is zóó heilig, dat hij in de Heilige Schrift een beeld genoemd wordt van de groote verborgenheid der vereeniging tusschen Christus en de geloovigen. Daarom heeft ook de Heere Jezus Christus dien zoo hoog geëerd, met zijne tegenwoordigheid, giften en wonderteekenen te Kana in Galilea, om daarmede te betuigen dat de huwelijke staat behoort eerbaar gehouden te worden bij allen, en dat God de Heere den getrouwen zijne hulp en bijstand altijd wil bewijzen, ook wanneer men zulks allerminst verwacht.

Maar opdat gij in dezen staat Godzaliglijk leven moogt, zoo zult gij, ten andere, weten het doel waartoe God het huwelijk heeft ingezet. Dit is, ten eerste, dat man en vrouw, door verscheidenheid van aanleg, krachten en gaven, elkanders leven zouden verrijken, en zij, in oprechte liefde en trouw verbonden, elkander zouden steunen en troosten in alle dingen, die tot het tijdelijke en eeuwige leven behooren. En in de tweede plaats, dat zij samen een gezinsleven zouden stichten, en uit hen het menschelijk geslacht zou worden gebouwd.

Het huwelijk is dan ook door den Schepper verordend als een heilige, duurzame en onverbreekelijke levensband, die niet willekeurig mag worden losgemaakt, maar alleen door den dood kan worden verbroken. Hiervan verklaarde de Heere Christus tegenover de Pharizeën (Matth. 19 : 4—9): *Hebt gij niet gelezen, die van den beginne den mensch gemaakt heeft, dat hij ze gemaakt heeft man en vrouw, en gezegd heeft: Daarom zal een mensch vader en moeder verlaten, en zal zijne vrouw aanhangen, en die twee zullen tot één vleesch zijn?*

Alzoo dat zij niet meer twee zijn, maar één vleesch. 't Gene dan God te samen gevoegd heeft, scheidde de mensch niet. Zij zeiden tot hem : Waarom heeft dan Mozes geboden eenen scheidbrief te geven, en haar te verlaten? Hij zeide tot hen : Mozes heeft vanwege de hardigheid uwer harten u toegelaten uwe vrouwen te verlaten. Maar van den beginne is 't alzoo niet geweest. Maar ik zeg u, dat zoo wie zijne vrouw verlaat, anders dan om hoererij en eene andere trouwt die doet overspel, en die de verlatene trouwt, doet ook overspel.

Maar niet alleen verbiedt God in zijn Woord het verbreken van den echt door ontrouw of scheiding, maar Hij verbiedt ook alle samenwoning van man en vrouw buiten het huwelijk, elke samenleving in het huwelijk, die den kinderzegen niet eert, terwijl Hij den getrouwden gebiedt, dat zij lichaam en ziel als tempelen Gods rein en heilig bewaren, en in Godes vreeze leven, opdat het hun wel ga en 's Heeren naam worde verheerlijkt.

Wanneer dan God naar zijne rijke barmhartigheid in de harten van twee menschen de liefde deed ontwaken, en hen in zijne vreesesamenbond, zijn zij, naar het bevel Gods, schuldig, met weten en wil hunner ouders of voogden, in het huwelijk te treden. En nadat zij van de overheid de publieke sluiting huns huwelijks hebben verkregen, zijn zij als leden der kerk, en erfgenamen des Verbonds, gehouden, de bevestiging van hun echt te vragen van de Kerk, en in het midden der gemeente voor Gods aangezicht elkander trouw te beloven, en zich te verbinden, dat zij met hun huis naar den regel des Verbonds zullen leven, en dat, wanneer hun huwelijk met kinderen gezegend wordt, zij deze in de waarachtige kennis en vreeze Gods, Hem ter eere en tot hunne zaligheid zullen opvoeden. In dien weg mogen zij met al hunne zonden en zwakheden de toevlucht nemen tot het verzoenend bloed van Christus, en hopen op het heil des Heeren. *Want God de HEERE is een zoon en schild, de HEERE zal genade en eere geven; Hij zal het goede niet onthouden dengenen, die in oprechtheid wandelen* (Ps. 84 : 12).

Geliefde Bruidegom en Bruid, nadat gij vernomen hebt de instelling en het doel van het huwelijk, wilt thans ook aanhooren, hoe gij u naar het Woord Gods jegens elkander in uw huwelijksleven hebt te gedragen.

Eerstelijk, zult gij, Man, weten, dat God u gezet heeft tot een hoofd der vrouw, opdat gij, haar naar uw vermogen verstandig leidende, zoudt onderwijzen, troosten en beschermen, gelijk het hoofd het lichaam regeert, ja, gelijk Christus het Hoofd, de wijsheid, de troost en de bijstand zijner gemeente is. Bovendien zult gij uwe huisvrouw liefhebben als uw eigen lichaam, gelijk Christus zijne gemeente liefgehad heeft. Gij zult niet verbitterd tegen haar worden, maar bij haar wonen met verstand, en aan het vrouwelijk vat, als het zwakste, eere geven, als die ook medeërfgenaam der genade des levens met haar zijt; opdat uwe gebeden niet verhinderd worden. En naardien het Gods bevel is, dat de man in het zweet zijns aanschijns brood zal eten, zoo zult gij

ook getrouwelijk en naarstiglijk in uw Goddelijk beroep arbeiden, opdat gij uw huisgezin met God en met eere moogt onderhouden, en ook daarenboven iets hebt om den nooddruffigen mede te deelen.

Desgelijks zult gij, Vrouw, weten hoe gij u naar het Woord Gods houden zult jegens uwen man. Gij zult uwen wettigen man liefhebben, eeren en vreezen, ook hem gehoorzaam zijn in alle dingen, die recht en billijk zijn, als uwen heere, gelijkewijs het lichaam aan het hoofd en de gemeente aan Christus onderdanig is. En naardien het de bestemming der vrouw is, hulpe des mans te zijn, zult gij uwen man in alle goede en rechte dingen behulpzaam zijn, op uwe huishouding goede acht hebben, en in alle ingetogenheid en eerbaarheid, zonder wereldlijke pracht, wandelen, opdat gij anderen een goed voorbeeld van zedigheid moogt geven. *Want de bevalligheid is bedrog, en de schoonheid ijdelheid; maar eene vrouw, die den HEERE vreest, die zal geprezen worden (Spr. 31 : 30).*

N. N. en N. N., nadat gij verstaan hebt, dat God den huwelijken staat ingezet heeft, en wat u daarin van Hem bevolen is; zijt gij des zins en willens, in dezen heiligen staat alzo te leven, gelijk gij hier betuigt voor de Christelijke gemeente; en begeert gij dat deze uw huwelijke staat bevestigd worde?

Antwoord :

Ja.

Onze Heere God wille uw voornemen, hetwelk Hij u gegeven heeft, bevestigen, en uw beginsel zij in den naam des Heeren, die hemel en aarde geschapen heeft.

Bruidegom en Bruid geven elkander de rechterhand.
De Dienaar spreekt: tot den Bruidegom :

N. N. Bekent gij hier voor God en zijne heilige gemeente, dat gij genomen hebt, en neemt, tot uwe wettige huisvrouw N. N. hier tegenwoordig; haar belovende, dat gij haar nimmermeer zult verlaten; dat gij haar zult liefhebben, en trouwelijk onderhouden, gelijk een getrouw en Godvreezend man aan zijne wettige vrouw schuldig is; dat gij ook heiliglijk met haar leven wilt, haar trouw en geloof houdende in alle dingen, naar uitwijzen van het heilig Evangelie?

Antwoord :

Ja.

Daarna tot de Bruid :

N. N. Bekent gij hier voor God en zijne heilige gemeente, dat gij genomen hebt, en neemt, tot uwen wettigen man N. N. hier tegenwoordig; en belooft gij, hem lief te hebben, hem gehoorzaam te zijn,

hem te dienen en te helpen, hem nimmermeer te verlaten, heiliglijk met hem te leven, hem trouw en geloof in alle dingen te houden, gelijk een vrome en getrouwe huisvrouw haren wettigen man schuldig is, naar uitwijzen van het heilig Evangelie?

Antwoord :

Ja.

De Dienaar spreekt daarna :

In naam des Heeren en voor zijne heilige gemeente verklaar ik, dat uw huwelijk bevestigd is. Dankt den Heere, die uw leven zoo nauw heeft vereenigd, dat alleen de dood tusschen u kan scheiding maken. Gaat in afhankelijkheid van uwen God den weg, door Hem u voorgesteld. Dan zult gij ondervinden, dat God met u is. Dan kunt gij leven in de blijde zekerheid des geloofs: *De HEERE is mijn herder, mij zal niets ontbreken.* Wilt daarom ook alles, wat u in uw huwelijksleven overkomt, met geduld en dankzegging aannemen als van de hand des Heeren; zoo zal het u ook alles ten beste en ter zaligheid gedijen.

De Vader der barmhartigheid, die u door zijne genade tot dezen heiligen staat des huwelijks geroepen heeft, verbindt u met rechte liefde en trouw, en geve u zijnen zegen, Amen.

Maar overmits wij van onszelven niets goeds hebben, en alle goede gaven van boven, van den Vader der lichten, ons toekomen, zoo knielt neder voor het aangezicht des Heeren, opdat de gemeente met en voor u bidde.

O almachtige God, die in Christus onze Vader zijt; Gij die uwe goedheid en wijsheid in alle uwe werken en ordeningen bewijst, en die van den beginne gesproken hebt, dat het niet goed is, dat de mensch alleen zij, en daarom hem eene hulpe, die als tegenover hem zoude zijn, geschapen hebt, en verordineerd hebt, dat die twee waren, één zouden zijn; geef dat deze personen, die Gij door den heiligen band des huwelijks hebt vereenigd, al nauwer aan elkander mogen worden verbonden, en dat zij in uwe liefde mogen worden geheiligd. Laat ten allen tijde uw aangezicht over hen lichten, en wees hun genadig; verleen hun uwen Heiligen Geest, opdat zij met een waarachtig en vast geloof heilig leven, naar uwen Goddelijken wil, en alle boosheid tegenstaan. Wil hen alsdan ook zegenen, gelijk Gij de geloovige vaders, uwe vrienden en getrouwe dienaren, Abraham, Izaäk en Jakob gezegend hebt, opdat zij, als uwe kinderen en medeërfgenen des Verbonds, mogen ervaren dat Gij uwe beloften vervult aan allen, die U vreezen. En indien het U belieft hun huwelijk met kinderen te zegenen, geef hun genade, dat zij die godzaliglijk mogen opvoeden, ter eere uws heiligen naams, tot stichting van uwe gemeente, en tot verbreiding uws heiligen Evangelies.

Wil ons verhooren, o Vader van alle barmhartigheid, door Jezus Christus, uwen lieven Zoon, onzen Heere, die met U en den Heiligen Geest leeft en regeert, één waarachtig eeuwig God, altijd geprezen.

Onze Vader, die in de hemelen zijt;

Uw naam worde geheiligd.

Uw Koninkrijk kome.

Uw wil geschiede gelijk in den hemel alzo ook op de aarde.

Geef ons heden ons dagelijksch brood.

En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren.

En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den booze.

Want uw is het Koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid in der eeuwigheid, Amen.

Hoort nu de belofte Gods uit den 128sten Psalm :

Welgelukzalig is een iegelijk die den HEERE vreest, die in zijne wegen wandelt.

Want gij zult eten den arbeid uwer handen, welgelukzalig zult gij zijn, en het zal u wel gaan.

Uwe huisvrouw zal wezen als een vruchtbare wijnstok aan de zijden uws huizes ; uwe kinderen als olijfplanten rondom uwe tafel.

Ziet, alzo zal zekerlijk die man gezegend worden, die den HEERE vreest.

De HEERE zal u zegenen uit Zion, en gij zult het goede van Jeruzalem aanschouwen alle de dagen uws levens.

En gij zult uwe kindskinderen zien ; Vrede over Israël.

Onze lieve Heere God vervulle u met zijne genade, en geve u, dat gij in alle Godzaligheid, liefde en eenigheid, lang en heiliglijk, samen leven moogt, Amen.

CONCLUSIES :

Deputaten stellen aan de Generale Synode voor :

1. het aangeboden concept-formulier om te bevestigen de Dienaren des Woords te aanvaarden en te stellen in plaats van het bestaande ;
2. het aangeboden concept-formulier van bevestiging der Ouderlingen en Diakenen te aanvaarden en te stellen in plaats van het bestaande ;
3. het aangeboden concept-formulier om den huwelijken staat voor de gemeente van Christus te bevestigen, met bijgevoegde formule voor de huwelijksafkondiging te aanvaarden en te stellen in plaats van de bestaande.

IIIe Deel : DE GEZANGEN.

Tenslotte behoorde het tot de taak van Deputaten, blijkens Art. 117 van de Acta der Synode van Leeuwarden, den bundel „Eenige Gezangen” te overzien, en voorts te trachten, dien uit te breiden met eenige andere berijmde of onberijmde gedeelten der H. Schrift, welke het den kerken vrij zal staan, nevens de Psalmen in den eeredienst te gebruiken.

Wat dit gedeelte hunner taak betrof, ontvingen zij op hunne vraag een aantal brieven, waarvan zij nauwkeurig hebben kennis genomen, doch wier inhoud ze voor een belangrijk deel moesten laten rusten, aangezien deze omgving buiten de opdracht, door de Synode hun verleend.

Zoo moesten zij voor kennisgeving aannemen al zulke brieven van kerkeraden en particulieren, waarin het voor en tegen werd bepleit van het invoeren van gezangen, of op een gedeeltelijke of geheele nieuwe Psalmberijming werd aangedrongen, of overnemen van bepaalde liederen, die geen berijmde gedeelten der H. Schrift waren, werd verzocht.

Intusschen voldoen zij bij dezen aan het verzoek van enkele kerkeraden om in hun rapport op te nemen, dat bij invoering van gezangen, die niet aan den door de Synode gestelden eisch voldoen, naar het oordeel dezer vergaderingen een ernstige strijd in onze kerken zou ontbranden en het gevaar niet denkbeeldig is, dat zij leden zouden verliezen, die zij om hun gezonde mystieke Godsvrucht niet gaarne uit hun gemeenschap zouden missen. Deputaten voegen aan deze mededeeling echter toe, dat naar hun inzicht zulk een gevaar niet te vreezen is als gevolg der uitvoering van het Leeuwardensch besluit. Bij goede voorlichting toch kan niemand eenig bezwaar er tegen maken, dat de gemeente nog andere deelen van Gods Woord zingt, dan reeds in gebruik zijn. Reden temeer waarom zij zich strikt hebben gehouden aan de door de Synode hun gegeven opdracht en alles terzijde legden wat daarmede niet in overeenstemming zou zijn.

De wenken, die een kerkeraad en enkele broeders hun voorts gaven met betrekking tot de uitvoering hunner opdracht, hebben zij dankbaar aanvaard en van hunne adviezen en medewerking zooveel mogelijk gebruik gemaakt.

HOOFDSTUK I. Herziening van den bestaanden bundel.

Allereerst hadden Deputaten dus den bestaanden kleinen bundel „Eenige Gezangen” te overzien. Dienaangaande kunnen zij het volgende rapporteeren :

1. De Tien Geboden des Heeren.

a. De berijming der Wet in de verzen 2—8 is wel zeer onderhevig aan alle bezwaren, die aan dergelijke versificaties verbonden zijn. Er moet noodzakelijkerwijze allerlei ingevoegd en beredeneerd worden om te zorgen, dat de maat en het rijm verkregen wordt; iets, wat vooral bij zulk een machtig en majestueus Woord Gods als de Dekaloog hindert. In 't bijzonder komt dat aan het licht in het 7e vers :

Gij zult niet doodslaan, noch u wreken ;
 Breekt nooit den echt, steelt niemands goed,
 Gij zult geen valsch getuigenis spreken,
 Bemint elk met een vroom gemoed.

Deze laatste regel (afgedacht van het 18e eeuwsch „vroom gemoed”) is niets dan vulling en behoort noch bij het 9e gebod, dat dit vers besluit, noch bij het 10e, waarover het volgende vers handelt.

b. Bovendien hebben Deputaten overwogen, dat het zingen van een berijming der Tien Geboden, of zelfs ook van den onberijmden tekst ervan, liturgisch eigenlijk in het *gezag* der gemeente niet thuis hoort. Gods inzettingen kunnen een geloovige wel gezangen worden ter plaatse zijner vreemdelingschappen (Psalm 119 : 54), maar Dr A. KUYPER Sr heeft in *Onze Eeredienst* (bldz. 217) niet ten onrechte opgemerkt: „De Wet zingen we niet elkander toe, maar wordt ons in den naam des Heeren HEEREN, en dus door zijn Dienaren, voorgehouden.”

Intusschen, waar reeds CALVIJN in den kleinen bundel Psalmen, dien hij in 1542 uitgaf, „Les Dix Commandemens” opnam (ook voorzien van inleiding en toepassing), en ook MAROT en DATHEEN dit deden, terwijl MARNIX VAN ST ALDEGONDE evenzoo handelde, behalve dan dat hij inleiding en toepassing weglief, hebben Deputaten geen vrijmoedigheid gevonden om voor te stellen, deze berijming voortaan achterwege te laten. Al is vermoedelijk de verklaring van het opnemen van den Dekaloog in deze oude bundels te vinden in het feit, dat men in den eersten tijd der reformatie behoefte gevoelde om de onkundige schare, die grootendeels niet kon lezen, in zulk een gemakkelijken vorm met de Tien Geboden bekend te maken, en is dat motief thans natuurlijk vervallen, toch kan men nog wel stichtelijk van zulk een berijming gebruik maken, b.v. bij de Catechismusprediking, Zondag 33—44. Het is dan echter gewenscht, ook de inleiding en de toepassing te behouden, omdat die een goeden zin geven aan het zingen van het gebod of de geboden, die worden aangeheven, en eenigszins het bovengenoemde bezwaar (dat de Wet des Heeren niet moet gezongen worden door, maar voorgelezen aan de gemeente) opheffen.

c. Deputaten hebben getracht de genoemde bezwaren te verminderen door de volgende gewijzigde berijming aan te bieden :

DE TIEN GEBODEN DES HEEREN.

1. Mijn ziel, herdenk met heilig beven,
 Hoe God, met majesteit bekleed,
 Zijn wet op Horeb heeft gegeven,
 Waar Hij deez' woorden hooren deed :

2. Ik ben de HEER, uw God en Koning,
 Die van Egypte u bevrij,
 U leidend uit uw slaafsche woning.
 Dient dan geen goden nevens Mij.

3. Maak u, gegoten noch gesneden,
Geen enkele gelijkenis
Van al wat, boven of beneden,
In hemel, aard' of water is.
4. Gij zult er u met ernst voor wachten
Een beeld te dienen. Ik, de HEER,
Uw God, ben ijvrig; in geslachten
Waak Ik gestreng steeds voor mijn eer.
5. 'k Bezoek de misdaad van de vaadren
In 't derd' en in het vierde lid
Der nageslachten mijner haat'ren;
Maar zegen elk, die Mij aanbidt.
6. Gij zult niet ijdelijk gebruiken
Des HEEREN Naam, daar Hij wie stout
Met eed of vloek zijn Naam misbruiken
Voorzeker niet onschuldig houdt.
7. Gij zult den Sabbathdag gedenken
En heilgen dien den HEER' uw God.
Na d' arbeidsweek wil Hij u schenken
Een dag van rust en heilgenot.
8. Die alles voortbracht in zes dagen
Heeft op den zevenden gerust,
Zijn werk beziend' met welbehagen.
Geef gij dan ook dien dag uw lust!
9. Gij zult uw ouders needrig eeren,
Opdat uw God, die eeuwig leeft,
Uw dagen gunstig moog' vermeeren
In 't land, dat zijne hand u geeft.
10. Gij zult niet doodslaan, d' echt niet breken,
Niet nemen wat u niet behoort;
Gij zult geen valsch getuignis spreken,
Uw naaste schadend door uw woord.
11. Gij zult ook nimmer iets begeeren
Van alles wat uws naasten is.
Zijt heilig; houdt de wet uws Heeren,
Daar d' Allerhoogste heilig is.
12. Och of wij uw geboon volbrachten!
Gena! o hoogste Majesteit,
Gun door 't geloof in Christus krachten
Om die te doen uit dankbaarheid.

d. Ter toelichting nog dit:

Deputaten meenen, dat ook deze berijming gebukt gaat onder de bezwaren, die elke berijming drukken; doch dat de bovenstaande zich strenger houdt aan den tekst der Tien Geboden.

2. De lofzang van Maria.

De thans in gebruik zijnde berijming van Lucas 1 : 46—55 maakt naar het oordeel van Deputaten geen veranderingen noodig. Wellicht zou het mogelijk zijn hier en daar nog wat nauwer aansluiting bij den tekst te verkrijgen; doch omdat daarvoor geen *belangrijke* redenen zijn, late de Synode een zoo bekende berijming liever ongewijzigd.

3. De lofzang van Zacharias.

Van de gebruikelijke berijming van Lucas 1 : 68—79 kan bijkans hetzelfde gezegd worden. Toch kan deze naar het oordeel van Deputaten niet geheel ongewijzigd blijven, doch moet het *derde* vers ervan vervangen worden door een ander.

Het luidt aldus:

Hij speld' ons, dat wij t' allen tijd,
 Wanneer die blijde heildag rees,
 Van 's vijands dienstbaar juk bevrijd,
 Hem dienen zouden zonder vrees,
 Naar 't heilig recht, in ware deugd.
 O dierbaar kind! o stof van vreugd!
 Geschenk van 't Alvermogen!
 Elk noem' u Gods profeet, en geef' u eer,
 Gij treedt voor 't aanschijn van den Heer,
 En baant zijn weg door leven en door leer.

Hiertegen bestaat tweeërlei bezwaar:

a. De hierin berijmde woorden van vers 73 slot tot en met vers 76, aldus luidende:

om ons te geven dat wij, verlost zijnde uit de hand onzer vijanden,
 Hem dienen zouden zonder vreeze, in heiligheid en gerechtigheid voor
 Hem, alle de dagen onzes levens.

En gij kindeken zult een Profeet des Allerhoogsten genaamd worden:
 want gij zult voor het aangezicht des Heeren voor henen gaan om
 zijne wegen te bereiden.

zijn niet bedoeld als een verdere inhoud der voorspelling, zooals de berijming dat opvat („Hij speld' ons”) maar geven aan, welk doel God had met zijn verbond en eed. Hij wilde Zich een volk bereiden, dat zich geheel aan zijnen dienst zou wijden.

b. De toevoegingen, die om der wille van het rijm gemaakt zijn, wijken

te zeer van den tekst af en verraden bovendien den geest van den tijd onzer berijming.

Deputaten noemen inzonderheid de regels :

O *dierbaar* kind, o stof van vreugd,
Geschenk van 't Alvermogen.

Zacharias is juist daarin groot, dat hij zelfs niet spreekt van „zijn” kind, doch objectief het heilsfeit beschouwt. Er is dus geen reden om „dierbaar” in te lasschen; wel om het niet te doen. Van „het Alvermogen” spreken is weinig gepast, en van een „geschenk van het Alvermogen” staat niets in den tekst.

Eindelijk is de slottirade over „leven en leer” een al te duidelijke toevoeging wegens rijmbezwaren.

c. Het zij Deputaten veroorloofd, het volgende ontwerp aan te bieden :

3. Hij gaf zijn volk, dat het, bevrijd
Uit 's vijands hand door zijne trouw,
Rechtvaardig en in heiligheid
Hem zonder vreeze dienen zou,
Zijn leven wijdend aan den Heer.
En gij, o kind, ontvangt deez' eer :
„Profeet des Allerhoogsten”
Genaamd te zijn, want gij zult henengaan,
Bereidend voor uw Heer de paân
En eeffnend voor zijn aangezicht de baan.

Opgemerkt moge nog zijn, dat Deputaten zich moesten houden aan het moeilijke rijmschema van de bestaande berijming. Dat is ook geschied; alleen ten opzichte van den zevenden regel hebben zij zich een afwijking veroorloofd. Deze rijmt niet in hetzelfde vers, maar van vers op vers : vs. 1 „Dat wil Hij ons nu schenken” — vs. 2 „En dat Hij wil gedenken”. Zoo vers 3 „Geschenk van 't Alvermogen”, op vers 4 „Die met ons lot bewogen”. Het was niet mogelijk, en, dacht hun, ook niet noodig, dat streng vol te houden voor de nieuwe berijming van vers 3. Wel ligt in „Profeet des Allerhoogsten” nog een halfrijm op „bewogen”; ze gingen dus zoo ver als ze konden.

4. *De Lofzang van Simeon.*

a. Het eerste vers dezer berijming van Lucas 2 : 29—32 kan zeer goed behouden blijven, behalve dat het woord „Zoo”, een begin, dat men volgens VAN IPEREN bij het maken dezer berijming „eigenaartig” vond, vervangen dient te worden door het „Nu” uit Lucas 2 : 29 :

Nu, laat Gij, Heer, uw knecht enz.

b. Het tweede vers dezer berijming volgt niet zeer nauw den tekst.

Een wijziging is door Deputaten overwogen, doch omdat dit vers zoo bekend is en geliefd, en de wijziging niet *strikt* noodzakelijk, doen zij in dezen toch geen voorstel tot verandering.

5. *Het Gebed des Heeren.*

In den thans in gebruik zijnden bundel is het Gebed des Heeren niet zoo zeer een berijming van Mattheus 6 : 9—13 als wel een paraphrase ervan. Deputaten zien geen redenen, om afschaffing daarvan voor te stellen, nu ze zoo lang in gebruik is geweest en nut kan blijven doen. Wel echter hebben zij overwogen, of het niet goed zou kunnen zijn de gemeente ook in staat te stellen, het gebed des Heeren te zingen *zonder* paraphrase. Zij bieden daartoe melodie A aan ¹⁾; voorzien van harmonie, evenals de overige melodieën, omdat die niet zonder beteekenis is.

6. *De eerste berijming van de twaalf artikelen des Geloofs.*

Deze bedoelt inderdaad een berijming te zijn. Ze is gevolgd naar MAROT en tracht zich nauw aan den tekst van het Credo te houden. Maar ze is niet immer gelukkig in de onvermijdelijke toevoegingen; denk aan de reeds te Leeuwarden gegispte regels :

'k Geloof een kerk, een algemeen genootschap,
Geheilgd en vergaard door 's Hemels boodschap.

Het komt Deputaten voor, dat geen poging moet aangewend worden om een betere berijming te verkrijgen; liever zouden zij zien, dat de tekst der Geloofsbelijdenis *onberijmd* werd gezongen, en bieden daartoe melodie B aan. ¹⁾

7. *De tweede berijming van de twaalf artikelen des Geloofs.*

Deze berijming bedoelt, evenals bij het „Onze Vader”, een paraphrase te zijn en kan om dezelfde redenen, als in 5 genoemd, behouden blijven, temeer daar zij een goede gelegenheid biedt om verschillende heilsfeiten in het lied der gemeente tot uitdrukking te doen komen. Deputaten bevelen dan echter het gebruik eener andere melodie aan, omdat de bestaande nogal wat bezwaar ontmoet bij het gezang der gemeente. Zij stellen derhalve melodie C voor. ¹⁾

8. *Bedezang vóór de Predikatie.*

Deze is van JAN UTENHOVE. De synode van Dordrecht 1574 bepaalde reeds, dat „na het ghebet voor de predicatie dat ghesangh O Godt die onsen Vader bist, etc. den Dienaren vrij sal staen te houden of te laten”. Die van 1618/19 bepaalde aangaande dit lied : „wordt inde vrijheijdt der Kercken ghestelt, om 't selve te gebruijcken ofte naer te laten”.

¹⁾ Zie achter dit rapport in de Muziekbijlagen.
Bijl. Synode

Het was het eenige, dat geoorloofd werd, want „alle anderen gesanghen salmen uijt de Kercken weren, ende daerder eenighe albereets inghevoert zijn, salmen deselve met de ghevoegelijkste middelen afstellen”. Het schijnt, dat de Synode een zoo algemeen gebruikt en gewaardeerd lied, dat reeds vroeger voor het kerkgezag geoorloofd was verklaard, niet goed durfde afschaffen. Maar ze ijkte het evenmin, liet het alleen in de vrijheid der kerken — wat iets anders is dan het ten opzichte der overige liederen bepaalde.

Dat deze Bedezang later wat buiten gebruik is gekomen, moet ongetwijfeld niet weinig worden geweten aan de zoo slepende en ongeschikte zangwijs.

De tekst van UTENHOVE luidde aldus :

O Godt, die onse Vader bist
 Door Jesum Christ,
 Geeft uwen Geest ons algemeyn,
 Die ons ter waarheyt leyde.
 Verhoort ons doch tot deser stont,
 Opent den mont
 Uws dienaars, dat hy U woort reyn
 En vrymoedigh verbreyde.
 Daertoe, o Heer genadelick,
 Opent ons hert en ooren,
 Dat wy dat hooren vlytelick,
 En trouwelick bewaren ;
 Opdat wy mogen vruchtbaerlick
 Uw lof altyd verklaren.

Deputaten onderwerpen deze nieuwe berijming aan het oordeel der Synode :

1. O God, die onze Vader zijt,
 Door Jezus Christus, onzen Heer,
 Geef, dat uw Geest ons heden leid'
 In alle waarheid, tot uw eer.
2. Verhoor ons, Heer, in dezen stond !
 Geef, dat uw knecht uw Woord bedien',
 En wij, daar Gij ontsluit zijn mond,
 Der Schriften rijkdom mogen zien.
3. Verleen ons, Heer, een luistrend oor !
 Geef, dat ons hart uw Woord bewaar',
 Tot lof uws Naams, opdat daardoor
 Des Geestes vrucht zich openbaar'.

Deze berijming kan gezongen worden op de wijze van den Avondzang.

9. Morgenzang.

Dit lied van GHIJSEN is eerst door de berijming van 1773 in gebruik

gekomen. Het verkreeg geen kerkelijke autorisatie vóór de Synode van Utrecht 1905. Aangezien het niet voor den eeredienst maar voor het huisgezin bestemd is, stellen Deputaten voor, het te laten vervallen. De weekbeurten worden immers gemeenlijk niet des morgens gehouden, en des Zondags kan men de gemeente niet laten zingen, dat het

lichaam, door den slaap verkwikt,
zich weder tot den arbeid schikt.

Slechts zouden zij willen aanbevelen, het vijfde couplet :

Verlicht ons hart, dat duister is ;
Wil ons naar uw getuigenis
Doen vlieden alle kwade paân
En ijvrig in uw wegen gaan.

zoomede het zevende :

Troost allen, die in nood en smart
Tot U verheffen 't angstig hart.
Maak ons in tegenspoeden stil.
Hoor ons, o God, om Jezus' wil.

in te voegen in den Avondzang, waar ze zeer goed op hun plaats zijn. Het 5e couplet ware dan op te nemen achter het (nu) 5e van den Avondzang en het 7e achter het (nu) 6e.

10. Avondzang.

Reeds bij DATHEEN werd deze hymne gevonden ; hij is een vertaling van het aan AMBROSIUS toegeschrevene : „Christus, qui lux es et dies”. Geene onzer Synoden heeft hem echter geautoriseerd vóór die te Utrecht 1905. Blijkens den inhoud is hij gedeeltelijk ook alleen voor huiselijk gebruik bestemd ; zie vers 2 en 3. Aangezien overigens dezelfde gronden als in 8 aangevoerd pleiten voor het behoud van dit oude kerkgezag, stellen Deputaten voor, het geautoriseerd te doen blijven, doch in dier voege, dat de coupletten 2 en 3 worden geschrapt, en ingevoegd worden de in 9 genoemde coupletten van den Morgenrang. De orde zij dan aldus :

1.	Avondrang	1
2.	„	4
3.	„	5
4.	Morgenrang	5
5.	Avondrang	6
6.	Morgenrang	7
7.	Avondrang	7

11. Bedezang vóór en Dankzegging na het Eten.

Over deze beide behoeften Deputaten eigenlijk niet te handelen, aan-

gezien ze nimmer kerkelijk werden goedgekeurd en alleen voor huiselijk gebruik bestemd zijn. Daar ze echter steeds in de kerkboekjes worden afgedrukt, achtten zij het niet overbodig, hier nadrukkelijk te constateeren, dat het gebruik ervan in onze godsdienst oefeningen niet is toegestaan en dat ze daarom ook niet behooren afgedrukt te worden onder de „Eenige Gezangen” achter den Psalm bundel.

CONCLUSIES :

Deputaten stellen op grond van de in dit hoofdstuk aangegeven redenen aan de Synode voor :

1. Voor de *Tien Geboden* : de gewijzigde berijming, opgenomen in 1, te aanvaarden.
2. Voor den *Lofzang van Zacharias* : de wijziging in de berijming, voorgesteld in 3, te aanvaarden.
3. Voor den *Lofzang van Simeon* : de wijziging in de berijming, voorgesteld in 4, te aanvaarden.
4. Voor het *Gebed des Heeren* : met handhaving der bestaande berijming het ook onberijmd te laten zingen, op de in 5 aanbevolen melodie.
5. Voor de *Eerste Berijming der Twaalf Artikelen des Geloofs* : deze te doen vervallen en in plaats daarvan de gelegenheid te openen om de Apostolische Geloofsbelijdenis onberijmd te laten zingen, op de in 6 aanbevolen melodie.
6. Voor de *Tweede Berijming der Twaalf Artikelen des Geloofs* : deze te behouden, doch de melodie te vervangen door de in 7 aanbevolene.
7. Voor den *Bedezang vóór de Predikatie* : de nieuwe berijming, te zingen op de melodie van den Avondzang, opgenomen in 8, te aanvaarden.
8. Voor den *Morgenzang* : dezen uit art. 69 K. O. te verwijderen.
9. Voor den *Avondzang* : het 2e en 3e vers daarvan te vervangen door het 5e en 7e vers van den Morgenzang, op de in 10 aangegeven wijze.
10. Inzake den *Bedezang vóór* en de *Dankzegging na het Eten* : nadrukkelijk uit te spreken, dat deze niet behooren afgedrukt te worden onder de in onze kerken toegelaten „Eenige Gezangen”.

HOOFDSTUK II. Uitbreiding van den bestaanden bundel.

Ten tweede was het de taak van Deputaten, te trachten, den bundel „Eenige Gezangen” uit te breiden met eenige andere berijmde of onberijmde gedeelten der H. Schrift, welke het den kerken vrij zal staan, nevens de Psalmen in den eeredienst te gebruiken.

Naar hun oordeel is het niet de bedoeling der Synode geweest, en zou het ook niet wenschelijk zijn, dat zij beproefden, een soort korten Rijmbijbel te vervaardigen, bestemd voor het gezang der gemeente.

Slechts die gedeelten der H. Schrift, welke het karakter van een hymne

dragen of dit zeer nabij komen, zouden h. i. voor het aangegeven doel gebruikt kunnen worden.

Ook paraphrasen achtten zij uitgesloten, omdat die meer zijn dan een berijming.

Voorts zijn niet alle hymnen, welke de H. Schrift bevat, geschikt voor het gezang der gemeente des Nieuwen Verbonds.

Door deze gedachten geleid, hebben zij getracht, zulke gedeelten der H. Schrift, die voor dit doel in aanmerking komen, voor onzen eeredienst bruikbaar te maken; deels door den onberijmden tekst van een melodie te voorzien, deels door voor een berijming te zorgen. Zij hebben zich tot een klein getal bepaald, en rekening gehouden met den wensch om voor de herdenking van de groote heilsfeiten eenige verruiming van de liederen, die dan gezongen kunnen worden, te verkrijgen; terwijl zij ook aandacht wijdden aan wat regelmatig bestanddeel der gewone liturgie kan zijn.

Zoo stellen zij dan voor, de volgende liederen te aanvaarden voor het gezang der gemeente:

Niet berijmd.

1. *Numeri 6 : 24—26.* Zie muziekbijlage D.
2. *Jes. 9 : 5.* Zie muziekbijlage E.
3. *Lucas 2 : 14.* Zie muziekbijlage H.
4. *1 Cor. 15 : 16—20.* Zie muziekbijlage I.
5. *2 Cor. 13 : 13.* Zie muziekbijlage J.

Berijmd.

6. *Job 19 : 25—27.*

Wijze : Ps. 74.

1. Godlof, ik weet, dat mijn Verlosser leeft.
Mijn stof zal Hij in 's aardrijks schoot bewaken;
Eens van dat stof de laatste banden slaken,
Als aard' en zee de dooden wedergeeft.
2. Als na mijn huid dit vleesch ook is doorknaagd,
Zal ik mijn God toch uit mijn vleesch aanschouwen,
Hem met mijn oogen zien. 'k Leg vol vertrouwen
Mij neder, tot de jongste morgen daagt.
3. Ja, 'k zal Hem zien, geen vreemde, na den dood;
Voor mij aanschouw ik Hem in eeuw'ge glorie,
Als Hij, mijn Goël, komt in zijn victorie:
Mijn nieren, zeer verlangen z' in mijn schoot!

7. *Jesaja 53*. Voor melodie, zie muziekbijlage F.

1. Wie zal het woord, dat ons verkondigd werd, gelooven?
En wien werd de arm des HEEREN g'openbaard?
Gelijk een rijsje schiet Hij voor Gods oog naar boven,
Gelijk een wortel uit een dorstig' aard'.
2. Geen zweem van heerlijkheid noch glans had Hij behouwen;
Misvormd was zijn ontluisterd aangezicht.
W' aanschouwden Hem; en ach, wij konden 't niet aanschouwen.
Wij zagen Hem, en sloten d' oogen dicht.
3. Gesmaad, veracht, en uit der menschen rij verstooten:
De man der smarten, die ellende kent!
Zóó laag verworpen, dat ons d' aanblik heeft verdrotten;
Wij hebben 't hoofd met huiv'ring afgewend.
4. Voorwaar, al onz' ellend' heeft Hij alleen gedragen;
Hij heeft getorst wat drukt' op onze ziel.
En toch, wij hielden Hem, door 's Heeren roê geslagen,
Voor een melaatsche, op wien verbrijz'ling viel.
5. Om onze trouw'loosheên nochtans werd Hij doorkorven;
Verbrijzeld Hij om onze gruweldaên:
Zijn tuchtiging heeft ons den zielevreê verworven,
Zijn geeselstriem bracht ons genezing aan.
6. Wij allen doolden rond als schapen, langs de paden
Waar booze lust ons, blinden, heeft geleid:
De HEERE heeft op Hem den vollen last geladen
Van aller zond' en ongerechtigheid.
7. Gewillig geeft Hij zich der kwelling prijs en zwijgend,
Gelijk een lam, treedt Hij ter slachting voort;
En als een schaap, dat, aan des scheerders voeten zijgend,
Stom nederligt, uit Hij geen enkel woord.
8. Uit foltring en gericht werd Hij der aard' ontdragen
(Wie schildert zijn geslacht?) en weggerukt
Van 't land der levenden. Door Mij werd Hij geslagen
Als borg der schuld, die 't zondig Isrel drukt.
9. Tot grafsteê wil men Hem het graf der boozen geven,
Maar 't graf des rijken wacht Hem na zijn dood;
Omdat Hij, d' onschuld selv', nooit onrecht heeft bedreven,
Nooit voor bedrog zijn heil'gen mond ontsloot.
10. Wel wilde Hem de HEER vermorzelen door lijden;
Maar, geeft Hij zich als boetend' offerand',
Dan zal Hij d' eeuwen door zich in zijn kroost verblijden
En 't werk van God voltooid zien door zijn hand.

11. Om 't zwoegen zijner ziel zal volle vreugd Hem streelen ;
En Hij, mijn Knecht, die zond' en onrecht haat,
Zal door zijn heil'ge leer rechtvaardigen de velen,
Wier zondenschuld Hij op zijn schouders laadt.
  12. Daarom zal Ik als loon Hem al wat groot is geven ;
Als buit verdeelt Hij, machtigen, uw schat ;
Dewijl Hij in den dood ten offer bracht zijn leven,
Wijl tusschen moordenaars als booswicht Hij moest sneven,
En veler zonden droeg en voor de zondaars bad.
8. *Jesaja 55.* Voor melodie, zie muziekbijlage G.
1. O gij, die dorstig zijt, komt allen tot de waat'ren !
Of g' ook geen geld bezit, komt koopen en geniet ;
Komt koopen zonder prijs ; voor u, voor allen klaat'ren
Hier beken wijn en melk, die lout're mildheid biedt.
  2. Waarom uw goud voor 't geen niet voeden kan verspillen ?
Waarom u uitgeput voor 't geen u niet voldoet ?
Hooft Mij aandachtig aan, dan zult g' uw honger stillen :
Uw ziel verlustigt zich in ruimen overvloed.
  3. Treedt nader ; leent Mij 't oor, opdat uw ziel moog' leven
In 't eeuwig heilverbond, aan David toegezegd.
Zie, 'k heb den naties tot getuige Hem gegeven :
Der wereldvolk'ren Vorst en Leeraar is mijn Knecht.
  4. Zie, volkeren, die gij niet kendet, zult gij wenken ;
En volkeren, die u niet kennen, snellen aan ;
Dewijl zij Isrels Heil'g' u glorie zagen schenken,
Dewijl uw HEER en God u zegend' op uw paân.
  5. Zoekt God terwijl Hij is te vinden. Richt uw smeeken
Tot Hem ; Hij is nabij. O gij, wier trots Hem tart,
Bekeert u tot den HEER : Hij zal ontferming spreken,
Wendt u tot onzen God : want liefd'rijk is zijn hart.
  6. Want uw gedachten, neen, het zijn niet mijn gedachten ;
Uw wegen, neen, zegt God, het zijn de mijne niet ;
Hoog boven 't uw' is 't doen en denken des Almachten,
Zoover als boven d' aard' des hemels blauw verschiet.
  7. En evenals de sneeuw, de regen daalt van boven,
En nimmer wederkeert van waar hij nedervloot
Maar d' aarde drenkt, het groen doet geuren in de hoven,
Het zaad den zaaier schenkt, den hong'rigen het brood —

8. Dus zal het machtwoord zijn, dat uit mijn mond zal treden ;
 Het keert niet ledig weêr ; 't volvoert mijn ganschen raad ;
 Alom zal vruchtbaarheid ontluiken op zijn schreden,
 En voorspoed bloeit en tiert waar 't op mijn wenken gaat.
9. Zie, blijde werpt gij af uw zware kluisterschalmen ;
 In vrede trekt gij voort naar uwer vaad'ren land ;
 De berg, de heuvel zal u jub'lend tegengalmen
 En al 't geboomt des velds zal klappen in de hand.
10. In plaats van doornen zal de denneboom verrijzen,
 In plaats van dist'len schiet de mirt zijn twijgen uit.
 Uw heilstaat zal den HEER, uw een'gen redder, prijzen ;
 Een eeuwig teeken van zijn eeuwig raadsbesluit.

9. *Romeinen 8 : 33—39.* Dit lied kan gezongen worden op de koraal-melodie „Sollt' ich meinem Gott nicht singen”, onder anderen ook gebruikt voor Ev. Gez. 38 ; met deze opmerking, dat men dan daarvan de herhaling der regels 1 en 2, zoomede de regels 5 en 6, oversla. Omdat deze melodie zoo bekend is, hebben Deputaten gemeend, de drukkosten ervan te kunnen sparen.

1. Wie zal tegen d' uitverkoren,
 Die, met vrees noch angst bezwaard,
 Door God zelf is vrij verklaard,
 Ooit beschuldiging doen hooren ?
 Wie spelt hem verdoemenis,
 Die voor God rechtvaardig is ?
2. Christus is het, die zijn leven
 Voor ons willig overgaf ;
 Voor ons opstond uit het graf ;
 En, tot Vorst en Heer verheven,
 Aan Gods rechterhand thans zit
 En als voorspraak voor ons bidt.
3. Droeve dagen, bange nachten,
 Honger, kommer, tegenspoed,
 Niets wekt schrik in ons gemoed ;
 Wat verdrukking ons moog' wachten,
 Wat benauwdheid ook ons beidt —
 Niets, dat ons van Christus scheidt.
4. Dat vervolgzucht alles wapen',
 't Al tot ons verderf bereid',
 Ons ter slachting henenleid' ;
 Wij, schoon hier geacht als schapen,
 Overwinnen al 't geweld,
 Wijl Gods liefd' ons veilig stelt.

5. Alles wekt tot vast gelooven,
Dat er niets in 't groot heelal
Is of eenmaal wezen zal
Dat ons heil ons kan ontrooven;
Wat den Christen ooit bestrij',
's Heeren liefde blijft hem bij.

6. Vorsten, overheden, machten,
Wereldvreugd' of bange nood,
Hoogte, diepte, leven, dood,
Eng'len noch verheven krachten,
Niets, dat ons in eeuwigheid
Van Gods liefd' in Christus scheidt.

10. *1 Corinthe 15 : 42 v.v.*

Wijze : Psalm 74.

1. Dit lichaam, in verderfelijkheid gezaaid,
Zal onverderfelijk opstaan uit de dooden;
Gezaaid in oneer, wekken hemelboden
't In heerlijkheid, voor d' eeuwgen oogst gemaaid.

2. Gezaaid in zwakheid, opgewekt in kracht:
't Natuurlijk lichaam daalt in 't graf ter neder,
Maar 't geest'lijk lichaam rijst uit de aarde weder,
Bij 't jongst bazuingeschal, waarop het wacht.

3. Wij hebben hier gedragen 't sterfelijk beeld
Van d' aardschen mensch, in zonde en vloek verloren,
Maar, nu naar 't beeld des Hemelschen herboren,
Wordt straks door ons d' onsterfelijkheid gedeeld.

4. Als d' onverderfelijkheid is aangedaan
Door dit verderfelijk' en wij zijn ontbonden,
Als eens d' onsterfelijkheid gansch heeft verslonden
Het sterflijke, dan wordt dit woord verstaan:

5. Verslonden, ja verslonden is de dood
Tot overwinning. Waar is nu gebleven,
O dood, uw prikkel? Hel, zoudt g' ons doen beven,
Nu Christus u verwon, ons 't graf ontsloot?

6. Wij danken God, in Christus, onzen Heer,
Door Wien ons d' overwinning is gegeven.
Hem brengt de Kerk en nú, en ná dit leven,
In strijd en zegepraal, aanbidde' eer!

7. Zoo dan, geliefde broeders, weest gij sterk,
Standvastig, onbeweeglijk en kloekmoedig,
In 's Heeren arbeid altoos overvloedig:
Niet ijdel in den Heere is uw werk.

11. *Efeze 1 : 3 v.v.*

Wijze : Ps. 66.

1. Gezegend zij de God en Vader
Van Jezus Christus, onzen Heer,
Die uit den hemel ons te gader
Gezegend heeft, zijn naam ter eer.
Met geestelijke zegeningen
In Christus, aan zijn rechterhand,
Wil Hij 't geheiligd volk omringen,
't Welk Hij zijn Geest zond tot een pand.
2. Gelijk Hij ons heeft uitverkoren,
Vóór 's werelds grondslag werd bereid,
In Hem, wiens Geest ons heeft herboren,
Opdat wij, door dien Geest geleid,
Gansch onberisp'lijk zouden wezen
En heilig voor zijn aangezicht;
In liefde wand'lend, zonder vreezen,
Op 't pad, door zijnen Geest belicht.
3. Hij heeft, in eeuwig welbehagen,
Tevoren ons verordineerd
Naar zijnen wil, om 't beeld te dragen
Van Christus, die zijn kerk regeert.
Als kind'ren zijn wij aangenomen,
Tot prijs van zijne heerlijkheid,
In den Geliefd', ons toegekomen
Uit eeuwige barmhartigheid.
4. In Hem wil Hij de schuld vergeven,
Bereidend door zijn dierbaar bloed
Misdadigen het eeuwig leven,
En schenkend ons in overvloed
Genade's ongekende schatten
In wijsheid en voorzichtigheid.
Geen mensch kan zooveel heil bevatten;
Verwonder u met dankbaarheid!
5. Hij heeft ons willen openbaren
De diepten der verborgenheid
Van zijnen wil; aan ons verklaren,
Wat Hij besloot van eeuwigheid:

- Om in de volheid van de tijden
In Christus te vergaad'ren, 't geen
In hemel en op aard', gescheiden,
Een prooi van zonde en Satan scheen.
6. In Hem zijn wij, ook wij, verkoren
Ten erfdeel, wij, verordineerd
In 't eeuwig raadsbesluit te voren,
Waarnaar God alle ding regeert;
Opdat wij, die in Christus hopen,
Tot prijs van zijne heerlijkheid,
Het pad van zijn geboden loopten,
Dat ons naar 't eeuwig erfgoed leidt.
7. In Hem zijt gij ook, na het hooren
Van 't woord der waarheid, uit Gods mond,
Als kracht tot zaligheid te voren
In 't evangelie u verkond.
In Hem zijt gij ook, na 't gelooven,
Verzegeld met den Heil'gen Geest,
Dien Hij gezonden heeft van boven
Naar zijn beloft', op 't Pinksterfeest.
8. Die Geest, door Christus ons gegeven,
Is 't onderpand der erfenis,
Die wij ontvangen na dit leven:
Verlossing, die verkregen is
Door 's Heilands schuldverzoenend sterven
Voor 't volk, dat Hij zich heeft gewijd
En straks den hemel doet beërven
Tot prijs van 's Heeren heerlijkheid.
9. O God van Christus, onzen Heere,
Gij, Vader vol van majesteit,
Dat ons de Geest der wijsheid leere
U kennen in uw heerlijkheid.
Verlicht van ons verstand de oogen,
Doe ons uw roeping recht verstaan;
Dat wij den rijkdom kennen mogen
Der erf'nis, die wij tegengaan.
10. Leer ons verstaan, bij 't licht van boven,
De grootheid van uw eeuw'ge kracht
Aan ons, die in uw Zoon gelooven
Door werking van uw sterke macht,
Die Gij gewrocht hebt, God der goden,
In Christus, uw verzezen Zoon,
Dien G' opgewekt hebt uit de dooden,
Gezet hebt in uw hemeltrou.

11. Hem, aan uw rechterhand verheven,
 Ver boven alle overheid
 En macht en kracht, hebt Gij gegeven
 De heerschappij, in eeuwigheid.
 Zijn naam is boven alle namen
 In hemel of op aard' genoemd;
 Straks buigen alle scheps'len samen
 Voor Hem, wiens lof de schepping roemt.
12. Al wat eens leefd' of ooit zal leven,
 Is onderworpen aan zijn voet.
 Der kerk is Hij tot Hoofd gegeven,
 Hij kocht haar met zijn dierbaar bloed.
 Zij is zijn lichaam, de vervulling
 Van Hem, die alles zelf vervult
 In allen. Loof die heilonthulling,
 O kerk, verlost van zond' en schuld!

12. *Naar Openbaring 4.*

Wijze : Ps. 89.

1. 'k Zag in den hemel. Ziet, daar was gezet een troon,
 En op dien troon zat Een, in 'taanzien schitterend schoon,
 Gelijk aan sardius en jaspis, d' edelsteen,
 En door een regenboog gelijk smaragd omschenen;
 'k Zag vier en twintig oudsten, zittend op hun tronen,
 Getooid in 't witte kleed, gesierd met gouden kronen.
2. Daar gingen van den troon, ziet! bliksemstralen uit,
 En donderslagen; 'k hoord' een wonder stemgeluid;
 'k Zag zeven lampen als een hellen vuurgloed branden:
 De zeven Geesten Gods, die gaan door alle landen.
 Een glazen zee, kristal gelijk, lag onbewogen;
 En in en om den troon vier dieren, gansch vol oogen.
3. Het: „Heilig, heilig, heilig is de Heere God,
 D' Almachtig' op den troon, de HEERE Zebaoth,
 Die was, Die is, Die komt en eeuwig zal regeeren!”
 Klonk rust'loos nacht en dag door al de hemelsfeeren.
 Al d' oudsten wierpen dan de kronen van hun hoofden
 Vol eerbied neder voor den troon des Hooggeloofden.

13. *Openbaring 5 : 9—12.*

Wijze : Psalm 89.

1. Ik hoord' een nieuw gezang ter eere van het Lam,
 In 't midden van den troon, den Leeuw uit Juda's stam.
 Hij kwam en nam het boek. Toen klonken lofkorallen

Op gouden citers, en uit gouden wierookschalen
 Steeg reukwerk naar omhoog, der heiligen gebeden,
 En 't nieuwe lied klonk door tot in all' eeuwigheden!

2. „Gij, waardig zijt G' alleen, Lam Gods, voor ons geslacht,
 Het boek te nemen, en zijn zegels door uw macht
 Te oop'nen. Gij alleen kunt ons 't geheim vertolken :
 Gij zijt geslacht en kocht ons God' uit alle volken.
 Gij hebt uw bloed gestort, opdat uit alle talen
 En elk geslacht uw kerk uw lof eens zou verhalen.
3. Gij hebt ons onzen God tot koningen gemaakt
 En priesteren, voor wie de stonde eerlang naakt,
 Dat wij als koningen op d' aarde gaan regeeren.” —
 Toen klonk het duizendvoud door al de hemelseeren :
 „Het Lam, dat is geslacht, is eeuwig waard t' ontvangen
 Kracht, rijkdom, wijsheid, eer en dankb're lofgezangen!”

14. *Openb. 7 : 9—17.*

Wijze : Ps. 89.

1. Ik zag een groote schaar, die niemand tellen kon,
 In kleed'ren, lang en wit, lichtstralend als de zon,
 Uit alle natiën, geslachten, volken, talen,
 En staande voor den troon, omlicht door bliksemstralen.
 Zij droegen in hun hand de palmen der victorie,
 En met een groote stem verkondden zij Gods glorie :
2. „De zaligheid zij onzen God op 's hemels troon,
 En 't Lam, voor ons geslacht, zijn eengeboren Zoon!”
 Al d' eng'len om den troon, de dieren, d' ouderlingen,
 Op gouden tronen, waar ze 't eeuwig hallel zingen,
 In diepen eerbied voor den troon terneergebogen,
 Aanbaden God, vol glans gezeten in den hoogen.
3. Zij zeiden : „Amen! lof en heerlijkheid en eer,
 Dankzegging, wijsheid, kracht en sterkte zij den Heer
 Gebracht in eeuwigheid!” En weder ruischte 't „Amen!”
 Toen hoord' ik op de vraag, vanwaar die allen kwamen,
 En wie ze waren, die ik om den troon zag zweven
 In 't lang en wit gewaad, een Oudste 't antwoord geven.
4. Hij zeide : „Dezen hier, in 't lange, witte kleed,
 Zijn uit den grooten druk, uit overstelpend leed,
 Na bange worsteling in d' eeuwge rust gekomen ;
 Hun lange kleederen, zij hebben ze genomen,
 Gewasschen, wit gemaakt in 't bloed des Lams, dat heiligt,
 En tot in eeuwigheid voor zond' en dood beveiligt.

5. Zij dienen dag en nacht den Heere voor zijn troon,
In zijnen tempel, waar in godlijk gunstbetoon
Zijn schaduw hen bedekt. De zon zal hen niet steken,
Geen hitte mat hen af, hun glans zal nooit verbleeken,
Geen honger kwelt hen meer, geen dorst doet hen versmachten;
Uit d' eeuwge Levensbron vernieuwen zij hun krachten.

6. In 't midden van den troon is 't schuldverzoenend Lam,
Dat hen rechtvaardig' en hun zonde op zich nam;
't Zal hun een Leidsman zijn naar malsche, groene weiden,
Hen naar de bronnen van de levensstroomen leiden,
Fonteinën, klaar en frisch, wier waat'ren nooit verdrogen;
En alle tranen wischt God zelf hun af van d' oogen."

CONCLUSIE :

Deputaten stellen aan de Generale Synode voor, de vorenstaande liederen met de daarbij gevoegde melodieën als kerkliederen te aanvaarden en te bepalen, dat het den kerken vrij zal staan, deze nevens de Psalmen en de „Eenige Gezangen” in den eeredienst te gebruiken.

Tenslotte stellen Deputaten de Synode nog voor :

1. de noodige maatregelen te nemen om aan de kerken het recht van uitgave dezer Liturgie te verzekeren.
Zij achten dit noodig, niet alleen omdat het geldelijk belang der kerken daarbij betrokken is, maar ook omdat voorkomen moet worden, dat weer, evenals in vroeger eeuwen, door willekeur en zorgeloosheid van boekdrukkers de tekst der Liturgie in gevaar worde gebracht.
2. Deputaten aan te wijzen, die de uitgave ervan zullen bezorgen zooals dit het meest in het belang der kerken kan geschieden.
3. Art. 69 K. O. te wijzigen, in een nader te bepalen vorm, zoodat het in overeenstemming kome met de door de Synode te nemen besluiten.
4. van de nieuwe Liturgie kennis te geven aan de Hollandsch sprekende kerken, met wie wij in verband staan.